

T. C.
NIĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BANKACILIK VE FİNANS ANABİLİM DALI

KATILIM BANKALARININ EKONOMİYE KATKILARI:
TÜRKİYE VE SEÇİLİ ÜLKELERİN KARŞILAŞTIRMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Mohamed Moalim MOHAMED

Niğde
Nisan, 2023

T.C.
NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BANKACILIK VE FİNANS ANABİLİM DALI

KATILIM BANKALARININ EKONOMİYE KATKILARI:
TÜRKİYE VE SEÇİLİ ÜLKELERİN KARŞILAŞTIRMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Mohamed Moalim MOHAMED

Danışman : Doç. Dr. Ayberk Nuri BERKMAN
Üye : Doç. Dr. Seçkin ARSLAN
Üye : Doç. Dr. Özkan HAYKIR

Niğde
Nisan, 2023

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Katılım Bankalarının Ekonomiye Katkıları: Türkiye ve Seçili Ülkelerin Karşılaştırması” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ve akademik kurallar çerçevesinde tez yazım kılavuzuna uygun olarak tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmamın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım.../.../.....

Mohamed Moalim MOHAMED

ÖN SÖZ

Bu çalışmamın her aşamasında, çok kıymetli bilgi ve birikimlerini benimle paylaşan, kendisine ne zaman hangi konuda danışsam bana her daim kıymetli zamanını ayırıp sabırla ve büyük bir ilgiyle ve alakayla bana faydalı olabilmek için elinden gelenden fazlasını sunan her sorun yaşadığımda yanına gidebildiğim, arayabildiğim, mesaj atabildiğim sürekli ilgi ile karşılaştığım, yardımını benden esirgemeyen çok kıymetli danışman hocam Doç. Dr. Ayberk Nuri BERKMAN'a teşekkürü bir borç biliyor ve minnetlerimi sunuyorum. Yine çalışmamda beni maddi ve manevi her konuda destekleyen, alakadar olan kıymetli annem ve saygıdeğer babama, bana hayat boyu verdikleri destekleri ve sağladıkları imkanlar için teşekkürü borç bilir şükranlarımı sunarım.

Mohamed Moalim MOHAMED

ÖZET
YÜKSEK LİSANS TEZİ

KATILIM BANKALARININ EKONOMİYE KATKILARI: TÜRKİYE VE SEÇİLİ ÜLKELERİN KARŞILAŞTIRMASI

MOHAMED, Moalim Mohamed
Bankacılık ve Finans Anabilim Dalı
Danışman: Doç. Dr. Ayberk Nuri BERKMAN
Nisan 2023, 78 sayfa

Dünya hızla yaygınlaşan katılım bankacılığı, son yıllarda kamu bankalarının da faizsiz finans sektörüne girişi ile birlikte Türkiye’de de gelişimini büyük bir hızla sürdürmektedir. Faizden uzak faaliyet gösteren katılım bankaları, İslami çerçevede finans sektöründe yer almakta ve diğer tüm bankalara bir alternatif niteliğinde bulunmaktadır. Ülke ekonomilerine ciddi katkıları olan bu kurumlar, insan yaşamından faizin olumsuz etkilerini ortadan kaldırmak ve faiz nedeniyle finans dünyasına katılmayan âtıl fonları sistem içerisine çekmeyi amaç edinmişlerdir.

Bu tez çalışması, Türkiye ile seçilmiş ülkeler arasında karşılaştırmalı bir analize odaklanarak, katılım bankalarının ekonomik büyüme ve istikrarın sağlanmasında oynadığı önemli rolü incelemektedir. Ön bulgular, katılım bankalarının faize dayalı olmayan finansal modelinin, özellikle küresel finansal kriz dönemlerinde ekonomik istikrara önemli ölçüde katkı sağladığını ortaya koymaktadır. Bu bankalar, finansal kapsayıcılığı artırmada, sürdürülebilir kalkınmayı desteklemede ve ekonomik oynaklık karşısında dayanıklılığı artırmada çok önemli bir rol oynamaktadır. Ancak performans ve etki, farklı düzenleyici ortamlar, ekonomik gelişme düzeyleri ve kültürel faktörler nedeniyle ülkeler arasında farklılık gösterir.

Bu çalışma, katılım bankacılığının ekonomik katkılarının kapsamlı bir şekilde incelenmesini sağlayarak mevcut bilgi birikimine katkıda bulunmakta ve böylece Türkiye ile diğer ülkeler arasındaki karşılaştırmalı çalışmalardaki boşluğu doldurmaktadır. Ayrıca, katılım bankalarının ekonomik büyümeyi ve istikrarı canlandırma potansiyelinin optimize edilmesine yönelik politika önerileri sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Katılım bankacılığı, finans sistemi, faiz, İslam

ABSTRACT
MASTER'S THESIS
CONTRIBUTIONS OF PARTICIPATION BANKS TO THE ECONOMY: A COMPARISON
OF TURKEY AND SELECTED COUNTRIES
MOHAMED, Moalim Mohamed
Department of Banking and Finance
Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Ayberk Nuri BERKMAN
April 2023, 78 pages

Participation banking, which has become widespread in the world, continues to develop rapidly in Turkey with the entry of public banks into the interest-free finance sector in recent years. Participation banks, which operate far from interest, take place in the finance sector within the Islamic framework and are an alternative to all other banks. These institutions, which have made serious contributions to the country's economies, aim to eliminate the negative effects of interest from human life and to attract idle funds that do not participate in the financial world due to interest into the system. Participation banking, which has become widespread in the world, continues to develop rapidly in Turkey with the entry of public banks into the interest-free finance sector in recent years. Participation banks, which operate far from interest, take place in the finance sector within the Islamic framework and are an alternative to all other banks. These institutions, which have made serious contributions to the country's economies, aim to eliminate the negative effects of interest from human life and to attract idle funds that do not participate in the financial world due to interest into the system. This thesis examines the important role played by participation banks in ensuring economic growth and stability, focusing on a comparative analysis between Turkey and selected countries. Preliminary findings reveal that the non-interest-based financial model of participation banks contributes significantly to economic stability, especially during the global financial crisis. These banks play a crucial role in increasing financial inclusion, supporting sustainable development and building resilience in the face of economic volatility. However, performance and impact differ between countries due to different regulatory environments, levels of economic development and cultural factors. This study contributes to the existing knowledge by providing a comprehensive analysis of the economic contributions of participation banking and thus fills the gap in comparative studies between Turkey and other countries. It also provides policy recommendations for optimizing the potential of participation banks to stimulate economic growth and stability.

Keywords: Participation banking, financial system, interest rate, Islam

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	v
TABLOLAR LİSTESİ.....	ix
KISALTMALAR LİSTESİ.....	x
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL OLARAK BANKACILIK SEKTÖRÜ

1.1. Bankacılık Konsepti.....	3
1.2. Banka Türleri	4
1.2.1. Kapsamına Göre Bankalar	4
1.2.1.1. Özel Bankalar	5
1.2.1.2. Bireysel Bankalar	5
1.2.1.3. Toptan Bankacılık	6
1.2.1.4. Evrensel Bankalar	6
1.2.1.5. Uluslararası Bankalar	6
1.2.1.6. Holding Bankaları	7
1.2.1.7. Off-shore Bankaları.....	7
1.2.2. Faaliyet Alanlarına Göre Bankalar	7
1.2.2.1. Ticari Bankalar	7
1.2.2.2. Yatırım Bankaları.....	8
1.2.2.3. Kalkınma Bankaları.....	8
1.2.2.4. Merkez Bankaları	9
1.2.3. Sahiplik Yapılarına Göre Bankalar.....	10
1.2.3.1. Hususi Bankalar	10
1.2.3.2. Kamu Bankaları.....	10
1.2.3.3. Hibrit Bankalar	10

1.2.3.4. Yabancı Bankalar	10
1.3. Bankaların Temel Görevleri	10
1.3.1. Kaynak Temin Etme ve Kaynak Tasarrufu İşlevi	11
1.3.2. Hizmet İşlevi.....	11
1.3.3. Gelir ve Mal, Mülk Dağılımı İşlevi	12
1.3.4. Dış Ticaretin Finansmanı ve İhracatı Teşvik Fonksiyonu.....	12
1.3.5. Para Politikası Fonksiyonunun Uygulanması	13
1.3.6. Para Yaratma İşlevi	13
1.3.7. Uluslararası Finansal Piyasalarda Risk Yönetimi Fonksiyonu.....	13
1.3.8. Kaynakların Etkin Kullanımını Sağlama İşlevi.....	14
1.3.9. Mali Vasıta İşlevi.....	14
1.4. Türkiye’de Geleneksel Bankaların Gelişimi.....	14
1.4.1. Osmanlı İmparatorluğu Dönemi (1847-1923).....	14
1.4.2. Cumhuriyet Dönemi Sonrası Türk Bankacılık Sistemi	15
1.4.2.1. Ulusal Bankalar Dönemi (1923-1932)	15
1.4.2.2. Halk Bankaları Dönemi (1933-1944).....	15
1.4.2.3. Özel Bankalar Dönemi (1945-1960)	16
1.4.2.4. Planlı Dönem (1960-1980)	16
1.4.2.5. Liberalleşme ve Dış Açılım Dönemi (1980 ve 2000).....	17
1.4.2.6. Bankacılık Sektöründe Yeniden Yapılanma Dönemi (2000-2010)...	19
1.4.2.7. 2011 Sonrası Dönem	20

İKİNCİ BÖLÜM

KATILIM BANKACILIĞI

2.1. Katılım Bankacılığına Genel Bakış	23
2.2. Dünyada Katılım Bankacılığı	23
2.3. Türkiye’de Katılım Bankacılığının Gelişimi	25

2.4. Katılım Bankacılığının Kuruluş Nedenleri	31
2.4.1 Ekonomik Nedenler	31
2.4.2 Sosyal Nedenler	32
2.4.3 Siyasi Nedenler	32
2.4.4 Dini Nedenler	32
2.5. Katılım Bankacılığı İlkeleri	33
2.5.1 Katılım Bankacılığında Kâr Zarar Paylaşımı	33
2.5.2 Faizsiz Bankacılık.....	33
2.5.3 Etik İlke	33
2.5.4 Katılım Bankacılığının Ekonomik Amaçları	34
2.5.5 Katılım Bankacılığının Yasal Çerçevesi.....	34
2.5.6 Katılım Bankacılığı ile Geleneksel Bankacılığın Karşılaştırılması	35
2.6. Katılım Bankacılığında Fon Yöntemleri.....	36
2.6.1. Cari Hesap.....	36
2.6.2. Katılma Hesapları.....	36
2.7. Katılım Bankacılığında Fon Kullandırma Yöntemleri.....	36
2.7.1 Faizsiz Finansta İcara (Finansal Kiralama)	37
2.7.2 Murabaha	37
2.7.3 Mudarabe	38
2.7.4 Sukuk (Finansal/Kira Sertifikaları)	38
2.7.5 Tekafül.....	40
2.7.6 Teverruk.....	41
2.7.7 Kredi Kartı	41
2.7.8 Nakit Fon Kullanımı	41
2.7.9 Gayrinakdi Krediler	42
2.7.9.1. Akreditif	42

2.7.9.2. Teminat Mektupları.....	42
2.7.9.3. Kabul Kredileri.....	42
2.7.9.4. Referans Mektupları.....	43
2.7.9.5. Dış Garantiler	43
2.7.10 Kurumsal Finans Desteği.....	43
2.7.11 Bireysel Finansman Desteği	44

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KATILIM BANKALARININ TÜRKİYE EKONOMİSİNE ETKİLERİ

3.1. Katılım Bankalarının Türk Bankacılık Sistemi İçerisindeki Rolü ve Payı.....	45
3.2. Katılım Bankacılığının Türkiye Ekonomisine Etkileri.....	46
3.3. Katılım Bankalarının Ekonomik Büyüme Üzerine Etkileri.....	48
3.4. Âtıl Fonların Ekonomiye Kazandırılması.....	50
3.5. Kayıt Dışı Ekonominin Azaltılması.....	51
3.6. Reel Kesimin Finansmanı.....	52
3.7. Rekabetin Arttırılması	53
3.8. Yeni Finansman ve Fon Yöntemleri.....	54
3.9. Türkiye’ de Bankacılık Sektörünün Ekonomik Büyümeye Etkileri.....	55
3.9.1. Katılım Bankalarının Türkiye’ de Ekonomik Büyümedeki Yeri	58

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE VE SEÇİLİ ÜLKELERDEKİ KATILIM BANKACILIĞININ KARŞILAŞTIRMASI

4.1. Türkiye ve Malezya Katılım Bankacılığı Karşılaştırması	61
4.2. Türkiye ve İran Katılım Bankacılığı Karşılaştırması	62
4.3. Türkiye ve Kuveyt Katılım Bankacılığı Karşılaştırması	63
4.3. Türkiye ve Suudi Arabistan Katılım Bankacılığı Karşılaştırması	64
SONUÇ.....	66
KAYNAKÇA	70

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 1. 2022 yılı itibariyle Türkiye’de bulunan banka sayısı	27
Tablo 2. 2010-2022 yılları arasında katılım bankalarının şube ve personel sayıları...	28
Tablo 3. 2017-2022 yılları arasında katılım bankalarının müşteri sayıları ve işlem hacimleri	28
Tablo 4. 2017-2021 yılları arasında katılım bankalarının mobil bankacılık müşteri sayıları.....	29
Tablo 5. Katılım bankalarının alternatif dağıtım kanalları verileri	29
Tablo 6. Katılım bankalarının temel göstergeleri (Milyon TL)	31
Tablo 7. Katılım bankalarının aktif gelişimi	31
Tablo 8. Katılım bankalarının aktif gelişimi ve sektör içindeki payları (Bin TL, 2005-2022/07).....	47

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AŞ	Anonim Şirket
ATM	Otomatik Para Makinesi
BDDK	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
EFT	Elektronik Fon Transferi
İKB	İslami Kalkınma Bankası
İMKB	İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
KİT	Kamu İktisadi Teşebbüsleri
KOBİ	Küçük ve Orta Boy İşletmeler
MÖ	Milattan Önce
OPEC	Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü
POS	Point of Sales
TBB	Türkiye Bankalar Birliği
TC	Türkiye Cumhuriyeti
TCMB	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TKBB	Türkiye Kalkınma Bankaları Birliği
TL	Türk Lirası
TMSF	Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TÖBANK	Türkiye Öğretmenler Bankası
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu

GİRİŞ

Katılım bankacılığı kavramı ilk başlarda belirli bir kesim tarafından bilinmesine rağmen, günümüz de nerdeyse hemen herkes tarafından duyulmuş bir finans kuruluşudur. Günümüz teknolojisi, insanların her şeyi çok hızlı bir şekilde duymasını veya öğrenmesini sağlamaktadır. Katılım bankalarının bankacılık sektöründeki paylarını artırmak için çalışma yöntemlerini daha çok kişiye ulaştırması ve mevcut müşterilerini memnun etmesi gerekmektedir. Bir banka için en önemli varlığın müşteri olduğunu şüphesiz açık bir gerçektir. Katılım bankaları dini nedenlerle faiz konusunda hassas olanlar için alternatif bir yatırım yöntemi olarak görülmektedir.

Dünyada islami bankacılık yahut faizsiz bankacılık olarak bilinen, kar zarar esasına göre çalışan ve risk paylaşımını öngören sistem, Türkiye’de özel finans kurumu olarak bilinmektedir (Parlakkaya ve Çürük, 2011: 397). Bankacılık sektörü hızla değişmekte olup, katılım bankacılığı da bu sektördeki payını her geçen gün artırmaktadır. Bu payın artmasında önemli bir yere sahip olan müşteri memnuniyeti her sektörde olduğu gibi bankacılık sektöründe de yerini almaktadır.

Katılım bankacılığı, bugün dünyanın birçok bölgesinde uygulanmakta olan bir bankacılık modelidir. Ortaya çıkmasının temel sebebi İslam dinine inanan insanların ihtiyaçlarını karşılamaktır. Menşei coğrafi olarak Orta Doğu olsa da katılım bankacılığı tüm dünyada kabul görmüş bir sistemdir. Katılım bankacılığı, bankacılık ve finans sektöründe en hızlı büyüyen alanlardan biridir (Sufian vd., 2008:1).

Türkiye’de kullanıldığı şekliyle Katılım Bankacılığı, dini hassasiyetleri nedeniyle faizli işlem yapmak istemeyen ve İslami dini esaslara uygun hareket etmek isteyen müşterilerin geleneksel bankalara yatırmak istemedikleri fonları faizsiz yöntemlerle toplaması esasına dayanan finansal kuruluşlardır.

Katılım bankalarının en önemli işlevlerinden biri de finansal sisteme girmeyen âtıl fonların ekonomik sisteme kazandırılmasıdır. Bu sistemde, fon sahibine geleneksel bankalarda olduğu gibi önceden belirlenmiş bir miktarda sabit bir faiz ödemesi yapılmamaktadır. Süre sonunda veya ortaklığın sona ermesi sonucunda kesinleşmiş kar veya zarar taraflarca belirlenen oranlarda paylaşılır.

Faizsiz bankacılık dünyada 1970’li yıllardan sonra gelişme sürecine girmiş ve uygulama aşamasına geçmiştir. Tasarrufların değerlendirilmesi ihtiyacı ile önce Müslüman ülkelerde daha sonra tüm dünyaya yayılmaya başlamıştır. Katılım bankacılığı dünya finans piyasasındaki payını her geçen gün artırırken, geleneksel

bankalar faizsiz bankacılık işlemlerini gerçekleştirmek üzere birim açmaya başlamıştır.

Türkiye’de kamu bankalarının da sisteme dâhil oluşuyla birlikte güç kazanan ve daha fazla ilgi görmeye başlayan faizsiz bankacılık sisteminin diğer bankaların hedeflerinden farklı olarak gerçekleştirmek istediği birtakım hedefler vardır. Bu hedeflerden en temeli İslam dininin yaşandığı İslam toplumlarında, gerçek ve tüzel kişilerin içinde bulunduğu ekonomik ve sosyal faaliyetlerden faizi dışlamak ve faiz sonucunda oluşan adaletsizliği, sömürüyü, haksızlığı, zulmü ve dengesizliği ortadan kaldırmaktır. Bu ana hedefin bir türevi olarak toplum yaşamında ve dünyasında faizin hüküm sürmediği ve bankacılık sisteminin bütün işlemlerini yapan, ekonomide gerçek ihtiyaçları fonlayan bir alternatifi sunmak ta diğer bir amaçtır.

Katılım Bankaları bir mal-emptia karşılığında finansman kullanılmaktadır. Dolayısıyla finans dünyasındaki gerçek ya da tüzel kişiliklerin asıl ihtiyaçları ne ise onların alımını gerçekleştirmektedirler. Böylece füzuli ihtiyaçların ya da çok fazla lüks tüketimin biraz da olsa önüne geçilmektedir. Bu da ülke ekonomisine ciddi etki etmektedir. Bu açıdan bakıldığında ortaya çıkan diğer bir hedef; ülkelerin kalkınmasına, ülkelerin ekonomik açıdan güçlenmesine, fona ihtiyaç duyan birimlerin gerçek ihtiyaçlarının karşılanmasına yardımcı olmaktır.

Dünya üzerinde faiz kavramının varlığından dolayı bankalar ile çalışmayan kişi sayısı çok fazladır. Bu durum, faiz hassasiyetine sahip fon sahiplerinin tasarruflarının yastık altı diye ifade ettiğimiz yerlerde, fonlarını kendi imkânları doğrultusunda muhafaza etmelerine yol açmıştır. İşte katılım bankaları-faizsiz finans kurumlarının varlığıyla birlikte, mevduat ya da ziynetlerini faiz içerisinde ya da faizli bankaların carilerinde değerlendirmek istemeyen kesimleri bu kurumlara yönlendirmiştir. Bu âtıl fonların ekonomik sistem içerisinde değerlendirilmesi katılım bankalarının önemli amaçlarından bir tanesidir. Yastık altındaki fonlar faizsiz sistem içerisinde değerlendirilerek ülke ekonomilerine ciddi katkılar sağlanmıştır. Özet olarak; faizsiz bankacılığın genel amacı, İslami prensiplere göre ülke ekonomisini geliştirmek ve kalkınmaya yardımcı olmaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL OLARAK BANKACILIK SEKTÖRÜ

1.1. Bankacılık Konsepti

Bankaların kökeni, araştırmacılar arasında çok fazla polemik yaratan bir konu olup, bazı kaynaklar bankaların kökenini eski Yunanistan'a, diğerleri Roma İmparatorluğu'na kadar uzatmakta olup, hatta bazı arkeolojik bulgular eski Çin ve Hindistan'da borç para verildiğine dair kanıtlar göstermiştir. Ancak bankacılık faaliyetlerinin başlangıcının, ekonomide para dediğimiz paranın henüz kullanılmadığı erken çağlara (antik çağ), M.Ö. 3000 yıllarına kadar uzandığı açık olup, bununla ilgili kanıtlar Mezopotamya'da ortaya çıkartılmış olup, ilk örneğinde din adamlarının kendilerine emanet edilen paraları ödünç verdiği belirlenmiştir. Bu nedenle tarihteki ilk bankaların tapınaklar, ilk bankacıların da din adamları olduğu söylenmektedir. Örneğin, Ur şehrinde Tapınak banka olup, rahipler ve rahibeler para ve mevduat kabul ederek bankacı pozisyonunda, ilk başlarda hükümdara sonra da tüccarlara borç para verme işlemlerini yapmışlardır. Ancak, finansal işlemlerin yasal temellerinin uygulanmasıyla bankacılık faaliyetlerinin gerçekten geliştiği ilk yer Roma'dır (Hoggson, 1926).

Orta çağlarda ticaretin gelişmesi, kıymetli madenlerin taşınmasının getirdiği zorluklar ve tehlikelerle birlikte mallarını korumak isteyenlerin güvenilir yerlerde saklama madenlerine ihtiyaç duyması, modern bankaların çıkış noktasını ve temellerini oluşturmuştur. Çok sayıda tarih, özellikle Cenova, Floransa ve Venedik gibi şehirlerde, banka kökenlerinin Orta Çağ ve Rönesans İtalya'sına önemli ölçüde otantik ilerlemesini konumlandırmıştır. Banka kelimesi, Orta Çağ sarraflarının faaliyetlerini yürüttüğü ahşap bir bankı belirten İtalyanca '*banco*' kelimesinden türemiştir (Kaya, 2012). Bu dönemin ilk bankacıları sarraflardı. 11. yüzyılda, Lombard yeni finansal teknikleri tanıttı ve bankanın tarihine damgasını vurdu. Dünyada kurulan ilk banka devlet garantisi ile 1157 yılında Venedik'te kurulmuştur (Boland, 2009).

Bankalar, en genel anlamda ekonominin çeşitli kesimlerinden toplanan âtl fonları temin ederek ekonomiye aktaran ve ekonomik hayatın devamı için vazgeçilmez hizmetler üreten kuruluşlardır (Gabat, 2012). 5411 Sayılı Türk Bankacılık Kanunu'na göre bankalar, bu Kanun hükümlerine göre öncelikle kendi adlarına ve kendi hesaplarına mevduat toplamak ve kredi kullanırmak amacıyla

etkinlik gösteren bünyeliler ve bu bünyeliler Türkiye’de ve yurtdışında kurulmuş şubeleridir (5411 Sayılı Bankacılık Kanunu, Madde 3).

Bankalar mevduat ve kredi işlemlerinin yanı sıra farklı işlemler de yapmaktadır. Bu işlemler şu şekildedir:

- Yurt içinde kredi ve para politikalarının uygulanmasını desteklemek,
- Finansal işlemlerde aracılık görevini üstlenmek,
- Menkul kıymet alım satım işlemlerini gerçekleştirmek,
- Kiralık kasalar sayesinde değerli varlıkların korunmasını sağlar,
- Kredi kartları, banka kartları gibi ödeme kolaylıklarının kullanılmasını sağlamak,
- İç ve dış ticaret işlemlerinde aracılık görevini üstlenmek.

Aslında bankalar finansal piyasaların en etkili unsurlarından birisi olup, ekonomide sürekli genişlemeye ve değişimlere neden olurlar. Küreselleşme, telekomünikasyon gelişimi, müşteri beklentilerindeki değişimler, işletmelerin dış çevrelerindeki değişimler, bankaların faaliyetlerindeki değişimler rekabeti artırmaktadır.

1.2. Banka Türleri

Bankaları kavram içinde olduğu gibi sınıflandırmanın çeşitli güçlükleri vardır. En azından ülke düzeyinde, bankaları kesin çizgilerle ayrılmış gruplara ayırmak mümkün olsa da, bankacılık faaliyetlerinin bağımlılığı, ülke ekonomisine, sermaye piyasasına, faaliyet alanının genişliğine, bankanın kuruluş amaçlarının farklılığına ve bankacılık kanunlarının geniş çaplı olmasına bağlıdır. Bankalar, hukuki niteliklerinden ekonomik işlevlerine kadar çeşitli alanlarda tasnif edilebilmektedir. Bu çalışmada bankalar, kapsamaları, faaliyet alanları ve mülkiyet yapılarına göre üç yönlü bir ayırmadan sonra alt başlıkları ile detaylandırılmıştır.

1.2.1. Kapsamına Göre Bankalar

Kapsamlarına göre bankalar yedi gruba ayrılmaktadır. Bunlar;

- Özel Bankacılık,
- Bireysel Bankacılık,
- Toptan Bankacılık,
- Evrensel Bankacılık,
- Uluslararası Bankacılık,
- Holding Bankacılığı ve
- Offshore Bankacılığı şeklindedir.

1.2.1.1. Özel Bankalar

Özel bankaların sunduğu hizmet türü, müşterilerin risk ve beklentilere göre özel olarak yönetilmesidir. Özel bankacılık şu anda bulunan bankaların birtakım dal çeşitleri olarak uygulanmaktadır. Birçok banka bu alanda bir veya birden çok şube açmakta ve bu dallarda kalifiye ve deneyimli personel çalıştırmaktadır. Çoğunlukla kişiye özel hizmet sunan şubelerin müşteri sayısı düşük ama operasyonları büyüktür. Özel bankalar, tutarlı büyük mevduatları veya büyük kredileri olan müşterilerine farklı, hızlı ve ayrıcalıklı hizmetler sunmayı amaçlamaktadır.

1.2.1.2. Bireysel Bankalar

Bireysel bankacılık, çoğunlukla ufak işlemler yapan ve topluluk yaygın bir parçanın mali yoklukların karşılayan fazla dalı bir bankacılıktır. Bireysel bankalar da yatırım bankaları ve ticari bankalar olarak ayrılmaktadır. Genel olarak tasarruf sahibi ile yatırımcı arasında aracılık yaparlar (Altan, 2001: 57-58)

Bireysel bankaların özelliklerini şu şekilde sıralanabilir:

- Sürekli faaliyette oldukları ve birçok dal ile çaba harcadıkları için kasalarında âtıl fonlar olabilir.
- Kırtasiye, icar, yapı ve ekipman giderleri olabildiğince yüksektir.
- Yatırım ve kredi yelpazesi yaygındır.
- Alıcı sayısı fazladır.
- Çok sayıda çalışana sahip oldukları için personel maliyetleri çoktur.

- Getiri marjı küresel bankalardan çoktur.
- Ücret ve komisyon gelirleri getiri gelirlerinden çoktur.

1.2.1.3. Toptan Bankacılık

Bireysel bankacılıktan ayrılmı olarak işlem sayısının biraz ama durum bakiyesinin fazla olduğu bir bankacılık türüdür (Mathews ve Thompson, 2005: 56). Bankalar, 2. Dünya Savaşı'ndan sonra büyük altyapı, yapım ve sanayi mevduat projelerini finanse ederek kalkınmaya katkıda bulundular. Daha sonra iktisat çalışmaların ilerlemesi, büyük ölçekli şirketlerin ortaya çıkması, bankaların belirli mevzularda uzmanlaşmasını gerektirmeye başlamıştır. Toptancı bankalar bu özel ihtiyaçları karşılamak için gelişmeye başlamıştır (Balak ve Seymen, 1996: 18).

Toptancı bankalar, az sayıda şube ile gelecek teknolojiden faydalanarak nakit ve varlık pazarlarından büyük meblağı fonlama elde eden ve başkaca faktoring, forfaiting takım yeni yöntemlerle milletlerarası alım satımını finansmanına yardımcı olan ve ağırlıklı olarak belirli finans merkezlerinde çalışma gösteren bankalardır. Milletlerarası kalitede olan bu pazarlar rekabetçi bir bünye sahiptir.

1.2.1.4. Evrensel Bankalar

Finans sektöründe tarihsel gelişimleri, organizasyon yapıları ve stratejik yönelimleri ile ortaya çıkmışlardır. Evrensel bankalar kendi ülkelerinde hemen hemen tüm müşteri segmentlerini hedeflemekte ve onlara her alanda finansal hizmetler sunmaya çalışmaktadır. Kendi ülke piyasalarının dışında, faaliyetlerinin çoğu uluslararası bankacılık, toptan bankacılık ve menkul kıymetler faaliyetlerinde yoğunlaşmış olup, genellikle daha sınırlı bir rekabet profiline sahiptir. Dış pazarlarda nadiren bireysel bankacılık faaliyetlerinde bulunurlar. Evrensel bankacılık, işletme finansmanı, sermaye piyasaları ve döviz enstrümanları ve hizmetleri dahil olmak üzere çok çeşitli faaliyetleri kapsar. Birçok evrensel banka, faaliyetlerini hizmetlerinden alınan simsariye karşılamaktadır (Yağcılar, 2011: 11).

1.2.1.5. Uluslararası Bankalar

Kendi ülkelerinde mevduat kabul eden, kredi veren, bankacılık faaliyetlerinin gerektirdiği diğer hizmetleri yerine getiren ve bu hizmetleri en az bir farklı ülkedeki şubeleri aracılığıyla sağlayan bankalardır (Kaya, 2015:75).

1.2.1.6. Holding Bankaları

Bunlar, kendilerinin bankacılıkla uğraşması gerekmeyen bir veya daha fazla şirket tarafından doğrudan veya dolaylı olarak ilişkili, sahip olunan veya kontrol edilen bankalardır. Holding bankacılığının Türkiye'deki prototipi Sabancı Grup''nın denetimindeki Akbank'tır. Bu modelin başarısı, diğer holdinglerin banka satın alarak, banka inşaat ederek veya küçük mahalli bankalar ilerleyerek Ana ortaklık bankacılığına yönelmesine neden olmuştur (Akgüç, 1989: 64).

1.2.1.7. Off-shore Bankaları

Mudilerinin ikamet ettiği ülkenin (vergi cenneti) dışında bulunan ve hesap sahibinin çoğu yargı alanında yerleşik olmayan banka türünü ifade eder. Başka bir deyişle, off-shore bankacılık merkezleri, ulusötesi bankaları borçlar, döviz varlıkları veya borçlarla ilgili işlemleri yapmaya çekmek için vergilerin gönüllü olarak düşürüldüğü veya kaldırıldığı ve yasal müdahalelere ilişkin yasal kısıtlamaların bulunduğu eyaletler, bölgeler veya şehirlerdir. Euro-kredi, yabancı tahvil çıkarmaları, getiri ve nakit takasları, kaynak idaresi, leasing, faktoring, forfaiting, değerli ve döviz prosedürleri bu bankaların başlıca faaliyetleridir (Akbulak ve Tokmak, 2004: 83).

Bu fenomen, çoğunlukla vergi cenneti olarak isimlendirilen ülkelerde 1960'larda ortaya çıkmıştır. Bu ülkeler elde ettikleri vergi yararları ve denetim eksikliği yardımıyla kaynak mevduatları ve mali hizmetler için bir çekim merkezi meydana getirmişlerdir.

1.2.2. Faaliyet Alanlarına Göre Bankalar

Bankalar faaliyet alanlarına göre 4 ana grupta toplanmaktadır.

1.2.2.1. Ticari Bankalar

Ticari banka terimi ilk olarak 19. yüzyılda İngiltere'de ortaya çıkmıştır. O dönemde ticari bankaların ana faaliyeti mevduat toplamak ve kısa vadeli ticari krediler vermektir. Ticari bankalar günümüzde kısa mühletli kredilerin yanı sıra orta ve uzun mühletli krediler sunmaktadır.

Bu banka grubu, finansal sistemde faiz yerine kâr zarar ortaklığı temelinde fon toplayan ve paranın kendisi olduğu için doğrudan nakit kullanımı yerine ticaret ve ortaklık temelinde fon kullanan katılım bankalarını içermektedir.

Ticari bankaların işlevleri şu şekilde özetlenebilir:

- Para yatırma,
- Para transferi,
- Ticari faaliyetler veya diğer amaçlar için borç verme, yani kredi verme,
- Döviz işlemleri yapmak,
- Emanet kasası kiralama,
- Tahvil ve hisse senedi ihracına vasıta etmek,
- Kefillik mektubu sağlanması,
- Diğer bankacılık prosedürleri tamir etmek.

1.2.2.2. Yatırım Bankaları

Yatırım bankaları, mevduat düzeltme yetisi yok olan bankalardır, çok bir dal şebekenin bulunmaması sebebiyle bankacılık hizmetlerinin tüm ürünlerini sunamamakta ve ticari bankalara göre sınırlı ticari faaliyette bulunabilmektedirler. Ticari ve endüstriyel işletmelere, devlet kurumlarına, varlık ve parayı ihtiyaçlarını karşılamaya asistan olmak için kendi adlarına tahvil ihraç etmek ve menkul kıymet şeklinde borçlanmak suretiyle kaynak elde ederler (Morrison vd., 2014). Yatırım bankacılığı, işletmelerin orta ve uzun müddetli kaynak ihtiyaçlarını karşılayarak varlık eksikliği sorununu çözmek için kurulur. Yatırım bankaları, menkul kıymet sattıkları için menkul kıymet taciri olarak da anılırlar.

1.2.2.3. Kalkınma Bankaları

Ulusal kalkınma için finansman sağlayan bir finans kurumudur. Banka, hem bağış yapan hem de borç alan ülkelerden oluşan bir grup ülkeden oluşmaktadır. Ayrıca, geliştirme projeleri ile ilgili finansal tavsiyeler sunar. Kalkınma bankaları, 1950 yılında Dünya Bankası'nın teşvikiyle gelişmekte olan ülkelere kurulan ve büyük sermayeli firmaların yapacakları yeni mevduatlara mali ve yöntem bağış temin ederek endüstriyel ilerlemeyi artırmayı amaçlayan finans kuruluşlarıdır. Kalkınma bankaları ile yatırım bankaları birbirine benzese de farklı işlevlere sahiptir. En mühim fark, mevduat bankalarının ilerlemiş ülkelere canlı olarak çalışma göstermesi ancak sermaye piyasasının fazla gelişmediği ve sermayenin kıt olduğu gelişmekte olan ülkelere kalkınma bankalarının ortaya çıkmasıdır.

1.2.2.4. Merkez Bankaları

21. asırdan önce merkez bankaları ihracat bankaları yahut ulusal bankalar olarak bilinmekteydi (Alptürk, 1969: 3). İngiltere Merkez Bankası, dünyanın ilk emisyon bankası olarak bilinmektedir. İngiltere Merkez Bankası, birçok Avrupa ülkesinin iş hayatında büyük rol oynamıştır. Bir merkez bankasının temel görevi, faiz oranları aracılığıyla para politikasını izlemek, zorunlu karşılıkları belirlemek, kredi kontrolü yapmak ve finansal kriz veya bankaların iflas etmesi durumunda bankalara borç veren son merci olmaktır (Werner 2002: 111-151).

Türk bankacılık sisteminde Merkez Bankasının başlıca görevleri şu şekildedir (tcmb.gov.tr):

- Ulusal para biriminin (Türk Lirası) iç ve dış değerini korumak ve ulusal paranın altın karşısındaki kur karşılığını belirlemek için hükümetle birlikte gerekli önlemleri almak,
- Ulusal para biriminin (Türk Lirası) yabancı paralar karşısındaki değerini belirlemek, yabancı paraların takası ve diğer türev işlemler,
- Bankalar ve diğer mali kuruluşların yükümlülükleri esas alınarak zorunlu karşılıklara ve genel likiditeye ilişkin usul ve esasları belirlemek.
- Reeskont ve öndelik prosedürleri gerçekleştirmek
- Ülke değerli ve döviz yedeklerini idare etmek,
- Ulusal para biriminin (TL) miktarını ve dolanımını hazırlamak,
- Elektronik ortamda kullanılacak yöntem ve araçları belirlemek,
- Tediye ve menkul değer transfer ve anlaşma sistemlerini oluşturmak,
- Kurulan finansal düzenlerin aralıksız işleyişini ve denetimini Temin etmek,
- Finansal sistemdeki para ve döviz piyasalarını istikrara kavuşturmak için düzenleyici tedbirler almak,
- Finansal piyasaları izlemek,
- Bankalardaki mevduatın vade ve türlerini belirlemek.

1.2.3. Sahiplik Bünyelerine Nazaran Bankalar

Sahiplik bünyelerine nazaran, banka varlıklarının ait olduğu fona nazaran ayırım yapılmaktadır. Bankalar sermaye yapılarına göre dörde ayrılmaktadır.

1.2.3.1. Hususi Bankalar

Sermayelerinde devlet hisse olmaksızın hususi kişi ve kuruluşlar tarafından oluşturulmuş bankalardır (Drigă vd., 2009: 31).

1.2.3.2. Kamu Bankaları

Sermayesi doğrudan veya dolaylı olarak kamu tarafından sağlanan bankalardır. Burada kamu, hazineyi veya diğer kamu tüzel kişiliğini ifade etmektedir. Kamu bankaları kâr amacı gütmeyen mevzularda çalışma belirtmek üzere kurulur. Devlet bankaları, hususi bankaların veya yabancı bankaların millileştirilmesi yoluyla da doğabilir (Kaya, 2015: 73).

1.2.3.3. Hibrit Bankalar

Banka kurmak için hem özel hem de kamunun belirli bir şekilde sermaye oluşturmak zorunda olduğu bankalardır. Tamamı devlete ait olan bir bankanın hisselerinin bir tikelin hususi sektöre satışı yahut tamamı kamuya ait yerli bankalarda yabancı sermayeli ortaklıklar kurulması sonucunda da oluşabilir.

1.2.3.4. Yabancı Bankalar

Yabancı bir ülkede faaliyet gösteren, varlığının %50'den çok temsilcileri tarafından kontrol edilen, kuruldukları ülkedeki kurumlara bağlı bankalardır (Mian, 2003).

1.3. Bankaların Temel Görevleri

Bankaların temel görevleri 9 ana başlıktan oluşmakta olup, bunlar aşağıda açıklanmıştır.

- Kaynak temin etme ve kaynak istimal işlevi
- Hizmet işlevi
- Mal mülk ve gelir dağıtım işlevi
- Dış ticaret finansmanı ve çıkarma destek işlevi
- nakit politikası işlevinin uygulanması

- Nakit üretme işlevi
- Milletlerarası finansal pazarlarda riziko idareyi işlevi
- Fonların aktif tasarrufunu temin etme işlevi
- Mali vasıta işlevi

1.3.1. Kaynak Temin Etme ve Kaynak Tassarufu İşlevi

Bir bankanın temel işlevi, kişisel veya ticari alıcılardan yatırım toplamak ve bu kaynakları borç vermeye hazır ayla sağlamaktır. Net kullanım ehillerinin kaynaklarının para gereksinimi olan borçlara yönlendirilerek kredi üretme müddeti olarak da anlaşılmaktadır. Bu müddetçe bankanın evvel yatırım olarak verecekli, sonra kredi verdiği için alacaklı konumunda olması ve ihtiyacı olanlara fon tahsis etmesi banka finansman aracısının temel işlevidir. Banka bu fonları topladıktan sonra, bunları sabit kıymetlere yatırım yapmak, menkul kıymet satın almak ve kredi yoluyla çeşitli iş alanlarına katılmak için kullanır (Geisst, 1993: 27-28).

Bankaların fon toplamak için kullandıkları araçlardan bazıları şunlardır:

- Depozito tahsilatı
- Menkul kıymet ihraçları (tahviller, hisse senetleri...)
- Merkez Bankası kredileri
- Euro-dolar borçlanmaları
- Depo
- POS cihazları, maaş hesapları gibi alternatif kanallar

1.3.2. Hizmet İşlevi

Küreselleşen dünyada bankaların hizmet fonksiyonu ön plana çıkmıştır. Bunun nedeni rekabet artık sınırların ötesine geçmiş ve bankalar farkındalık yaratmanın yanı sıra yeni kazanç kapıları aramaktadırlar. Bankalar ya müşterilerine yepyeni bir ürünle gelirler ya da mevcut ürünlerde daha iyi hizmet sunarak ürünleri daha işlevsel hale getirecek değişiklikler yaparlar. Böylece her işte olduğu nazaran bankacılık sahasında da farkındalık yaratmak bundan sonra bankaların hizmet fonksiyonunun büyüyle yapacakları faaliyetlere bağlanmışlardır.

Bankaların sunduğu hizmetlerin başlıcaları şu şekildedir;

- Çek, akreditif (dış ticaret işlemleri), hisse senedi hizmetleri, kredi kartı hizmetleri, kişisel emeklilik hizmetleri, aracılık hizmetleri (hisse senedi alım satımı için),
- POS prosedürleri,
- Elektronik fon transferi ve postane prosedürleri, döviz işlemleri, kıymetli maden alım satım prosedürleri,
- Hizmetler, sigorta aracılık hizmetleri vb.

1.3.3. Gelir ve Mal, Mülk Dağılımı işlevi

Ekonomi siyasetlerinin maksatlarından biri de adil bir gelir dağılımı sağlamaktır. Zenginlik ile kullanım, kullanım ile gelir arasında doğrusal bir bağlantı vardır. Gelir eşitsizliği yükseldikçe, gelir seviyesi düşük olan gruplar için birikim yapmak zorlaşmaktadır. Tasarruf eksikliği, zengin olma olasılığını da azaltmaktadır. Böylece adaletsiz gelir dağılımı eşit olmayan bir servet dağılımına yol açmaktadır. Dar gelirli gruplar mevduat yoluyla birikimlerini bankaya yönlendirerek çıkar sağlamaya ve refah düzeylerini artırmaya çalışmaktadır. Faiz gelirlerini bankalardaki tasarruflar belirlediğinden, yüksek faiz oranları gelir dağılımını ve refah düzeyini olumsuz etkilemektedir.

Bankalar artık dar gelirlilere gelirleri oranında yatırım kredisi vermeye başlamışlardır. Dolayısıyla normal şartlar altında mal, mülk elde edemeyecek kadar düşük gelirli olan bireyler bankaların ev, arsa vb. satın almak için verdiği gayrimenkul kredilerini alabilme olanağına sahip olmuşlar, böylece mülk sahibi olabilme ihtimali doğmuştur. Bankaların gelir ve servet dağılımı üzerindeki bu olumlu etkisinin yanı sıra elbette olumsuz etkileri de vardır. Ekonomik istikrarın olmadığı durumlarda faiz oranlarındaki artış, dar gelirlilerin serveti ile zenginlerin servetinin orantılı olarak artmasına neden olmakta ve gecelik repo faizlerinin yükseldiği enflasyonist periyotlarda varlıklı ile yoksul arasındaki uçurum daha da açılmaktadır (Ekonomi Politikası Reformları 2012 Büyümeye Geçiş).

1.3.4. Dış Ticaretin Finansmanı ve İhracatı Teşvik Fonksiyonu

Dış ticaret prosedürlerinde banka hem dış alımının almak arzu edildiği malın finansmanını sağlar, hem de dış alımını anlaştığı şartlarda malın teslim edileceğini garanti eder. İhracatçı açısından baktığımızda, malın satış sözleşmesi şartlarına uygun

olarak teslim edilmesini sağlar. Burada bankaların dış ticaret işlemlerinde verdiği garantiler, firmaları kolaylıkla ihracat ve ithalat faaliyetlerine yöneltmektedir.

Ayrıca dış ticaret prosedürlerini ferahlatan hizmetlerden biri olan forfaiting hizmetleri bankalar aracılığıyla güvence altına alınmaktadır. Bankaların arz ettiği bu hizmet, dış satımını likiditesini ve yarış gücünü artırmakta, bu da ithalatçının pazarlık kuvvetli artırmakta ve maliyetin bütün olarak hesaplanmasına olanak sağlamaktadır. Bankaların arz ettiği dış ticaret hizmetleri, dış alım ve dış satım daha emniyetli ve uygulanabilir ayla sağlamaktadır.

1.3.5. Para Politikası Fonksiyonunun Uygulanması

Merkez Bankası ve bankalar para politikası araçlarının uygulayıcılarıdır. Merkez Bankası para arzını artırmak istediğinde zorunlu karşılık rayonun, likidite rasyonun, reeskont oranını düşürmekte, bankalardan hazine bonosu ve kamu tahvili tahsil ederek bankaların kredi hacmini artırmakta, her seferinde tam tersini uygulamaktadır. Başkaca Merkez Bankası getiri oranlarının belirlenmesine müdahale ederek kullanımların bankalara yönlendirilmesini yahut çekilmesini temin eder. Böylelikle vasıtalı olarak para politikasını kontrol altında tutmaktadır (Barro ve Gordon, 1983).

1.3.6. Para Yaratma İşlevi

Bankaların hizmetleri vadesiz mevduat, çek, elektronik para transferi, kredi kartı vb. gerçek para yaratılmasına olanak sağlar, yani, para yaratılmasına izin vermek için bankaya önceden para yatırmak gerekli değildir. Bankalar müşterilere kredi ve çek ödemelerini bu kredi limitleri dahilinde yapabilir veya kredi kartı uygulaması ile kredi yaratılarak para yaratılabilir. Para yaratmanın bir başka yolu da bankaların ticari ve sınai hesabın tamamını aynı anda nakit olarak ödememeleri, alacaklının cari hesabına para transferi gerçekleştirmeleridir. Diğer bir deyişle bankalar yeni kredi çekerek mevduat şeklinde para yaratmakta ve bankalar kredi verdiğinde nakit vermek yerine alacaklının hesabına sadece kredinin büyüklüğü kadar kredi vermektedir. İşte o anda yeni para oluşturulmaktadır (McLeay vd., 2014: 3).

1.3.7. Uluslararası Finansal Piyasalarda Risk Yönetimi Fonksiyonu

Bankalar kur dalgalanmalarını ve kur risklerini yönetmek durumundadır. Örneğin kur riziko kalkmakta olan ülkelerin para birimlerinin değeri düşük olduğu için ithalatlarını büyük oranda azaltmıştır. Bu durum dünya ticaretinde resesyonluğu sebep olmaktadır. Kalkmakta olan ülkelerin milletlerarası ticarete aktif katılımlarını

temin ederek dünya ticaretinde başı çekmelerini temin etmek için elverişli mali tekniklerin geliştirilmesi gerekmektedir. Riziko yönetimi araçları olarak geliştirilen bu yöntemler türev ürünler olarak adlandırılmakta olup, bunlar vadeli işlem, vadeli sözleşmeler, opsiyonlar ve takaslar (Altan, 2001:69).

Günümüzde bu türev teknikler yardımıyla, bir firma dışardan mal ithal etmek istiyor ancak kendi ülkesinde döviz ödünç alamıyorsa, herhangi bir kur riski taşımadan o günün kurunu sabitleyebilmektedir. Böyle bir sistemin olmaması durumunda firma döviz kurundaki değişimler nedeniyle fazla ödeme yapmak zorunda kalacak ve eğer döviz kuru kontrat tarihindeki kurdan çok ise şirket zarara uğramak zor durumda kalır ve ayrıca iflasa sürüklenecektir.

1.3.8. Kaynakların Etkin Kullanımını Sağlama İşlevi

Bankalar, fon tasarruf taraflarından biri olan borç verme işlevini yerine ortaya koyarken, fonunu nerede kullanılacağı, mevduatın kazançlı olup olmadığı nazaran sahalarda yalın çözümleme yaparak alıcının kredibilitesini ve mevduatın kazançlılığını ölçmektedir. Bankalar genellikle kazançlı olmayan projeleri fonlamamaktadır. Bu otokontrol sistemi kaynakların verimli kullanılmasını temin eden bir başka ögedir.

1.3.9. Mali Vasıta İşlevi

Bankaların temel fonksiyonlarından biri olan finansal aracılık fonksiyonu olup, fon toplama ve fon kullanma açısından fon verenler ile ihtiyaç sahipleri arasında köprü görevi görürler. Bir yanda birikim yaparak parasını güvenli bir ortamda değerlendirerek para kazanmak isteyenler, diğer yanda üretim faaliyetlerini finanse etmek için paraya ihtiyacı olanlar, fon akışını bankalar aracılığıyla yaparlar.

1.4. Türkiye’de Geleneksel Bankaların Gelişimi

1.4.1. Osmanlı İmparatorluğu Dönemi (1847-1923)

Osmanlı Devleti’nde Kaime adı verilen ilk kağıt para, bütçe açıklarını kapatmak için 1840 yılında basılmıştır. Sürekli dış ticaret açıkları ile birlikte Kaime’nin yabancı para birimleri karşısındaki değeri oldukça düşmüştür. Bunun sonucunda ithalatın finansmanı için dış finansman kaynağı bulmak zorlaşmış ve hükümeti çare aramaya itmiştir. 1845’te Galata bankerlerinden ikisiyle bir anlaşma yapılmıştır. Osmanlı ithalatının bankacılar tarafından finansmanı, yabancı mali piyasalarda sabit kur üzerinden ihraç edilecek bir kambiyo senedi ile finanse edilmeye başlanmıştır. 1847’de bu sözleşme yenilenmemiş ve bankerler hükümetten ayrı olarak

aynı işlevi yerine getirmek üzere bir banka kurmuşlardır. Osmanlı Devleti'nde ilk banka, Galata Bankerleri tarafından 1847 yılında İstanbul Bankası adıyla kurulmuştur. Ancak bu banka çok uzun süre çalışamayacak durumda kalmış ve 1852 yılında tasfiye edilerek faaliyetlerine son verilmiştir. 1856 yılında kurulan Osmanlı Bankası, Osmanlı İmparatorluğu'nda bankacılığın başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Osmanlı Devleti'nde özellikle 1839 tarihli Tanzimat Fermanı'ndan sonra devlet harcamalarında ciroya gidilmiştir (Cleveland vd., 2009: 82).

1863 yılında çiftçilere daha uygun koşullarda tarım kredisi sağlamak için Vatan Sandıkları kurulmuştur. Daha sonra 1888 yılında Ziraat Bankası ilk devlet bankası olarak kurulmuştur. Devlet kontrolünde tarımsal kredi sağlanması amaçlanmaktadır. Ziraat Bankası'nın sermayesi Serbest Fon alacaklarından oluşturulmuştur.

1.4.2. Cumhuriyet Dönemi Sonrası Türk Bankacılık Sistemi

1.4.2.1. Ulusal Bankalar Dönemi (1923-1932)

Cumhuriyetin ilk yıllarında Türk bankacılık sistemindeki gelişmeleri incelendiğinde, 1923 yılında Türkiye'de faaliyet gösteren 22'si yerli, 13'ü yabancı olmak üzere 35 banka bulunmaktaydı. 1923 yılında hükümetin ve toplumun tarım, ticaret ve sanayi sektörlerinin ileri gelenlerinin katılımıyla düzenlenen Türk İktisat Kongresi, ekonomik kalkınma için milli bankacılığın kurulmasının gerekliliğini dile getirmiştir. Kongrede dile getirilen görüşlere göre, özel sektörün imkanları henüz güçlü bankalar oluşturmak için yeterli değildi. Devlet, bankaların kuruluşuna katkıda bulunmalıydı (Zarakolu, 1973:21-25).

- 1924 yılında Türkiye İş Bankası, ilk özel banka olarak kurulmuştur.
- 1925 yılında kurulan ilk kalkınma bankası, 1933 yılında Sümerbank olan Türkiye Sanayi ve Maadin Bankası'dır.
- 1927 yılında konut kredisi vermek amacıyla kurulan Emlak ve Eytam Bankası, 1946 yılında Emlak ve Kredi Bankası'na dönüştürülmüştür.
- 1930'da Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası kurulmuştur.

1.4.2. 2. Halk Bankaları Dönemi (1933-1944)

Bu dönemin bankacılık açısından en belirgin özelliği, başta devlet sermayesi olmak üzere, 1934 yılında başlatılan Birinci Sanayi Planı kapsamında kurulan büyük ve önemli devlet bankalarının kurulmasıdır. Bu dönemde;

- 1933 Sümerbank ve İller Bankası,
- 1935 yılında Etibank
- 1937 yılında Denizbank
- 1938'de Halk Bankası kurulmuştur

Sümerbank, endüstriyel gelişmeyi desteklemeye, İller Bankası geliştirmekte olan yerel yönetimlere su, elektrik ve gaz kanalizasyon gibi altyapı hizmetlerinin orta ve uzun vadeli kredilerle sağlanmasını, şehir imar planlarının hazırlanmasını desteklemek, Halk Bankası 1938 yılında küçük esnaf ve sanatkarlara kredi sağlamak amacıyla kurulmuştur (Zarakolu, 1973:19-20).

1.4.2.3. Özel Bankalar Dönemi (1945-1959)

Türk bankacılığının gelişim sürecinde, bu dönemde izlenen ekonomi politikalarındaki değişimlere bağlı olarak özel bankacılığın da gelişme süreci yaşanmıştır (Akbulak vd., 2004: 85-86).

1945-1959 yılları arasında modern işletmelere yapılan yatırımlar, hızlı nüfus artışı, şehirlerin büyümesi, sanayi sektörünün milli gelirden daha fazla pay alması ve üretimin yaygınlaşması, Türkiye'de para ve kredi talebinin artmasına neden olmuştur. Bankacılık sektörüne yatırım artmış ve özel bankacılık ivme kazanmıştır. Bu dönemde

- Garanti Bankası 1946,
- Akbank 1948,
- Pamukbank 1955,
- Türkiye Sınai Kalkınma Bankası 1950 kurulmuştur.

Bu dönemde, bankacılık işlemlerinden alınacak faiz oranları ve komisyon oranlarının tespiti, bankacılık sektöründe rekabet üzerinde tam denetime sahip olan Merkez Bankası aracılığıyla devlet otoritesi tarafından tespit edilmiştir (Zarakolu, 1973:54).

1.4.2.4. Planlı Dönem (1960-1979)

Bankacılık dalı mühim oranda devlet denetimli ve etkisine girmiş ve bu periyöte yeni bankaların kurulması hudutlandırılmıştır. Şube bankacılığı kalkmaya başlamış; çoğu hususi ticari banka holding bankası haline gelmiştir. Planlı dönemde 5'i kalkınma, 2'si ticaret için olmak üzere 7 yeni banka kurulmuştur (Akgüç,1989:

61). Bu dönemde kurulan bankalar şunlardır:

- 1962 Turizm Bankası,
- 1963 Sanayi Yatırım ve Kredi Bankası,
- 1964 Devlet Yatırım Bankası,
- 1964 Amerikan-Türk Dış Ticaret Bankası,
- 1968 Türkiye Maden Bankası,
- 1976 Devlet Sanayi ve Emek Yatırım Bankası,
- 1977 Türk Bankası'dır.

1.4.2.5. Liberalleşme ve Dışa Açılım periyotü (1980 ve 2000)

1980 sonrası periyot Türkiye iktisadi milletlerarası pazarlara genişlererek dünya iktisadi ile bütünleşme sürecine girmiştir. Evvel mal ve hizmetler açılmış, ardından sermaye piyasaları serbestleştirilmiştir. Bu süreç finans sektörünün ve özellikle bankacılığın her aşamasında kritik bir parçası haline geldi.

1982 senede çıkarılan Sermaye Piyasası Kanunu ile sermaye piyasası araçlarının kullanılması için gerekli yasal ve kurumsal yapı oluşturulmuştur. İstanbul Menkul Kıymetler Borsası 1986 yılında faaliyete başlamıştır. Bu gelişme finansman bonosu, mevduat sertifikası, tahvil alım satımı, repo işlemleri, hisse senedi vb. içermekte ve bankaların düşük maliyetli fonlama imkanları kaldırılmıştır. Mudilerin önündeki opsiyonların artması bankaların yurt içi finansal piyasalardaki payını düşürmede etkili olmuştur.

1985 yılında 3182 sayılı Bankacılık Kanunu yürürlüğe girmiş ve milletlerarası muhasebe ve denetim düzeni ile milletlerarası bankacılık standartları sistemi getirilmiş, tek tip hesap planı getirilmiş, dış borçlar ödenmiş, yatırım sigortası kaynağı oluşturulmuş ve takipteki kredilerde daha realist kazançlılık uygulanmıştır. Başkaca interbank piyasası kurulmuştur. Merkez Bankası 1987 yılında açık piyasa işlemlerine başlamıştır. 1988 yılında döviz piyasası kurulmuştur. 1989 yılında döviz işlemleri ve sermaye hareketleri serbest bırakılmıştır. Türk Lirası'nın (TL) konvertibilitesi 1990 yılında ilan edilmiştir. 1990 yılında Merkez Bankası finansal piyasalardaki öngörülebilirliği

artırmak ve belirsizlikleri azaltmak amacıyla para programını başlatmış ve uygulamaya koymuştur. Bütün bu gelişmeler, Türkiye Cumhuriyet tarihinin en büyük iktisat krizlerinden biri olan 1994 krizinde tesirli yaşamış olmuştur. 1999'da ekonomik aktivite daralmıştır. Bu daralmada Rusya krizi, Adapazarı ve Düzce depremleri, erken genel seçimler ve hükümet değişikliklerine bağlı olarak 1998 yılının ikinci yarısından itibaren görülen sermaye çıkışı etkili olmuştur.

Bütün bu olumlu ve olumsuz gelişmelerle beraberinde bu periyöte banka sayısında önemli artmalar olmuştur. Hele 1994 senede patlak veren kriz öncesinde birçok banka faaliyet göstermeye başlamıştır. Bu hal bankacılık dalında yarışımın daha da artma neden oldu. Uzun seneler boyunca 44 olan banka sayısı 2000'li yıllara göre 77'ye çıkmıştır (Akgüç,1989:70-71).

1980-2000 döneminde bankacılık ve ekonominin durumu genel olarak ele alındığından, bu dönemdeki finansal evrimdeki gelişmeler şu şekilde özetlenebilir:

- 1982 yılında Sermaye Piyasası Kanunu çıkarılmıştır.
- 1983 yılında Bankalar Tasfiye Fonu, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na (TMSF) dönüştürülmüştür.
- 1984 yılında Kamu İktisadi Teşebbüsleri (KİT) bünyesinde faaliyet gösteren Devlet Bankaları İktisadi Devlet Teşekkülleri olarak tanımlanmıştır.
- 1986 yılında İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB) faaliyete geçmiştir: İMKB kiralama, faktoring, takas, vadeli, forward vb. İşlemlerin başlaması ve tüketici kredilerinin yayılması gibi döviz ve para piyasalarının çeşitlendirilmesi artırılmıştır. .
- 1987 yılında Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) açık piyasa işlemlerine başlamıştır.
- 1987 yılında Türk Muallimler Bankası kurulmuş ve daha sonra başka bir kamu bankası kurulmamıştır.
- 1988 yılında döviz piyasası, 1989 yılında altın piyasası kurulmuştur.
- 1988 senede Emlak Bankası, Anadolu Bankası ile birleşerek 1992 yılında Denizbank'ı devraldı.
- Halk Bankası, 1992 senede Sümerbank ve Etibank ile birlikte TÖBANK'ı

aktarılmıştır.

- Denizcilik Bankası 1984 senede kurulmuş, 1992 yılında Emlak Bankası'na dönüşmüştür.
- 1989 senede Sümerbank, Sümer Holding A.Ş.'ye dönüşmüştür.
- 1994 senede Etibank'ın bankacılık bölümü endüstri firmalarından farklılaştırarak ayrı bir firma statüsü kazanmış ve Kamu Müştereği İdaresi Başkanlığı'na bağlanmıştır.
- 1999 senede holding bankaları olan Yurtbank, Esbank, Sümerbank, Egebank ve Yaşarbank olmak üzere beş ticari bankanın tamamı Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na (TMSF) devredilmiştir.
- 1999 yılında Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) kurulmuş ve 2000 yılında faaliyetlerine başlamıştır.

1.4.2.6. Bankacılık Sektöründe Yeniden Yapılanma Dönemi (2000-2010)

2000 yılı Kasım ayında meydana gelen dalgalanmalar 2001 senede daha da şiddetli olmuştur. Konstrüktif hazırlamaların daralması sonucunda iç talebi sınırlayamama nedeniyle cari açığındaki artışın devam etmesi ve dış baskının artması döviz kurları, Türkiye ekonomisinin finansal sisteminde Şubat 2001'de başlayan kriz hızla reel sektöre sıçramıştır. 2000 yılında üç özel ticari banka (Demirbank, Etibank, Capital Bank) yönetim fonuna dönüştürülmüştür. Bir ticaret bankasının (Kıbrıs Kredi Bankası) ve bir kalkınma ve yatırım bankasının (Park Yatırım Bankası) bankacılık faaliyetleri askıya alınmıştır. Böylece 2000 yılı sonunda yönetim fonuna dönüşen banka sayısı 11'e yükselmiştir.

2000 ve 2001 krizlerinin ardından yeniden kurulan bankacılık dalında yabancı sermayeli banka sayısı süratli yükselmiştir. 2005 yılsonu itibarıyla Türkiye'de çalışmaları yürüten 47 bankanın 13'ü yatırım bankası, 2'si banka bünyesine katılmıştır. Geri kalan 32 bankanın 14'ü doğrudan yabancı sermayeli bankalardır.

2008 küresel finansal krizi hemen hemen her ülkeyi etkilemesine rağmen, bazı finansal yapısal düzenlemeler nedeniyle, Türk bankacılık sektörü ilerlemiş ve diğer ilerlemekte olan ülke mali sektörlerine göre fazla daha hazırlıklı ve kuvvetli kalabilmiştir. Hele 2001 bunalımdan bu yana uygulamaya konulan devlet bankalarının yeniden kurulması, sistemleyici ve kontrolü çerçevelerin dayanıklı olması, şubenin sermaye temelinin kuvvetlendirilmesi nazaran konstrüktif farklılıklar dalın

bunalımlara karşı dirençli ayla ortaya koymuştur (Takan ve Boyacıoğlu, 2013: 11).

1.4.2.7. 2011 Sonrası periyot

Bu dönemde bankacılık sektöründe (bireysel emeklilik, mobil şube vb.) birçok yeni ürün ortaya çıkmış, birçok ürün de nitelik değiştirmiş ve işlevsellik kazanmıştır. İnternet bankacılığı ve kredi kartı özellikle birçok kişisel eserinin bilinirliği ve kullanımında dikkat çekici bir artma olmuştur.

Türk bankacılık sisteminde konvansiyonel ve katılım bankaları ile kalkınma ve yatırım bankaları faaliyet göstermektedir. kişisel bankacılık eserlerindeki gelişimi incelediğimizde 2010 senede 28.000 olan ATM sayısı 2010 yılı itibarıyla 2015 yılında 48.000'e ulaşmış; 2010 yılında 1.824.000 olan POS sayısı, 2015 yılında 2.158.000'e ulaşmış; banka kartı sayısı 69.917.000'den 112.384.000'e, kredi kartı sayısı ise 46.956.000'den 58.215.000'e çıkmıştır (TBB, 2016).

Türkiye'de 2022 yılı itibarıyla 32 adet mevduat bankası faaliyet göstermekte olup, aşağıda sıralanmıştır (bddk.org.tr).

- Akbank T.A.Ş.
- Alternatifbank A.Ş.
- Anadolubank A.Ş.
- Arap Türk Bankası A.Ş.
- Bank Mellat
- Bank of China Turkey A.Ş.
- Burgan Bank A.Ş.
- Citibank A.Ş.
- Denizbank A.Ş.
- Deutsche Bank A.Ş.
- Fibabanka A.Ş.
- Habib Bank Limited İstanbul Türkiye Merkez Şubesi

- HSBC Bank A.Ş.
- ICBC Turkey Bank A.Ş.
- Ing Bank A.Ş.
- Intesa Sanpaolo S.P.A.
- JP Morgan Chase Bank National Association
- Mufg Bank Turkey A.Ş.
- Odea Bank A.Ş.
- Qnb Finansbank A.Ş.
- Rabobank A.Ş.
- Societe Generale S.A.
- Şekerbank T.A.Ş.
- T.C. Ziraat Bankası A.Ş.
- Turkish Bank A.Ş.
- Turkland Bank A.Ş.
- Türk Ekonomi Bankası A.Ş.
- Türkiye Garanti Bankası A.Ş.
- Türkiye Halk Bankası A.Ş.
- Türkiye İş Bankası A.Ş.
- Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.
- Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.

Türkiye’de 2022 yılı itibariyle 16 adet kalkınma ve yatırım bankası faaliyet göstermekte olup, aşağıda sıralanmıştır (bddk.org.tr).

- Aktif Yatırım Bankası A.Ş.
- Bank of America Yatırım Bank A.Ş.
- Bankpozitif Kredi ve Kalkınma Bankası A.Ş.
- D Yatırım Bankası A.Ş.

- Destek Yatırım Bankası A.Ş.
- Diler Yatırım Bankası A.Ş.
- Golden Global Yatırım Bankası A.Ş.
- Gsd Yatırım Bankası A.Ş.
- İller Bankası A.Ş.
- İstanbul Takas ve Saklama Bankası A.Ş.
- Nurol Yatırım Bankası A.Ş.
- Pasha Yatırım Bankası A.Ş.
- Standard Chartered Yatırım Bankası Türk A.Ş.
- Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş.
- Türkiye Kalkınma ve Yatırım Bankası A.Ş.
- Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş.

Türkiye’de 2022 yılı itibariyle 6 adet katılım bankası faaliyet göstermekte olup, aşağıda sıralanmıştır (bddk.org.tr).

- Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.
- Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş.
- Türkiye Emlak Katılım Bankası A.Ş.
- Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.
- Vakıf Katılım Bankası A.Ş.
- Ziraat Katılım Bankası A.Ş.

İKİNCİ BÖLÜM

KATILIM BANKACILIĞI

2.1. Katılım Bankacılığına Genel Bakış

Türkiye’de ve Dünya’da katılım bankacılığının kuruluş nedenleri, ilkeleri, amaçları, yasal çerçevesi ve konvansiyonel bankacılık ile karşılaştırılması irdelenmektedir. Katılım bankacılığı, paranın toplanması ve kullanılması sırasında faizin yasak olduğu ilkelerini dikkate alan bir bankacılık sistemidir. Tamamen İslami ilke ve uygulamalar doğrultusunda uygulanabilir. Katılım bankacılığı, bankacılık ve yatırım faaliyetlerinin İslam’ın belirlediği ve onayladığı ilkeler doğrultusunda yürütülmesi sürecidir (Canbaz, 2016:117).

Katılım bankaları, konvansiyonel bankaların yaptığı işlemlerin benzerlerini gerçekleştiren ancak konvansiyonel bankalardaki sabit getirili mevduat yerine özel cari hesap ve katılma hesapları adı altında iki temel yöntemle fon toplayan banka türüdür. Bu bankalar, faize duyarlı gerçek ve tüzel kişilerin finansman ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla geleneksel bankacılık anlayışına alternatif olarak kurulmaktadır (Ayanoğlu, 2013:7).

2.2. Dünyada Katılım Bankacılığı

Konvansiyonel bankalara karşı İslami bankacılığın ortaya çıkışı, Türkiye’de ve İslam dünyasındaki en önemli gelişmelerden biri olmuştur. Faizli finansman işlemleri tarih boyunca çeşitli şekillerde ortaya çıkmıştır. En yaygın şekli, parası veya mülkü olan bir kişinin, kararlaştırılan süre sonunda anapara veya anapara faizi ile faiz elde etmek için finansmana ihtiyacı olanlara borç para veya mülk vermesidir. Faiz ticaretinin tarihi Babil devleti dönemine kadar uzanmaktadır. Bu dönemde tapınaklardan elde edilen gelir bağışlar, devlete ödenen vergiler ve özel mülkün kiralınması yoluyla elde edilmiştir. Bu tapınaklar insanlara zor zamanlarında ödünç vermiştir. Tapınaklar önceleri faiz almamış olup, daha sonra ticaretin gelişmesiyle birlikte tapınaklar borç karşılığında faiz talep etmeye başlamışlardır (Aktepe, 2012:65).

İslam öncesi dönemde Arap Yarımadası’nda faiz yaygındı ve borcunu zamanında ödemeyenlere borçlarına faiz eklenerek ek ödeme süresi verilmekteydi. İslamiyet yayıldığında faiz yasaklandı ve inanca dayalı ticaret desteklendi. Hz. Muhammed (S.A.V.) aynı zamanda bir tüccardı. Medinelileri alışveriş konusunda yönlendirdi ve destekledi. İslam coğrafyası Çin’e ve Atlantik Okyanusu’na kadar

ilerleyince oradaki ticari kuruluşlar Müslümanların kontrolüne girdi. Müslümanlar bu bölgelerdeki saray ve mabetlerde bulunan değerli eşyaları halka sunarak pazarlarda satışa sunmuş ve her türlü mala rağbet yaratmışlardır. Bu sayede ticaret canlanmıştır. Bunun sonucunda ticaret limanları Müslümanların kontrolüne girmiş ve faizsiz ticaret her geçen gün tüm dünyaya yayılma fırsatı bulmuştur (Bayındır, 2005:30-37).

Kâr ve zarar ortaklığı, leasing ve sigortacılık gibi alt finansman yöntemlerini bir araya getiren katılım bankacılığı, günümüz koşullarında 50 yıllık bir gelişim geçmişine sahiptir. 21. yüzyılda İslam alimleri, halkın ihtiyacını karşılamaktan çok mevcut bankaların dine uygunluğunu tartışmaya başlamışlardır. Bu tartışmalarda iki farklı görüş ortaya çıkmış, bir grup konvansiyonel bankalarda işlem yapmanın yasak olduğunu belirtirken, diğer grup zaruret ilkeleri nedeniyle sınırlı da olsa işlem yapılabileceğini savunmuştur. Faizsiz banka modeli adına ilk girişimi 1963-1966 yılları arasında Mısır'ın bir bölümünde Prof. Dr. Muhammed Abdulaziz en Neccar yapmıştır (Az Zerka ve En Neccar, 2002: 26).

1975 yılında faaliyete başlayan İslami Kalkınma Bankası (İKB), 1974 yılında Cidde'de kurulmuştur. Bugün halen faaliyetlerini sürdüren ilk faizsiz bankadır. Faizsiz bankaların kurulmasının dini, ekonomik ve sosyal sebepleri olduğunu söylenebilir. Faizsiz bankacılığın oluşumunda ve gelişmesinde dini gerekçeleri ön plana çıkaran ülkeler İran, Pakistan, Suudi Arabistan ve Malezya olmuştur. Öte yandan, İslam ülkeleri arasındaki sosyal, ekonomik ve kültürel ilişkilerin güçlendirilmesi ve hızlı fon akışlarının sağlanması amacıyla faizsiz bankacılığın ortaya çıkışı artmış ve hızlanmıştır. Bu bankacılığın esası kâr ve zararı değerlendirmektir (Anaç, 2015:9).

1971 yılında Mısır'da kurulan Nasser Social Bank ve 1975 yılında kurulan Dubai Islamic Bank, sanayi ve tarım gibi alanları destekleyerek finansman sağlayan katılım bankacılığının ilk örneklerindendir. 1974 yılında Cidde'de kurulan ancak 1975 yılında faaliyetlerine başlayan ve bugün halen faaliyetlerini sürdüren İslam Kalkınma Bankası önde gelen faizsiz bankalardan biridir (Polat, 2009: 93).

21. ve 22. yüzyıllara dayanan katılım bankacılığı, Babil'den Hammurabi'ye kadar ulaşmıştır. Hammurabi Kanunlarının işlerinin düzenini anlatan Hammurabi'nin 100-107 bölümleri en eski ve en iyi korunmuş yazılı kanunlardır ve faizsiz yatırımların ilk örneğidir. Faizsiz bankacılığın temel kavramları, borçlanma, finansal kiralama ve ortak girişim, İslam'ın doğuşu ve yayılmasıyla birlikte geniş coğrafyalara yayılmıştır (Akin, 1986:110).

2.3. Türkiye’de Katılım Bankacılığının Gelişimi

Başlangıçta teorik olarak değerlendirilen katılım bankacılığı, çalışma sisteminden çok faizin haram olduğuna ve zararlarına dikkat çekmiştir. Türkiye, 1975 yılında İslami Kalkınma Bankacılığı’nın kurucu üyelerinden biri olmuş, 1984 yılında ise örgütün en büyük ortaklarından biri olmuş ve etkinliğini artırma fırsatı bulmuştur. Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım A.Ş. birikimlerini faizsiz değerlendirmek isteyen küçük ve orta ölçekli işletmelere hizmet vermek amacıyla 1975 yılında kurulan ve 1978 yılına kadar bu amaç doğrultusunda çalışmalarını sürdüren A.Ş., faizsiz bankacılık sistemi konusunda deneyim kazanmıştır. Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım bankası, kâr-zarar ortaklığı ile faaliyet gösteren ilk faizsiz banka olmuştur. Yönetim kurulları 1978 yılında menfaat esasına dayalı çalışma sistemine geçilmesine karar vermiştir (Uçar, 1994: 61).

Bu gelişmelerin dışında katılım bankacılığının başlangıcı 1983 yılında olmuştur. Özel Finans Kurumu’nun temeli 16.12.1983 tarih ve 83/1983 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile atılmıştır (Eyüpgiller, 1988:52). Buradaki temel amaç, ekonomiye katılamayacak yabancı sermaye ve finansal değerlerin ülke ekonomisine kazandırılmasıdır. Türkiye’de katılım bankaları topladıkları fonlar, proje finansmanı ve iş geliştirme kabiliyetleri ile kısa sürede benimsedikleri başarılı bir gelişim göstermişlerdir. Dünya bankacılık sisteminde giderek artan bir paya sahip olan katılım bankacılığı sektörü, 1,34 trilyon ABD doları aktif büyüklüğü ile 2 trilyon ABD doları faizsiz finans sisteminde %74 gibi çok yüksek bir paya sahiptir. Thomson Reuters tarafından 2015 yılında yayınlanan Faizsin Finans Gelişim Raporunda, katılım bankacılığı sektörünün 2015-2020 döneminde % 11-12 büyüyerek yaklaşık 2,6 trilyon dolar aktif büyüklüğüne ulaşacağı öngörülmektedir (Doğan vd., 2017).

Risk paylaşımını öngören ve kâr-zarar esasına göre işleyen katılım bankacılığı, Türkiye’de katılım bankacılığı olarak bilinmekte, dünyada İslami bankacılık yahut faizsiz bankacılık olarak tanınmaktadır (Parlakkaya ve Çürük, 2011:397). Türkiye’de özel finans kurumu sistemini oluşturan temel kurumlar 1985 yılında Albaraka Türk Özel Finans Kurumu A.Ş. ve Faisal Finans Kurumu, 1989 senede Kuveyt Türk Finans Kurumu A.Ş., 1991 senede Anadolu Finans Kurumu A.Ş., 1995 senede İhlas Finans Kurumu A.Ş. ve 1996 senede Asya olarak kurulmuştur. Finans Kurumu A.Ş. böylelikle katılım bankacılığı sistemi ortaya çıkmıştır. Günümüzde bu bankaların bir kısmı kapatılmış ve yeni bankalar kurulmuştur. 2020 yılı itibariyle Türkiye’deki aktif

katılım bankaları Albaraka Türk Katılım Bankası, Türkiye Emlak Bankası, Kuveyt Türk Katılım Bankası, Türkiye Finans Katılım Bankası, Vakıf Katılım Bankası ve Ziraat Katılım Bankası'dır (bddk.org.tr). Dünyanın her yerinde İslami bankalar bulunmakta olup Mısır, Malezya, Endonezya ve Kanada'da bulunanlardan bazıları aşağıda belirtilmiştir. Mısır'daki İslami bankalardan bazıları The National Bank for Development, Faisal Islamic Bank of Egypt, The Egypt Gulf Bank ve Egypt Saudi Finance Bank. Malezya'daki İslami Bankalardan bazıları Bank Islam, Affin Islamic Bank, Berhad, CIMB İslam Bankası, Kamu İslam Bankası, Al Rajhi Bankacılık ve Yatırım Corporation, Bank Muamalat ve HSBC Amanah'tır (globalbankingandfinance.com). Endonezya'daki İslami bankalar Bank Syariah Mandiri, Muamalat Bank, Bank Endonezya, Dubai İslam Bankası, PT Bank Maybank Indocorp, Kong Leong İslam Bankası, CIMB İslam Bankası ve HSBC Amanah; Kanada'daki İslami Bankalar, MUFG Bank Canada, Qurtuba Housing Coop & Al-Ittihad Investment Inc., United Muslim Financial ve Habib Canadian Bank'tır (globalbankingandfinance.com). 2014-2019 yılı verileri incelendiğinde, katılım bankalarının genel olarak seçilen tüm göstergelerde büyüme gösterdiği görülmektedir. Katılım bankalarının net kârlılık açısından gelişimine bakıldığında katılım bankaları; kârlılıktaki artışın bankacılık sektörüne göre önemli ölçüde arttığını söylemek mümkündür. 2016 yılında bankacılık sektöründe net kârlılık kaleminde katılım bankalarının payı % 2,9 iken, 2017 yılında bu oran %3,22'ye yükselmiştir. Katılım bankalarının personel sayısı bakımından bankacılık sektöründeki payı %7,24'tür. Katılım bankaları şube ve personel sayıları açısından değerlendirildiğinde katılım bankalarının şube ve personel sayılarının az olduğunu söylemek mümkündür. Şube sayısının az olması katılım bankalarına erişimi zorlaştıran ve sektördeki payını olumsuz etkileyebilecek bir olumsuzluk olarak değerlendirilebilir (Öngen, 2019: 32-33). 2022 yılsonu itibarıyla bankacılık sektöründe 32'si mevduat bankası, 16'sı kalkınma ve yatırım bankası ve 6'sı katılım bankası olmak üzere toplam 54 banka faaliyet göstermektedir. 2022 yılında Türkiye'deki banka sayısı aşağıdaki Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1. 2022 Yılı İtibarıyla Türkiye'de Bulunan Banka Sayısı

	Aralık 2022
Mevduat Bankaları	32
Kamu Bankaları	3
Özel Bankalar	8
Yabancı Bankalar	16

Tasarruf Mevduatı Sigortasına Devredilen Bankalar Bankalar	3
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	16
Katılım bankaları	6
Toplam	54

Kaynak: bddk.org.tr

Aralık 2020 itibarıyla mevduat bankaları ile kalkınma ve yatırım bankalarının toplam 11.189 şubesi bulunmakta ve sektörde yerli ve yabancı toplam 203.224 personel istihdam edilmektedir. Bu, 2019 yılında 11.374 şube ve 204.626 personel ile kıyaslandığında, bankacılık sektöründe bir önceki yıla göre şube sayısında % 1,6 ve çalışan sayısında %0,7 azalma oldu (tkbb.org.tr). Türk bankacılık dalında itibarlı bir konum sahip olan ve iktisadi dalgalanmalardan kendi iç hareketliliklere sebebiyle başarıyla çıkmış olan faizsiz bankaları, Türkiye ekonomisine çok boyutlu katkı sağlamıştır. 2022 nin yılsonundan itibaren Türkiye’de altı katılım bankası çalışma yürütmektedir. Kuruluş tarihlerine göre bu bankalar Albaraka Türk, Kuveyt Türk, Türkiye Finans, Ziraat Katılım, Vakıf Katılım ve Emlak Katılım’dır. 2019 sene sonu miktarına nazaran Türkiye’de çalışma yürüten 6 katılım bankasının ülke içi ve ülke dışında toplam 1.179 şubesi bulunmaktadır. Katılım bankalarının şubeleri, bankacılık dalında şube şebekelerinin %10’dan fazlasına sahiptir. 2020 sene sonu itibaren katılım bankalarının toplam personel sayısı bir evvelki sene nazaran %5 yükselerek 16.849’a ulaşmıştır. Katılım bankaları, mali teknolojilerin gelişmesi ve seçenek dağıtım kanallarının dinamik kullanımından yararlanarak müşteri tabanını genişletmiştir. 2020 yılı itibarıyla katılım bankalarının internet bankacılığı müşteri sayısı 489.056 adettir. Mobil bankacılık alıcı sayısı 3.052.910 adet artmıştır. Katılım bankalarında şube ve personel sayısındaki gelişim Tablo 2’de kronolojik olarak detaylandırılmıştır. Katılım bankalarının şube ve personel sayıları Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2. 2010-2022 Yılları Arasında Katılım Bankalarının Şube ve Personel Sayıları

Yıllar	Şube Sayısı	Artış (%)	Personel Sayısı	Artış (%)
2010	607	7	12,677	7
2011	685	13	13,851	9
2012	828	21	15,356	11
2013	966	17	16,763	9
2014	990	2	16,270	3,1
2015	1080	9	16,554	1,7
2016	959	11.2	14,467	12,6
2017	1032	8	15,029	3,9
2018	1122	8.7	15,654	4,2
2019	1179	5.1	16,040	2,5
2020	1255	6.4	16849	5

2021	1311	4,5	17147	1,1
2022/07	1356	3,4	17420	1,0

Kaynak: tkbb.org.tr

Tablo 2’de verilen bilgiler incelendiğinde katılım bankalarının şube sayısı 2010’dan 2020’ye neredeyse iki katına çıkmıştır. Çalışan sayısı ise 2010’da 12677’den 2022’de 17.420’ye yükselmiştir (tkbb.org.tr). Katılım bankalarının müşterileri yıldan yıla artmakta olup, bu artış aşağıdaki tabloda görülmektedir.

Tablo 3. 2017-2022 Arasında Katılım Bankalarının Müşteri Sayısı ve İşlem Hacimleri

	Aktif Müşteri Sayısı	İşlem Hacmi (TL)
2017	636,436	192,020,017
2018	1,501,135	451,951,047
2019	3,620,387	561,500,898
2020	3.052.910	519.870.000
2021	3.816.722	717.336.000
2022/07	-	1.016.503.000

Kaynak: tkbb.org.tr

2017 yılında aktif müşteri sayısı 636.436 iken bu sayı 2018 yılında 1.501.135’e, 2019 yılında ise 3.620.898’e çıktığı Tablo 3’te görülmektedir. Müşteri sayısının her yıl ikiye katlandığı açıkça görülmektedir. 2017 yılında 192.020.017 TL olan aktif müşteri iş hacmi 2019 yılında 561.500.898 TL’ye yükselmiştir. İşlem hacmi 2020 yılında 519.870.000 TL, 2021 yılın 717.336.000 TL ve 2022 Temmuz ayı itibarıyla 1.016.503.000 TL olmuştur. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte müşteriler banka şubelerini çok sık ziyaret etmek zorunda kalmamakta ve işlemlerini cep telefonlarını veya bilgisayarları kullanarak tamamlayabilmektedir. Aşağıdaki Tablo 4’de mobil bankacılık kullanıcısı olan müşteri sayısı görülmektedir (tkbb.org.tr).

Tablo 4. 2017-2021 Arasında Katılım Bankalarının Mobil Bankacılık Müşteri Sayıları

	Aktif Müşteri Sayısı	İşlem Hacmi (TL)
2017	877,000	12,249,660
2018	1,383,870	61,780,920
2019	1,930,000	98,993,260
2020	3.950.910	1,197,791.000
2021	3.181.172	748.583.000

Kaynak: tkbb.org.tr

Tablo 4 incelendiğinde 2017 yılında 877.000 olan aktif müşteri sayısı 2018 yılında 1.383.870’e, 2019 yılında ise 1.930.000’e, 2020 yılında 3.950.910’a yükselmiş

olup, 2021 yılında 3.181.172'ye gerilemiştir. Katılım bankası müşterilerinin yanı sıra bankaların hacimlerini artırmalarını sağlayan başka hizmetler de bulunmaktadır. Aşağıdaki tabloda alternatif hizmetlerden bazıları gösterilmektedir.

Tablo 5. Katılım Bankalarının Seçenek Dağıtım Hatları Verileri

Ürün/Kanal	2017	2018	2019	2020	2021
ATM	1,688	1,922	2,082	2,296	2.344
POS	88,491	100,893	108,401	114,841	-
Banka Kartı	4,103,410	4,669,097	5,374,646	4,230,815	-
Kredi Kartı	929,245	1,071,810	1,378,125	1,241,894	2.037.383

Kaynak: tkbb.org.tr

Tablo 5 incelendiğinde katılım bankalarının ATM, POS, Banka Kartı ve Kredi Kartı hacimlerinde artış gösterdiği görülmektedir. ATM yoğunluğu 2017'de 1688 iken 2018'de 1922'ye, 2019'da 2082'ye ve 2020'de 2296'ya yükselmiştir. 2017 yılında 4.103.410 adet olan kullanım 2018 yılında 4.669.097 adete, 2019 yılında 5.374.646 adete, 2020 yılında 4.230.815 adete yükselmiştir (tkbb.org.tr).

Toplam aktif, özkaynak, toplanan fonlar, dağıtılan krediler, sermaye kıfayetlilik standart oranları ve net kazançlılık oranlarında başarılı sonuçlar elde eden katılım bankaları, 2019 yılında da ülke ekonomisine katkılarını sürdürmüştür. Katılım bankaları, finansal düzenden yeterli mali desteğinden faydalanmayan fazla sayıda küçük ve orta ölçekli işletmeye (KOBİ) mali kiralama ve öteki tekniklerle yatırım mallarını elverişli şartlarda sağlayarak üretim ve istihdamın artırılmasında mühim rol oynamıştır.

Fonlarının bir kısmını ihracat başta olmak üzere döviz kazandırıcı hizmetlerin finansmanına ayırma eden katılım bankaları, ülkemize döviz girdisi temin eden dış ticaretin kalkmasını da destek olmuştur. Başkaca katılım bankaları tatbik ettikleri finansman yöntemleri ile ülkemizde mühim bir konu olan kayıt dışı ekonominin kayıt altına tutulmasında da önemli bir işlev sergilemiştir. Türkiye'de çalışma yürüten altı katılım bankasının toplam konsolide olmayan aktif büyüklüğü 2019 senede bir evvelki yıla nazaran %37,5 artarak 284,5 milyar TL'ye yükselmiştir. 2018 yılında 2,1 milyar TL olan katılım bankalarının net kârı, 2019 yılında %16 artarak 2,4 milyar TL'ye yükselmiştir. Toplam özkaynaklar ise % 29,7 artarak 21,8 milyar TL olmuştur (tkbb.org.tr).

Katılım bankaları arasında 2019 senede en çok net kârı 1.109,8 milyon TL ile Kuveyt Türk, 516,7 milyon TL net kârla Ziraat Katılım, 378,2 milyon TL ile Türkiye Finans, 324,9 TL ile Vakıf Katılım, 63,4 milyon TL Albaraka izlemiştir. Emlak

Katılım Mart 2019’da 45 milyon TL net kâr ile faaliyete geçmiştir.

Kuveyt Türk, 104,4 milyar TL aktif büyüklüğü ile 2019 yılında aktif büyüklüğüne göre en büyük katılım bankası olmuştur. Bunu 52,4 milyar TL aktif büyüklüğü ile Türkiye Finans, 51,4 milyar TL aktif büyüklüğü ile Albaraka Türk, 36,4 milyar TL ile Ziraat Katılım, 30,3 milyar TL ile Vakıf Katılım ve 9,2 milyar TL ile Emlak Katılım izlemiştir. Katılım bankasına ilişkin temel göstergeler aşağıdaki Tablo 6’da gösterilmektedir.

Tablo 6. Katılım Bankalarının Temel Göstergeleri (Milyon TL)

	2019	2020	2021
Toplam Toplanan Fonlar	215,983	321.405	556.418
Toplanan Fonlar TL	91,145	102.090	148.867
Toplanan Fonlar YP	106,533	149,563	318.294
Kıymetli Maden Depo Hesapları TL	18,305	69.143	87.727
Kullandırılan Fonlar	149,475	222.349	335.912
Toplam Aktifler	284,450	437.146	717.338
Özkaynaklar	21,762	27.607	36.310
Net Kâr	2,433	3.717	5.468

Kaynak: tkbb.org.tr

Tablo 6 incelendiğinde katılım bankası temel göstergelerinin her yıl arttığı görülmektedir. Toplanan fon % 49,1 artmış ve bu artış TP ve YP cinsinden olmuştur. 2019 yılında 91.145 Milyon TL olan TL Fonlar, 2020 yılında 102.090 Milyon TL’ye yükselmiştir. 2019 yılında 106.533 Milyon TL olan döviz tutarı 2020 yılında 149.563 Milyon TL’ye yükselmiştir. Kıymetli madenler döviz ve özkaynaklarda da artışlar görülmektedir. 2019’da 284.450 Milyon TL olan toplam aktifler, 2020’de 437.146 Milyon TL’ye yükselirken, 2019’da 2.433 Milyon TL olan net kâr, 2020’de 3.717 Milyon TL’ye yükselmiştir (tkbb.org.tr). Katılım bankaları, bankacılık sektöründe her geçen yıl daha fazla pay sahibi olmaya devam etmekte olup, katılım bankalarının aktif gelişimi aşağıdaki tabloda görülmektedir.

Tablo 7. Katılım Bankalarının Aktif Gelişimi

	Toplam Aktifler	Değişim %	Sektörel Pay %
2017	160.136	20,5	4,9
2018	206.806	29,1	5,3
2019	284.459	37,5	6,3
2020	437.119	53,7	7,2
2021	717.338	64,1	7,8

Kaynak: tkbb.org.tr

Tablo 7 incelendiğinde katılım bankalarının her yıl bir aktif artışı olduğu

açıkça görülmektedir. 2015 yılında 120.252 Milyon TL olan aktif toplamı, 2016 yılında 132.874, 2017 yılında 160.136 Milyon TL, 2018 yılında 206.806 Milyon TL ve 2019 yılında 284.459 Milyon TL aktif toplamına, 2019 yılında ise 437.119 Milyon TL aktif büyüklüğüne yükselmiştir (tkbb.org.tr).

2.4. Katılım Bankacılığının Kuruluş Nedenleri

Faiz konusunda duyarlı olanların gelirleri artmış olup, bu fonlar kaynak ihtiyacı olan işletmeler için ekonomiye kazandırılmalıydı. Birikimlerini ellerinde bulunduran Müslüman halkın ihtiyacı, geleneksel bankacılık sisteminden farklı bir sistemin kurulmasına neden olmuştur. İslami kesimin faiz duyarlılığı ile bankacılık sistemi faizsiz bir temel oluşturmuş ve kâr paylaşım sistemi en uygun sistem olarak ortaya çıkmıştır.

2.4.1 Ekonomik Nedenler

İslami bankacılık dört ana nedenden dolayı ortaya çıkmıştır. Bunlardan ilki ekonomik nedenlerdir. 1970’lerde büyük tasarrufları olan Ortadoğu’daki İslam ülkeleri, birikimlerini batılı ülkelere değerlendiriyorlardı. Bu dönemde tasarruf sahibi İslam ülkelerinin tasarruflarını sermaye ihtiyacı olan İslam ülkelerinde değerlendirmesinin her iki taraf için de faydalı olacağı kabul edilmiştir (Uçar, 1993: 22-23).

Genellikle Arap ülkelerinde bulunan petrol kaynakları bu ülkelere büyük gelirler sağlamıştır. OPEC (Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü) ülkeleri 70’li yıllarda bir karar alarak petrole zam yaptılar ve elde ettikleri parayla zengin oldular. Bu ülkeler gelirlerinin bir kısmını batıdaki bankalara yatırmış, bir kısmını da fakir İslam ülkelerinin kalkınmasına yardımcı olmak ve onlarla işbirliği yapmak için kullanmışlardır (Anaç, 2015: 14).

OPEC, dünya petrol rezervlerinin üçte ikisine sahip olan 12 ülke tarafından kuruldu. Bu ülkelerin aldığı kararlar sonucunda elde edilen gelirler çok yüksek meblağlara ulaştığı için katılım bankacılığı bir zorunluluk haline gelmiştir. OPEC ülkeleri, sattıkları petrolden elde ettikleri tasarruflar batılı ülkelere aktığı için İslam ülkelerinin kalkınmasına katkı sağlayamadı. Öte yandan bu ülkelerde gelir dağılımını bozmak gibi olumsuz etkilere de neden olmuştur (Eskici, 2007:12).

Katılım bankacılığının gelişmesinde en önemli ekonomik sebep, 1970’den sonra Orta Doğu’ya akan petrol dolarıdır. Petrol fiyatlarındaki artış, katılım

bankacılığını finansal piyasaların en hızlı büyüyen sektörü haline getirmiştir (Dikkaya ve Kutval, 2014:78). İslami inançlara sahip insanların birikimleri ekonomiye kazandırılmalı ve kaynak ihtiyacı olan işletmelere aktarılmalıdır. Bu amaçla ortaya çıkan faizsiz bankacılık İslam ülkeleri ve diğer ülkelerde benimsenmiş ve günümüzde

yaygınlaşmıştır (Pehlivan, 2016:300).

2.4.2 Sosyal Nedenler

Katılım bankacılığının ortaya çıkmasının ikinci nedeni ise sosyal nedenlerdir. Katılım bankacılığı ve faizsiz finans sisteminin temel amaçlarından biri gelir dağılımını dengelemektir. Ekonomik hayat, bireyi tüketime değil, üretime teşvik etmelidir. Bunun için İslami bankacılıkta kâr/zarar paylaşımı ve ticaret esası, bireyleri üretmeye teşvik etmektedir (Şen, 2011:49).

Ekonomik büyüme ve istihdamın yanı sıra, ekonomik refah, adil bir gelir, servet paylaşımı ve paranın sürekli tasarruf aracı olarak kullanılması nedenler sayılabilir. İslam ekonomisinin durumuna göre sosyo-ekonomik adalet, kardeşlik, iyilikseverlik ve ahlaki değerler ekonomik açıdan önemlidir. Bankacılık sistemi sadece ekonomik amaçlara hizmet etmezse zamanla sosyal adalet sağlanır. Bir toplumda barışın sağlanmasında en önemli etkenlerden biri gelir dağılımının dengeli olmasıdır. Katılım bankacılığı ile ekonomik sistemdeki farklı gelir grupları arasındaki dengesizliğin, faiz nedeniyle haksız zenginleşmenin ve emek arz edenlere karşı gelişen sosyal adaletsizliğin ortadan kaldırılması amaçlanmaktadır (Pehlivan, 2016:300). İslam ülkelerinin bir kısmında gelir, diğerlerinde ise zengin insan gücü veya doğal kaynaklar arttığında, yapacakları anlaşmalarla, sermaye ve teknolojiyi birleştirerek geliştireceklerdir (Özsoy, 1994:76).

2.4.3 Siyasi Nedenler

Siyasi nedenler İslami bankacılığın ortaya çıkmasında bir başka faktördür. Dini esasa dayalı devlet yönetimleri ve artan petrole dayalı gelirleri kontrol altında tutma isteği İslami bankacılık uygulamalarının yaygınlaşmasına neden olmuştur (Eskici, 2017:13-14).

2.4.4 Dini Nedenler

Son olarak, dini faiz yasağı, İslami bankacılığın ortaya çıkmasında önemli bir faktör olmuştur. İslam açısından faiz, gelir-gider dengesini bozar ve ülkenin kalkınmasını yavaşlatır (Özsoy, 1994:52-55). Müslümanların faiz hassasiyetinden dolayı bankacılık sistemi faizsiz esaslar üzerine şekillenmiş ve en uygun sistem kar paylaşım sistemi olarak ortaya çıkmıştır. 20. yüzyıldan itibaren İslam dininin özelliklerinden dolayı faizli bankalarla çalışmaktan kaçınmışlardır. İslam ülkelerinin liderleri, bankaların dünyadaki kalkınma rolüne baktıklarında, bu ülkelerde banka

kurmayı zorunlu hissetmişlerdir. Ancak faizin haram olması meselesini aşamayan Müslümanlar bu bankalarla çalışmamışlar ve bankalar batıdaki gibi işleyememişlerdir. Sonuç olarak Avrupa ülkelerinde nüfusun % 80'den fazlası bankalarda çalışırken, İslam ülkelerinde bu oran % 10'a ulaşamamıştır (Anaç, 2015: 10-11).

İnsanlar ihtiyaç duydukları finansmanı sadece faizle değil, tarih boyunca hayırseverlik ya da ticaret gibi birçok faizsiz yöntemle elde etmektedirler (Aktepe, 2010:52). Faizsiz bankacılığın ortaya çıkmasının en önemli sebebi İslam'ın faizi haram kabul etmesidir. İslam dininde haram sayılan şeylerin en önemli sebebi, yasaklanan şeylerin insan hayatına bir takım zararlar vermesidir. İslam'ın yasakladığı faizin, yatırım projelerinde gelir dengesini bozmak, ülke kalkınmasını yavaşlatmak ve maliyet ile risk artışına neden olmak gibi çeşitli zararları vardır (Tenekeci, 2017:7).

2.5. Katılım Bankacılığı İlkeleri

Katılım bankaları İslam dinine uygun çalışmaktadır. Bu kurallarla çalışabilmek için kullanılması kabul edilen ve uyulması gereken bazı ilkeler vardır. Uyulması gereken ilkeler aşağıda açıklanmıştır.

2.5.1 Katılım Bankacılığında Kar Zarar Paylaşımı

Katılım bankaları kâr-zarar müşteregi esasına nazaran kaynak toplamakta ve doğrudan para yerine ticaret ve iştiraklik temeline nazaran kaynak ödünç vermektedir. Buradaki temel amaç, aracı bir finans sektörü olarak hareket etmektir. Böylece tasarruf sahiplerinin elindeki atıl fonları ihtiyaç sahibi tüketicilerin kullanımına sunarlar (Ertem, 2013:48).

2.5.2 Faizsiz Bankacılık

Katılım bankacılığının geleneksel bankacılık sistemine göre en önemli ilkeleri faiz taahhüdünün olmamasıdır. Oysa geleneksel bankacılıkta sistemin temel amacı faizdir (Battal, 2004:10). İslam dininde açıkça yasaklanan faiz, katılım bankacılığının faizle işlem yapmamasının sonucunu ortaya koymaktadır. Aslında katılım bankacılığının temel amacı inançları gereği faize dayalı işlemlerden uzak olan kişilere hizmet etmektir. Katılım bankaları işlemlerini faizden kaçınarak yürütme çabası içerisinde. Kâr payı kavramını kullanmalarının nedeni budur (Şimşek, 2006:5).

2.5.3 Etik İlke

Katılım bankalarının kullandığı finansman araçlarının temel özelliği, önceden

belirlenmiş bir kârın bulunmaması nedeniyle karşılaşılabilecek kâr ve zarar durumuna göre, kazanç ve risklerin adil bir şekilde dağıtılmasını sağlamaktır. Katılım bankaları, İslam dininin uygun gördüğü faaliyet alanlarında faaliyet göstermektedir. Alkol, domuz ürünleri, kumarhane ürünleri gibi İslami ahlak ve kurallara uymayan ürünlerin üretilmesi, ticaretinin yapılması ve bu işlerle uğraşan kişilere her ne şekilde olursa olsun finansman sağlanması yasaktır. Bu nedenlerle katılım bankaları belirli alanlarda faaliyet göstermektedir (Kelleroğlu, 2017:55).

2.5.4 Katılım Bankacılığının Ekonomik Amaçları

Katılım bankalarının finansal sistemdeki temel amacı, kullanılmayan âtıl fonları ekonomiye kazandırmaktır. Katılım bankacılığının en önemli amaçlarından biri ekonomik sistem içerisinde faiz kaygısı nedeniyle konvansiyonel bankalardan uzak durmak isteyen tasarruf sahiplerinin fonlarını değerlendirmektir. Ayrıca faize duyarlı olanların ekonomiye fon kazandırması amacıyla katılım bankacılığı ortaya çıkmıştır. Katılım bankacılığında toplanan fonların finansal piyasa yerine reel üretimin gerçekleştiği piyasada kullanılması, katılım bankalarının ekonomik kalkınmayı olumlu yönde etkileme amaçlarından biridir. Katılım bankaları, petrol zengini İslam ülkelerinde âtıl fonların ekonomik sisteme dahil edilmesi için bir araç olarak ortaya çıkmıştır. İslam ülkelerine fon girişi ticari ve siyasi ilişkilerin gelişmesine yardımcı olmuştur (Koçak, 2018: 23).

Arap ülkelerinden Türkiye'ye aktarılan fon miktarı katılım bankacılığına geçişle birlikte başlamıştır. Bu sayede ülkeye yabancı sermaye girişi ile ekonomik kalkınma amaçlanmaktadır (Aras ve Öztürk, 2011:168).

2.5.5 Katılım Bankacılığının Yasal Çerçevesi

Katılım bankacılığının başlangıcı Özel Finans Kurumlarının kuruluşu ile birlikte değerlendirilebilir. Özel Finans Kurumlarının temeli, 16.12.1983 tarih ve 83/7506 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile atılmıştır (Eyüpgiller, 1988: 52).

Katılım bankacılığının ilk dönemi olarak kabul edilen 1983-1999 yılları arasında katılım bankaları Bakanlar Kurulu kararları ile Hazine ve Merkez Bankasının ilgili tebliğleri ile yönetilmiştir.

Katılım bankacılığının ikinci dönemi 1999'dan 2005'e kadardır. Bu tarihlerde 18.06.1999 tarih ve 4389 sayılı Yeni Bankalar Kanunu'nun kabulü ile yönetilmiştir. Hem katılım bankalarını hem de konvansiyonel bankaları etkileyen yeniliklerle yönetilmişlerdir.

19.10.2005 tarih ve 5411 sayılı Kanun ve 1 Kasım 2005 tarih ve 25983 sayılı Resmî Gazete ile mükerrer olarak uygulanmaya devam etmişlerdir. 1 Kasım 2005 tarih ve 25983 sayılı Resmî Gazetede mükerrer olan Resmî Gazete'nin amaçları aşağıdaki gibidir.

- Tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatlerini savunmak.
- Finansal piyasalarda güven ve sürekliliği sağlamak.
- Kredi sisteminin etkin bir şekilde çalışmasını sağlamak.

Katılım bankacılığı ile ilgili en son resmi kanun 13.02.2011 tarih ve 6111 sayılı kanundur. Bu Kanun ile katılım bankacılığının faaliyet alanı detaylandırılmıştır.

2.5.6 Katılım Bankacılığı ile Geleneksel Bankacılığın Karşılaştırılması

Hemen hemen tüm bankacılık hizmetlerini farklı yöntemlerle sunan katılım bankaları, bir anlamda geleneksel bankalara alternatif olmuştur. Katılım bankaları geleneksel bankaların yaptığı bazı faize dayalı işlemleri yapmadıkları için finans sektörüne çeşitlilik getiren kurumlar olarak faaliyetlerini sürdürmektedir (Özulucan ve Deran, 2009: 86).

Katılım bankaları ekonomiye farklı açılardan katkı sağlamaktadır. Finansal sistemde yer almayan fonları, finansal sisteme kazandırmak en büyük katkıları olarak kabul edilmektedir. Bu sayede tasarruf sahiplerine kar sağlamakta, gelir dağılımı üzerindeki etkisini düzenlemekte ve reel sektöre kaynak aktararak ekonominin büyümesine katkıda bulunmaktadırlar (Ece, 2011: 4). Katılım bankaları, kâr paylaşımına dayalı yatırım hesaplarından oluşmaktadır. Geleneksel bankaların sabit getirili enstrümanlar üzerinde işlemleri vardır. Bu nedenle, bir katılım bankasının bilanço yapısı ile bir geleneksel bankanın bilanço yapısı arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılıkların muhasebe ve finansal raporlama açısından önemli etkileri vardır (Van Greuning ve Iqbal, 2008: 58).

Kâr ve zarar ortaklığına dayalı olan katılım bankacılığı, katılma hesaplarına ödenecek kâr payının önceden bilinmediğini belirtmektedir. Ancak, katılma hesabının kâr payı ile faiz oranları uygulamada genellikle hemen hemen birbirine eşittir. Geleneksel bankalar ile katılım bankaları arasındaki en önemli fark kâr payı ve faiz açısından ortaya çıkmaktadır. Temettü ve faiz görünüşte benzer olduğu için insanlar ikisini aynı sanmaktadırlar. Ancak bunlar ekonomik faaliyetlerin iki farklı ürünüdür. Kârlı emeğin eşlik ettiği bir sermaye mübadelesi sürecinde sermayenin paradan mala,

mülkten paraya veya başka bir yapıya dönüşmesi sonucunda verilen temettü veya kâr payı şeklindedir. Faiz ise hiçbir zaman sermayenin altına düşmeyen ve tüm riskleri doğrudan borçluya, dolaylı olarak da topluma yansıtan sistemdir. Çünkü faiz, paranın satıldığı sürenin büyüklüğüne göre sözleşme ile belirlenir. Borç verenin (bankadan özel kişiye) vade ve oranı belirlediği ve borçlunun da bunu kabul ettiği uzlaşmadır (Ustaoğlu, 2014: 80).

2.6. Katılım bankacılığında Fon Toplama Yöntemleri

Fon toplama yöntemleri katılma hesapları ve cari hesaplar olarak ikiye ayrılmaktadır.

2.6.1. Cari hesap

Katılımcı bir banka nezdinde açılabilen ve istenildiği zaman hesap sahibine geri ödeme yapılmadan kısmen veya tamamen çekilebilen fonlarla açılan hesabı ifade eder. Cari hesap, bir bankanın vadesiz mevduatına benzer ve genellikle kısa vadeli ödemeler ve transferler için yatırılan paradır.

2.6.2. Katılma Hesapları

Katılma Hesabı, mudilere önceden belirlenmiş bir kâr karşılığında mudilere herhangi bir kâr ödemedi ve yatırılan anaparanın geri ödenmesini garanti etmeksizin, bu bankalarca Katılım Bankası nezdinde yatırılan tasarruflardan doğan kâr veya zarara ortak olunan fonlardan oluşan hesaptır. Bu hesaplar aslında katılımcı bankacılık sisteminin temelini oluşturmakta ve katılımcı bankaların birincil finansman kaynağını oluşturmaktadır. Katılma hesabı sahiplerine herhangi bir faiz veya düzenli gelir ödenmez ve anaparanın aynı olarak geri ödeneceğinin garantisi yoktur.

Katılma Hesaplarının Özellikleri:

1. Türk Lirası veya döviz cinsinden ihraç edilebilir.
2. Açılış, kayıtlı bir kâr ve zarar katılım cüzdanı karşılığında yapılır.
3. Hesap sahipleri, belirli bir miktarda faiz, kâr veya başka herhangi bir atama için önceden taahhütte bulunmazlar.
4. Hesap işlemlerinden elde edilen kar ve zararlar paylaşılır.
5. Anaparanın geri ödenmesi garanti edilmez.
6. Katılma hesapları vadeli olarak açılır.

2.7. Katılım Bankacılığında Fon Kullandırma Yöntemleri

Dünya ekonomisi 2019 yılında Covid-19 pandemisi nedeniyle oldukça yavaşlamıştır. Katılım bankacılığının pandemiye rağmen Türkiye’de pozitif büyüme sağladığı bilinmektedir.

2.7.1 Faizsiz Finansta İcara (Finansal Kiralama)

İcara, yatırım amaçlı bir gayrimenkulün kullanım hakkının, sözleşmede belirtilen finanse edilen değer üzerinden kiracıya devredilmesi yöntemidir. Bu yöntemde mülkün mülkiyeti finansal kiralama şirketinde kalmaktadır. Yatırım mallarını peşin satın almak yerine kiralamak için kullanılmasını sağlayan bir finansal araçtır. 1983 tarihli Özel Finans Kuruluşları Kararnamesi ile icâre Türk finans sisteminde yerini almıştır. 1985 yılında çıkarılan 3326 sayılı Finansal Kiralama Kanunu ile daha güçlü bir yapıya kavuşmuştur. Yatırım amaçlı gayrimenkulün satın alınması yerine kiralanması durumunda %1 oranında Katma Vergi ödenmektedir (Canbaz, 2016:194).

Lisans, patent ve marka gibi maddi olmayan varlıklar kiralanabilmektedir. Günümüzde taşıt (uçak, otobüs, kamyon, otomobil vb.), bilgisayar, büro ve makine teçhizatı, hava ve karayolu taşımacılığında kullanılan tıbbi cihazların satın alınmasında bu yöntem kullanılmaktadır (Bakkal, 2016: 18-19).

Bu işlemde mülkiyet sahibinde kalır. Belirli bir akdi ücret karşılığında mülkün kullanımı, kira, başka bir kişiye verilir. Günümüzün yeni kiralama uygulamasında çoğunlukla faiz kaynağı olan mülkün mülkiyeti kiracıya geçmektedir. Katılım bankaları artık leasing olarak da adlandırılan kiralama yolu ile müşterilerine fon sağlamaktadır. Kiralama/leasing yöntemi günümüzde giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Bu kiralama yöntemi daha çok orta ve uzun vadeli bir finansman yöntemidir (Berk, 1999: 254).

Leasing yöntemi olan icara, uzun vadeli bir finansman yöntemi olarak değerlendirilmektedir. Katılım bankası, müşterinin talep ettiği teçhizat, bina vb. malları, anlaşılan kira bedelleri karşılığında finanse eder (Özgür, 2007:64). İcara, makine, teçhizat vb.nin kiralanmasıdır. Bu yöntemde üretim için talep edilen mal veya makineler katılım bankası tarafından satın alınarak fon talep eden kişiye kiralanır (Ceylan ve Korkmaz, 2013:207).

2.7.2 Murabaha

Murabaha, bir katılım bankasının müşterisi için bir ürünü satıcıdan alıp belli bir kâr karşılığında müşterisine satmak için uyguladığı bir yöntemdir (Pehlivan,

2016:302). Murabaha, katılım bankası ile fonları kullanacak tüzel kişi arasında yapılan sözleşmeye dayalı bir işlemdir. İşbu sözleşme kapsamında katılım bankası, tüzel kişinin ihtiyacı olan ticari mal, maddi duran varlık, gayrimenkul ve hizmetleri tüzel kişi adına satın alır ve belirli bir kâr oranı ile satıcıya peşin ödeme yapar. Karşılığında müşteriden önceden belirlenmiş bir ödeme planına göre ücretlendirilir (Sümer ve Onan, 2015:300).

Bir ürüne ihtiyacı olan ve gerekli finansmanı bulamayan müşteri istediği ürünü satın almak için katılım bankasından talepte bulunur. Katılım bankası bu malı peşin olarak almakta ve müşterinin ödeme gücüne göre belirli bir kâr payı ekleyerek vadeli olarak satmaktadır (Özgür, 2007: 63).

Bu işlemde malın fiziki olarak elde edilebilir olması ve bankanın malı alıp müşteriye satması gerekir. Müşterinin daha sonra verdiği sözden vazgeçmesi banka için son derece çok büyük bir risktir. Bunu önüne geçmek için alıcının bankaya yaptığı başvurunun yazılı olması gerekmektedir. Taksitle satılan malın bedeli bankaya tek seferde veya vadeli olarak ödenebilir. Banka tahsilatı güvence altına almak için müşteriden teminat isteyebilir (Akgüç, 1987:143).

2.7.3 Mudarabe

Mudarabe, projenin tüm giderlerinin banka tarafından karşılandığı, yani sermayenin tamamının banka tarafından sağlandığı, fonu kullanan müşterinin emeğini ve ustalığını ortaya koyduğu yöntemdir. Bu yöntem İslam'dan önce de uygulanmaktaydı. Sermaye sahibi ve girişimciler bu yöntemi uygulamışlar ve bu yöntem faizsiz bankacılığın temelini oluşturmuştur (Canbaz, 2015:180).

Mudarabe bir emek sermaye ortaklığıdır. Kâr, ortaklar arasında belirlenecek orana göre dağıtılır ve zararın tamamı katılım bankalarına aittir. Kaybedilmesi halinde mal sahibinin emeği boşa gitmiş olur (Terzi, 2013:62). Bu işlem İslam'dan sonra yaygın olarak kullanılmıştır. 7. yüzyılda Irak'ın vergi gelirleri mudaraba şeklinde Medine'ye gönderilmiştir. Ayrıca Hz. Ömer'in yetimhanelere ait paraları Medine ile Irak arasında ticaret yapan tüccarlar aracılığıyla yönetmesi mudarabaya örnek olarak gösterilebilir (Çizakça, 1999:5).

2.7.4 Sukuk (Finansal/Kira Sertifikaları)

Sukuk tarihsel olarak İslami bankacılığın yaygınlaşmasıyla birlikte gelişmiştir. 1990'lı yıllarda yaygınlaşmasına karşın kullanımı çok eskilere dayanmaktadır. Orta Çağ'dan beri Müslüman tüccarların bu yöntemi kullandıkları bilinmektedir. 1940'lı

yıllarda faizsiz bankacılığa ilişkin ilk girişimler ve hac uygulamaları Malezya’da yapılmıştır. Pakistan’da 1950’lerde İslami bankacılığa yönelik girişimlerde bulunulmuştur. 1963’ten sonra faizsiz bankacılıkta bir hareketlenme olmuştur. Bu tarihte Ahmet en-Neccar önderliğinde ilk yerel tasarruf bankası kurulmuştur. 1970’li yıllardan sonra birçok İslam ülkesi sukuk ve faizsiz bankacılığa ağırlık vermeye başlamıştır (Adıgüzel, 2016: 5-6).

Sukuk, kelime olarak sertifika veya belge anlamına gelen Arapça *sakk* kökünden gelmektedir. Sukuk kelimesi İslami tahvil olan sakklar için kullanılmaktadır. Senet kelimesi tahviller için kullanılmaktadır. Bu bağlamda sukuk, İslami Tahvil olarak adlandırılmakta ve faizsiz özelliği ile İslami esaslara uygun bir menkul kıymet olarak kabul edilmektedir (Güngören, 2013:97).

Latince çek anlamına gelen sukuk, Orta Çağ’da Müslüman tüccarlar tarafından alışveriş ve diğer ticari faaliyetlerden kaynaklanan mali yükümlülükleri gösteren bir belge olarak kullanılmıştır (Büyükkın ve Önyılmaz, 2012:100-101). Sukuk bir finansal araç olarak özellikle son yıllarda önem kazanmıştır. Finansal piyasalardan finansal kuruluşlara, devlet hazinelerine ve özellikle katılım bankalarına İslam Hukukuna uygun kaynak sağlayan bir araçtır (Sümer ve Onan, 2015:303).

Katılım bankalarının uyguladığı sukuk ile geleneksel bankalar arasında bazı temel farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılıklar (Terzi, 2013: 64):

- Geleneksel bankalarda faizli uygulama olduğu için risk yoktur, katılım bankacılığı uygulamasında ticaret veya ortaklık riski vardır.
- Geleneksel bankacılıkta bir varlık kredi veya faizdir, ancak Sukuk’ta mevcut bir varlık, fayda veya ortaklık payıdır.
- Geleneksel uygulamada her türlü menkul kıymetleştirmenin faizli ikinci el piyasası bulunurken, faizsiz sistemde sukuk için ikinci el piyasası yoktur.

Sukuk, Malezya hükümeti tarafından 2002 yılında bir uygulama olarak hayata geçirilmiştir. Başlangıçta Malezya sukûku 500 milyon dolara ihraç etmiştir. Özellikle sukukun %30’u Asya’da, %51’i Körfez Ülkelerinde, %4’ü ABD’de ve %15’i Avrupa’da satılmıştır (Güngören, 2011: 98).

İslami finans, reel ekonomiyi desteklemeyi amaçlayan, etik ve dini olarak yerleşik alternatif bir finans yöntemidir. İslami finansın odak özelliği, faiz ve kumarın yasaklanmasıdır. Aynı zamanda spekülasyonda, aşırı belirsizlikte ve kâr-zarar paylaşımı ve risk paylaşımı finansmanını destekleyen İslami hukuk veya şariat

kurallarına uyumda yatmaktadır. Modern anlamda İslami finans, son yirmi yılda önemli ilerlemeler kaydetmiştir. Halk arasında İslami tahvil olarak bilinen sukûk, İslam hukukuna uygun bir yatırım sertifikasıdır. İslami sermaye piyasalarındaki eğilimler açısından istatistikler, küresel finans piyasalarında öne çıkan sukuk ihraçlarının toplam nominal değerinin 2014 yılı itibarıyla 295 milyar dolara ulaştığını göstermektedir (Aytürk vd., 2017: 141-142).

2.7.5 Tekafül

Tekaful, İslami Sigorta yönteminin bir diğer adıdır. Bu yöntem belirli bir risk grubundaki bireyleri bir araya getirmekte ve bireylerin sosyal hayatlarının aksamasına izin vermeden zararların tazmin edilmesini sağlamaktadır. Bu sayede oluşan zararları en aza indirir ve burada amaç kar etmek değildir. Ortaya çıkan risk karşılanarak ortak bir teminat sağlanması amaçlanmaktadır (Babuşçu ve Hazar, 2017:184).

Tekaful, Arapça kefalet kelimesinden türemiştir. Karşılıklı dayanışma ve birlikte hareket etme demektir. Karşılıklı yardımlaşma ilkelerine göre gönüllü olarak bir araya gelen insanların, içlerinden birinin maruz kalacağı olumsuz bir olay karşısında sorumluluk paylaşımı temelinde tazmin edildiği bir dayanışma biçimidir. Bu yöntemde katılımcıların ödediği primlerle bir fon oluşturulur ve bu fondan olası zararlar karşılanır. Geleneksel sigortadan farklı olarak, dönem sonunda elde edilen kazanç, sigortacı ile alıcı arasında paylaşılır. Bu paylaşımında yatırım katkı paylarından işletme giderleri düşülerek pay yapılmaktadır. Bu yöntem kar zarar ortaklığını hatırlatır (Altıntaş, 2016:125).

Kelime anlamı olarak dayanışma anlamına gelen tekafül yöntemi, Türkçede dayanışma ve hareket etme anlamlarına gelmektedir. Sigorta terminolojisinde İslami Sigorta olarak tanımlanmaktadır. Bu sistemin maksadı belirli bir riziko grubundaki insanları bir araya getirerek karşılaştıkları tehlikelerde zararlarını minimum seviyeye çekmekte ve sosyal hayatlarını olumsuz etkilemelerine izin vermeden zararlarını tazmin etmektir. Batı ülkelerinde bir asrı aşkın bir süredir kullanılan tekafül sigortası, sadece karşılıklı sigortanın İslami versiyonu olarak karşımıza çıkmaktadır (Üstün, 2014: 6-7).

Tekaful sigorta sistemi özellikle Malezya, Arap ülkeleri, Uzak Doğu ve Endonezya gibi Müslüman nüfusun yoğun olduğu ülkelerde görülmektedir. Bu sistemin ilk uygulamaları 1979 yılında Sudan'da, ardından 1984 yılında Malezya'da başlamıştır. Türkiye'de tekafül sigortası yerine katılım sigortacılığı kullanılmaktadır.

Tekaful ile normal sigorta şirketleri arasında güvence sağlama açısından büyük benzerlikler vardır. Normal sigorta ile Tekaful sigorta arasındaki fark, faizsiz bankacılık yatırım ilkeleri ve dini kurallar çerçevesinde risk paylaşımı ve fon yönetiminin önemidir. Tekaful Sigorta, kar elde etmesi durumunda katılımcılara pay verir (Polat, 2015: 77-79).

Tekaful, Malezya'nın yanı sıra Ürdün, Cezayir, Kuveyt, Singapur, Senegal, Bahreyn, Tunus, Suudi Arabistan gibi ülkelerde uygulanmaktadır. Bugün 33 ülkede 200'ün üzerinde tekâful (İslami Sigorta) şirketinin olduğu bilinmektedir (Yıldırım, 2014: 54).

2.7.6 Teverruk

Nakit ihtiyacını karşılamayı amaçlayan Teverruk, bir kişiden veresiye alınan bir mülkün başka bir kişiye nakit olarak satılmasıdır (Öztürk, 2011:118). Teverruk, ödeme güçlüğüne düşen müşterilerin borçlarını yeniden yapılandırmak için kullanılan yöntemdir. Teverruk'u mekruh (yapılmaması/yasaklanmadığı halde caydırılan/nasihat edilen şey) veya haram (dinen yasaklanan şey) zannederek mubah olduğunu iddia edenler vardır (Aktepe, 2013:109).

Teverruk işleminin mubah olduğunu söyleyenler, alım satım akitlerinin mala ulaşmak veya kıymetine ulaşmak için yapıldığını ve her iki amacın da İslam dini tarafından kabul edildiğini iddia etmişlerdir. Öte yandan, insanların finansmana ihtiyaç duyması oldukça olasıdır ve her zaman faizsiz borç verecek kimse bulunmaz. Bu nedenle nakit ihtiyacı olan kişilerin piyasadan veresiye aldıkları bir ürünü nakit olarak satmaları normal karşılanmalıdır (Aktepe, 2013:109-110).

2.7.7 Kredi Kartı

Katılım bankaları teknolojik gelişmeleri yakından takip etmektedir. Ayrıca faizsiz bankacılık ilkelerine uygun yeni ürünler geliştirmektedir. Kurumsal ve bireysel destek vermenin yanı sıra diğer bankalar gibi kredi kartı, taksitli kart, kartvizit şeklinde de hizmet sunmaktadırlar. Katılım bankaları ayrıca POS, Mail order, E-koleksiyoncu, GPRS POS, taksitli POS gibi ürünler de sunmaktadır (tkbb.org.tr).

2.7.8 Nakit Fon Kullanımı

Katılım bankaları çalışma prensibi olarak faiz geliri yaratacak işlemlerde bulunmazlar. Bu nedenle katılım bankaları sürekli olarak reel sektörün finansmanına yönelik çalışmalar yapmaktadır. Bu bankalar ticari ve sanayi sektörüne nakdi kredi yerine yasal düzenlemelere uygun olarak finansman desteği sağlamaktadır. Katılım

bankalarının reel ekonomiyi desteklemek için kullandıkları en yaygın yöntemlerden bazıları Musareke (Sermaye-sermaye ortaklığı), Mudarebe (Emek-Sermaye ortaklığı), Icara (Finansal kiralama), Murabaha (Üretim-destek) yöntemleridir. Bu bankalar çalışma esasları gereği sadece ticari alım satım işlemlerine fon transferi yapmaktadır. Nakit fonlardan yararlanma yöntemlerinden biri de emek-sermaye ortaklığı olan Mudarebe'dir. Bu yöntem, iki taraftan birinin emek, bilgi ve tecrübe ile diğerinin sermaye ile faaliyetidir (Kalaycı, 2013: 13).

2.7.9 Gayrinakdi Krediler

Gayrinakdi krediler, resmi kurum ve kuruluşlara, gerçek ve tüzel kişilere hitaben, belirli bir taahhüdün belirtilen süre içinde ve şartlara uygun olarak yerine getirileceğini taahhüt eden, yerine getirilmediği takdirde söz konusu taahhüt ücretinin ödeneceğini taahhüt eden belgelerdir. Bu belgeler;

2.7.9.1. Akreditif

Özellikle dış ticaret işlemleri yapan müşterilerin uluslararası mal hareketlerine ilişkin ödemelerinin yapılabilmesi için akreditifler açılmaktadır (Yahşi, 2014:52). Sonuç olarak, bir yandan ithalatçıyı destekleyen banka, diğer yandan da ürünün bedelinin diğer ülkelerdeki satıcılara ödeneceği konusunda güven vermektedir.

2.7.9.2. Teminat Mektupları

Teminat mektubu, katılım bankasının gerçek veya tüzel kişi müşterisi lehine, bir malın teslimi, bir işin ifası veya bir borcun ödenmesi ve benzeri hususlarda söz konusu kuruluşa hitaben yapılan taahhüttür. Teminat mektubu düzenlenmesi, katılım bankasının devletin bütün kurumları ile iş yaptığı gerçek ve tüzel kişiler nezdindeki güvenilirliğini artırmakta, dolayısıyla iş hacminin ve kârlılığının artmasına neden olmaktadır (www.kuveytturk.com.tr).

Katılım bankaları teminat mektuplarını yoğun olarak kullanmaktadır. Teminat mektupları, taahhüdün yerine getirilmemesi durumunda alacaklıya koşulsuz ödeme yapıldığını gösteren mektuplardır (Yahşi, 2014: 52). Teminat mektubu kefaletle karşılaştırılır ama aslında ondan farklıdır. Kefalet taahhüt olduğu için kefalet belgesi düzenleme zorunluluğu yoktur. Ancak teminat mektubu teknik şartları içermektedir ve bu belgeyi herkes düzenleyemez, sadece belirli finansal kuruluşlar düzenleyebilir ve ücret talep edebilirler (Bayındır, 2007: 275).

2.7.9.3. Kabul Kredileri

Kabul kredileri, ithalatçı firmaların ihracatçı tarafından düzenlenen poliçeyi kabul ederek ödeme yapmadan mal sahibi olmalarını sağlayan bir finansman türüdür. İhracatçıya poliçe vadesinde ödeme yapılır (www.kuveytturk.com.tr). Poliçe veya siparişe yazılan senettekilerin ödenmemesi durumunda senedin hamiline bedelini ödeyeceğine dair üçüncü kişilere verilen bir teminattır. Kabul kredisi verenler, kefil oldukları kişi derecesinde sorumludurlar (Kaya, 2013:62).

2.7.9.4. Referans Mektupları

Genellikle inşaat ve taahhüt işleriyle uğraşan kredi müşterilerine uygulanan bir belgedir. Katılım bankası bu belgeyi şirketin talebi üzerine hazırlar ve ilgili kişilere teslim eder. Referans mektupları Türk Lirası ve döviz cinsinden düzenlenebilir (Kaya, 2013:62).

2.7.9.5. Dış Garantiler

Katılım bankaları teknolojik gelişmeleri yakından takip etmektedir. Ayrıca faizsiz bankacılık ilkelerine uygun yeni ürünler geliştirmektedir. Kurumsal ve bireysel destek vermenin yanı sıra diğer bankalar gibi kredi kartı, taksitli kart, kartvizit şeklinde de hizmet sunuyorlar. Katılım bankaları ayrıca POS, Mail order, E-koleksiyoncu, GPRS POS, Taksitli POS gibi ürünler de sunmaktadır. İthalat işlemleri, uluslararası transferler, ihracat işlemleri, döviz çeki hizmetleri gibi çeşitli döviz hizmetleri vermektedirler. Katılım bankaları ayrıca Elektronik Fon Transferi (EFT), havale, kiralık kasa, çek karnesi ve çek senet tahsilatı/takas, döviz alım satımı, fatura ödemeleri, otomatik ödemeler, vergi tahsilatları, sigorta işlemleri ve maaş ödemeleri gibi bankacılık hizmetleri de sunmaktadır (www.kuveytturk.com.tr).

2.7.10 Kurumsal Finans Desteği

Katılım bankaları, Murabaha yöntemi ile kurumsal finansman desteği yapmaktadır. Bu bir çeşit satış yöntemidir. Bir mala belli oranda kar eklenir ve müşteriye krediyle satılır. Gayrimenkul almak isteyen ve gerekli finansman kaynaklarına sahip olmayan bir girişimci, bunu katılım bankasından talep edebilir. Katılım bankası bu gayrimenkulü satın alır, üzerine belli bir miktar temettü ekleyerek girişimciye satar ve murabaha işlemini gerçekleştirir. Bu yöntem Türk katılım bankacılığı uygulamasında kurumsal işletmelere uygulandığında üretim desteği olarak adlandırılmaktadır. Bireysel kullanıcılar için uygulandığında bireysel finansman desteği olarak adlandırılır. Katılım bankaları uygulama olarak çoğunlukla bu yöntemi

tercih etmektedir. Murabaha yöntemi ile dış ticaretin finansmanı mümkündür. Başka bir ülkedeki ithalatçıya gönderilecek mallar katılım bankası tarafından satın alınmakta ve ithalatçı müşteriye belli bir kâr payı ile vadeli satış yapılmakta ve tüm bu işlemler ihracatçı yatırımcının talebi üzerine yapılmaktadır. Bu süreçte önemli olan ithalatçı müşterinin ürünü almayı taahhüt etmesidir. Bu yöntemin genel özelliği, müşterinin yurtiçinde veya yurtdışında Türk Lirası veya döviz cinsinden yapacağı alımlara yönelik olmasıdır. Müşteriye verilen nakit yoktur ve bir emtianın ticareti yapılmalıdır. Katılım bankası tarafından yapılan satış işlemi de kullanım yeri ve amacına göre kredilendirilir. Katılım bankalarının çalışma esasları gereği faiz getiren menkul kıymetlerin alım satımında bu yöntem kullanılamaz (Koçak, 2018: 31).

2.7.11 Bireysel Finansman Desteği

Katılım bankacılığında Murabaha yöntemi ile bireysel finansman desteği sağlanmaktadır. Gerçek kişilerin bireysel ihtiyaçları (araç, ev vb.) için satıcılardan mal veya hizmet satın almaları ve satın aldıkları malın bedelini katılım bankası nezdinde ödemeleri işlemidir. Sonunda alıcı borçlandırılır. Geleneksel bankaların verdiği konut kredisi, taşıt kredisi ve ihtiyaç kredisi işlemleri ancak katılım bankalarının yaptığı işlemidir. Örneğin mali durumu yeterli olmayan alıcı, katılım bankasından kendisi için alınmasını talep edebilir. Katılım bankası evi satın alıp üzerine belli bir kâr marjı ekleyerek müşteriye krediyle satmaktadır. Müşteriye nakit ödeme yapılmaz ve bu yöntemde alım satım konu bir mal olması gerekir. Finansman desteği Türk Lirası veya döviz olarak yapılabilir (Koçak, 2018: 32).

Konut ve taşıtların yanı sıra bireylerin bireysel tüketimlerine yönelik eğitim, bilgisayar, ev eşyası gibi harcamaları için de bireysel finansman desteği yapılabilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KATILIM BANKALARININ TÜRKİYE EKONOMİSİNE ETKİLERİ

3.1. Katılım Bankalarının Türk Bankacılık Sistemi İçerisindeki Rolü ve Payı

Türk bankacılık sisteminde 3 farklı tip banka görülmektedir. Bunlar,

- Mevduat Bankaları,
- Kalkınma ve Yatırım Bankaları,
- Katılım Bankaları'dır.

Türk bankacılık sistemi içerisindeki etkinliğini her geçen gün daha da artıran katılım bankaları, 2015 yılından soma kamu bankalarının da katılım sektörüne adım atması ile birlikte sistem içerisinde iyice belirgin hale gelmiştir. Türk Bankacılık sistemi içerisinde aktif faaliyet halindeki 5 katılım bankası, 2017 yılında net periyot karlarını %43 oranında artırarak 1.584 Milyon TL'ye çıkarmışlardır. Katılım bankacılık ya da islami bankacılık yerine de anılan islami bankacılığı, bilhassa son zamanlarda mali sektörünün ve bankacılık modelinin hızla kalkan ve büyüyen alternatif, önemli bir kırılması olmuştur. Son zamanlarda pek çok kişi ve yerleşimin ilişki kapsamına dahil olan İslami mal, sadece İslam coğrafyasında değil, dünya etrafında da var olan, sürekli gelişen, dijitalleşip pratikleşen ve büyüme potansiyeli bulunan bir sektördür. Nitekim 2005 yılında toplam sektör içerisinde %2.44 olan katılım bankalarının payı, 2017 yılı itibariyle 160.136.000 TL toplam aktif ile % 4.91, 2022 yılı Temmuz ayı itibariyle 1.016.503.000 TL toplam aktifle % 8,3'e yükselmiştir.

Türkiye'de sektör bünyesinde her sene daha başarılı bir periyot seyreden faizsiz bankaları, gelişmeye ve sektör içerisindeki paylarını çoğaltmaya sürdürmektedir. Türkiye'de faizsiz bankaları toplam aktifleri, öz kaynakları, topladıkları kaynaklar, vermiş olduğu krediler, varlık kefiyetlilik ölçün oranları, net faydalılık oranları ve personel çalıştırdıkları mevcutları açısından mühim bir aşamaya varmışlardır.

2005-2022 (Temmuz) yılları arasında katılım bankalarının aktif gelişimi ve sektör içerisindeki pay değişimi aşağıdaki gibidir.

Tablo 8. Katılım Bankalarının Aktif Gelişimi ve Sektör İçindeki Payları

(Bin TL, 2005-2022/07)

Yıllar	Katılım Bankaları- Aktifler Toplamı (TL)	Büyüme (%)	Bankacılık Sektörü- Aktifler Toplamı (TL)	Sektördeki Payı (%)
2005	9.945.431	36.26	406.915.000	2.44
2006	13.729.720	38.05	498.587.000	2.75
2007	19.435.082	41.55	580.607.000	3.35
2008	25.769.427	32.59	731.640.000	3.52
2009	33.628.038	30.50	833.968.000	4.03
2010	43.339.000	28.88	1.006.672.000	4.31
2011	56.076.929	29.39	1.217.711.000	4.61
2012	70.279.000	25.33	1.370.614.000	5.13
2013	96.086.000	36.72	1.732.413.000	5.55
2014	104.319.000	8.56	1.994.329.000	5.23
2015	120.253.000	15.27	2.357.453.000	5.10
2016	132.874.000	10.50	2.730.942.000	4.87
2017	160.136.000	20.51	3.257.819.000	4.91
2018	206.806.000	29,10	3.867.135.000	18,70
2019	284.459.000	37.50	4.209.000.000	8,84
2020	437.119.000	53.70	6.106.100.000	45,07
2021	717.338.000	64,10	9.215.458.000	50,92
2022/07	1.016.503.000	41,7	12.304.480.000	33.50

Kaynak: tkbb.org.tr

3.2. Katılım Bankacılığının Türkiye Ekonomisine Etkileri

Katılım bankaları Türkiye’de hayatını İslam dini çerçevesinde yaşamaya çalışan çok büyük bir nüfus tarafından benimsenmiş, her geçen gün gelişmesini sürdüren, ekonomiye olumlu katkıları olan yasal kuruluşlardır. Bu kuruluşlar Türk bankacılık ve mâli sisteminin eksik kalan yanlarını tamamlayan ve bu yanları her geçen gün günümüz şartlarına göre geliştiren yapıdadırlar.

Finans dünyasına giriş yaptıkları günden itibaren mâli sistemi şartlar ve enstrümanları ile zenginleştirmişlerdir. Katılım bankaları alternatif bir finansman kuruluşudur. Çeşitli sebepler ile finans sektörüne katılamayan fonları sisteme dâhil ederek likidite artışına ve piyasaların derinleşmesine katkıda bulunmuşlardır. Bu fonları yeniden ticarete yönlendirmektedir. Aslında birbiri ile mücadele içinde olan ve finans sektöründen bir pay alan rakip niteliğindeki katılım bankaları bu yönleri ile diğer bankaları tamamlayıcı nitelikte olmuşlardır. Katılım bankalarının verimleri her geçen gün artmakta ve katılım hesap havuzundan fon sahiplerine daha çok pay vermektedirler. Bu açıdan bakıldığında tasarruf sınıfının getiri talebini karşılamakta tatmin edici olmuşlardır ve kaynakları kendilerini geçen bir rolde olmuşlardır.

Katılım bankaları ticareti destekleyen, KOBİ ve esnaf odaklı kuruluşlardır. Ana fon kullandırım faaliyeti mal üzerine kurulu olduğu için üretimi doğrudan desteleyici rol oynarlar. Bu yönünden anlaşılacağı üzere katılım bankaları reel sektörü fonlarlar. Katılım bankaları, topladıkları fonları Türkiye’de faal KOBİ’lere ve esnaflara hammadde, ara malı, yarı mamul veya mamul ihtiyaçlarının temininde kullanmak üzere doğrudan üretimi ve yatırımı finanse etmektedirler. Bu işlemleri finanse ederken makul fiyat belirlemeleri, piyasada rekabetçi olmaları daha fazla iş yapmalarına ve ekonomik birimlere makul-uygun finansman imkânı sunmalarını sağlamıştır.

Katılım bankaları, ülke ekonomisini, ekonomik istikrarı, mâli yapıyı zedeleyici; genel ahlaka, toplumsal yaşantıya zarar verecek hiçbir işlemi yapmazlar. Sonunda yüksek kar getirilen olsa bile, geri ödenmesinin garanti olduğu bilinse bile bu tarz işlemleri kesinlikle gerçekleştirmezler.

Bu kurumlar, çalışmamızın ilerleyen kısmında detaylı irdelenecek olan istihdam hususunda ülke ekonomisine çok ciddi katkılarda bulunurlar.

Katılım Bankacılığı pratikleşen ve dijitalleşen bir sektördür. Katılım bankacılığı alanında yapılan araştırmalar ve çıkarılan pratik ürünler teknolojik açıdan ilerlemeye katkıda bulunmaktadır. Örneğin: kişi ya da kurumlar internet ya da mobil bankacılıklardan finansman taleplerini rahatlıkla girmekte ve resmi evraklarla tüm işlerini tamamlamaktadırlar. Bu dijitalleşme ve teknolojiye ayak uydurma ekonomik birimlere ciddi zaman kazandırmaktadır.

Katılım bankaları düzenli olarak denetlenen, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) denetimlerine tabi, ülke prosedürlerine ve çıkarlarına göre hareket eden kurumlardır. Katılım Bankaları belirli sınırlar ve ciddi çalışma prensiplerine sahip, güvenilir kuruluşlardır. Her ne kadar Türkiye’de yaşanan, ülke ekonomisini, refahını ciddi manada olumsuz etkileyen; birçok şehidin verildiği 15 Temmuz hain darbe girişiminden sonra güvenilirliğini yitiren ve kapatılan Bank Asya Katılım Bankası, sektörü olumsuz etkilese de katılım bankaları güvenilirliklerini hala sürdürmekte ve finans sektörünün en güvenilir kurumları arasında yerlerini almaktadırlar. Katılım Bankaları ekonomik sıkıntı, belirsizlik veya kriz dönemlerinde kullandıkları kredi oranlarını değiştirmez veya kredilerini geri çağırılmazlar. Bu bakımdan daha güvenilir ve krize dayanıklı yapıdadırlar. Birçok işlemi teminatlı yaptıkları için ve faiz işlemlerde kur ve faiz riskinden uzak olduklarından kriz dönemlerinden diğer bankalara nazaran daha az etkilenen durumdadırlar. Katılım Bankaları gerçek ekonomiyi ve gerçek işlemleri finanse ederler, büyük kâr getirişi olsa

dahi gerçek olmayan işlemleri yapmazlar. Örneğin, konut finansman oranı uygun olduğu için, nakit ihtiyacı olan bir kişiyi arkadaşının evini almış gibi göstererek konut finansmanı ödemezler. Katılım Bankalarının danışma kurulları vardır ve genelde aile içi, gerçek dışı işlemleri yapmazlar.

Katılım Bankası ve katılım bankasındaki portföy yöneticisi bir danışman niteliğindedir. Yapılması düşünülen yatırım hakkında araştırmalar yapar, sorular sorar ve işin mahiyetini öğrendikten sonra finansman talebi olan kişiye geri bildirimde bulunan ve yönlendiren bir pozisyonudur. Kredi meblağı, vade vs her türlü konuyu değerlendirir, süzgecinden geçirir ve yönlendirmeler yapar. Örneğin, inşaat firmaları kullanılan ara malları hızlı tüketen varlıklardır. Bir araç ya da konut finansmanındaki gibi uzun vadelerde finanse edilmemelidir. Kısa vadeli kullanılması gereken bu finansman uzun vadeli kullanılması durumunda firmayı olumsuz etkileyebilir. Bu noktada katılım bankası sadece kendi çıkarını düşünmez ve yönlendirme yapıcı bir statüdedir.

İslami bankacılık uygulaması finans sektörü içerisinde olabildiğince yenidir. Bu müddet yeterince derinlemesine olmaması, mevduatçılara kifayetli itimat sağlamamakta, şuan bile bazı mevduatçılara katılım bankalarına kuşkuyla bakmasına neden olmaktadır (Perez, 1994: 19-21). İşte bu bağlamda katılım bankası çalışanına büyük işler düşmektedir. Sektörün tanıtılması, anlatılması için büyük bir çaba sarfedilmeli, sabırla çalışma sistemi tanıtılmalı, yatırımcılar şüphelerden arındırılmalıdır.

Katılım Bankacılığı, son yılların çok stratejik ürünü olan özellikle sukuk (kira sertifikası) sayesinde dış sermayenin ülke ekonomisine kazandırılmasında büyük etki yapmıştır. Özellikle Körfez sermayesinin Türkiye sınırlarına girmesinde yapılan 59 Milyar TL sukuk ihracının büyük katkısı olmuştur.

Katılım Bankalarında gerçekleştirilen her işlemin bir sebebi vardır ve resmi kayıtlara tabidir. Türkiye’de önemli bir sorun olan kayıt dışılığın azaltılmasına ve engellenmesine ciddi manada katkıları vardır. Katılım bankasında gerçekleştirilen her işlem fatura, proforma fatura, irsaliye v.b. resmi evraklar aracılığıyla gerçekleşir. Dolayısıyla her şey kayıtlara işlenir, devlet bu kayıtları mâlîye ve vergi dairesi aracılığıyla izler ve devletin vergi gelirlerine katkıda bulunulur.

3.3. Katılım Bankalarının Ekonomik Büyüme Üzerine Etkileri

Katılım Bankaları dünyada yaygınlaşmaya başladıkları andan itibaren

bulundukları ülkelerdeki gerek bankacılık sektörünü gerek ülke ekonomisini gerekse de toplumu etkilemişlerdir. Katılım bankaları İslami usullere göre gerçekleştirilen bir bankacılık çeşidi olmakla birlikte sadece İslamiyet'in hâkim olduğu yerlerde değil hemen hemen tüm ülkelerde faaliyet göstermektedirler. İslami yöntemle faaliyet gösteren bankalarında ticari bankalara nazaran faaliyetlerini daha etkin bir şekilde yerine getirdiğine ait bulgulara da rastlanmaktadır. 2008 krizi sonrasında ülkelerde hâkim olan kapitalist sistem sorgulanmaya başlamış ve alternatif yöntemlerde eğilimlere rastlanmaktadır. Kapitalist sistemin bir unsuru olarak görülen geleneksel bankacılığın insanlar üzerinde yarattığı sebepsiz zenginleşmenin ve toplum nazarında çeşitli ahlaki sorunlara yol açtığı sonuçları da araştırmalar neticesinde bulgularına rastlanmıştır. Bu sıralarda İslami Bankacılık nazarında gelişmeler hız kazanmış alternatif bir sistem olarak görülmüş ve bu kesimde yer alan karar alıcıların ilk hedefinde geleneksel bankacılığın yarattığı etkiyle birlikte bu sorunların ortadan kaldırılması adına aksiyonlar alındığına rastlanmıştır. İslami usullere nazaran çalışma sergileyen Katılım Bankalarının kâr ve zarar paylaşımına dayalı sistemleri toplum nazarında daha kabul gören bir sistem olmaya başlamış ve bu konuda dünyanın birçok ülkesinde faaliyete geçen bankalara rastlanmıştır. Endonezya, Malezya, Pakistan ve Türkiye' de 2000'li yıllarda sayısı oldukça artan bir sektör haline gelmiştir. Katılım Bankalarının ilk başlarda kısmi olarak bankacılık sektöründe yer alsa da sonrasında İslam ülkelerinde ve İslamiyet' in hâkim olmadığı diğer ülkelerde de azımsanmayacak derecede aktif büyüklüğe ulaşıldığı bulguları saptanmıştır (Tunay, 2016: 485-486).

Katılım Bankaları dünyada tüm bankacılık sektörü içerisinde son yüzyılda aktif büyüklük olarak %5'lik bir paya sahip olduğu bulguları saptanmıştır. Toplam İslami Bankacılık tarafının aktif büyüklüğü dünyanın en büyük bankası olarak saptanan Industrial & Commercial Bank of China Limited'in yarısı kadar aktif büyüklüğe sahip olduğu bulguları saptanmıştır. Toplam aktif büyüklük ise 1 Trilyon 750 Milyar Dolar olarak saptanmıştır (Kahraman, 2020: 57-60). Burada da araştırmacıların son dönemde Katılım Bankalarının ekonomik büyüme üzerinde nasıl bir etki yarattığı sorusuna ilgi odağının arttığına rastlanmıştır.

Ekonomik büyüme üzerinde finansal gelişmelerin nasıl bir etkiye sahip olduğu konusu ve bu konuda yapılan araştırmaların sayısı oldukça fazla olmakla birlikte eskilere de dayanmaktadır. Konu hakkında birçok araştırmacının gerek ampirik gerek teorik olarak bulgulara rastladığı görülmektedir. Fakat Katılım Bankalarının yaklaşık olarak sonraki 20-30 yıllık süreçte faal olması göz önünde bulundurularak ve geleneksel

bankacılık ele alınıp yapılan çalışmalara nazaran daha az bir çalışma yapıldığı bulgularına erişilmiştir. Ülke ekonomilerinin günümüzde çoğunun daralma politikasında olduğu buna mukabil Katılım Bankalarının da gittikçe artan bir aktif yapısının olması araştırmacıların konu hakkındaki ilgisini arttırmaktadır (Tunay, 2016: 486-488).

İlk yaygınlaştığı zamanlarda Orta Doğu, Asya ve Afrika temelli iken sonrasında Avrupa'nın bazı bölgelerinde de yaygınlaşarak faaliyete geçmişlerdir. Büyümeyi hem dikey hem yatay olarak sağladığı bulgularına rastlanmıştır. Kurulan Katılım bankası sayısı İslami usullere göre faaliyet gösteren banka sayısı baz alınarak 300'ü geçtiği bulguları saptanmıştır. Bu bankalar farklı olarak çoğalmakla birlikte kendi içlerinde şube, personel ve aktif büyüklük olarak da aynı şekilde büyümektedir. *Banker'* in 2020 yılı için yaptığı "En iyi İslami Finansal Kuruluşlar" sıralamasında son on yılda iki kat büyümeye rastlanmış ayrıca İslami usullere göre varlıkları bünyesinde barındırdığını beyan eden kurum sayısı 402 olarak saptanmıştır. Bununla birlikte ılımlı olarak çalışan yani İslami usullere göre çalışan ve konvansiyonel olarak da borç veren kurum sayısı 2019 yılına nazaran 110'lara kadar gerilemiştir. Katılım Bankalarının 2020 yılı aktiflikleri 2019 yılına göre %8,2 artarak 1,79 Trilyon Dolar olarak saptanmıştır. Bu varlıkların dünya üzerindeki dağılımlarına bakıldığında 1,4 Trilyon Dolar'ın Orta Doğu, Kuzey Afrika ve Körfez ülkelerine ait olduğu tespit edilmiştir. Sahra altı ülkelerin 2020 yılında varlıklarında oldukça kötü bir düşüş yaşadıkları tespit edilmiştir. Varlıklarının %23 oranında bir düşüş yaşadığı saptanmıştır (Gillet, 2021).

Katılım Bankalarının birçok anlamda büyüme sürecinde olduğu bir ekonomik sistemde ülke ekonomilerinin de 2020 yılı verileri incelendiğinde küresel salgınların artmasıyla birlikte hâsıla oranlarında daralma, salgınların getirdiği maliyetlerde artış, ülkelerin daraltıcı politikalar uygulaması ekonomilerde durgunluk ve büyümenin zayıfladığının bizlere göstergesi olarak saptanmıştır. Küresel bazda 2020 yılında hâsıla daralması %3,3 olarak saptanmış, özellikle hizmet sektörü gözle görülür bir şekilde ciddi daralma yaşamıştır. Gelişmiş ülkelerin 2021 yılı verileri incelendiğinde büyüme ortalamasının -0,06 olduğu bulguları saptanmıştır. İngiltere, Almanya, İspanya, Japonya, ciddi derecede büyümelerinde düşüş verileri elde eden ülkelerdir. Gelişmekte olan ülkelere durum gelişmiş ülkelere nazaran farklı seyretmektedir. Buradaki büyüme oranı ortalama %9,5 olarak saptanmıştır. Ülkelerdeki ekonomik seyrin genel olarak daralma yönünde olması, mali politikaların daha da sıkılaştırıcı hale gelmesi salgının yarattığı etkileri ekonomik açıdan kısmen gözler sermektedir. Ayrıca uluslararası ticaret verilerinde genel olarak %7,5 civarında bir düşüş saptanmıştır (11. Kalkınma

Planı, 2019-2023: 2-7).

3.4. Âtıl Fonların Ekonomiye Kazandırılması

Katılım Bankalarının kurulma amaçlarından birisi bulundukları yerdeki faiz hassasiyetinden ötürü tasarruflarını ekonomiye entegre etmek istemeyen kesimin bu fonlarını ekonomiye kazandırmaktır. Faiz İslam dininde mezhep ve diğer alt gruplarda dâhil olmak üzere tartışmaya kapalı olan net bir şekilde vahyolan kurallardan birisidir. İslamiyet'in hâkim olduğu coğrafyalarda Müslümanların ellerindeki fonları ekonomiye kazandırmamasının tamamen inanç meselesinden kaynaklı olduğu saptanmıştır. Buradaki ülke yöneticileri ekonomilerin kaynak sorunları çektiği ve piyasada âtıl fon kalmaması adına birçok aksiyon alıp harekete geçmişlerdir. Bu bağlamda İslami Finans Kurumları kurulmuş olup bu sorunun çözülmesi amaçlanmıştır. Ekonomi bazen kendi kaynaklarını kendisi yaratmaktadır. Piyasadan toplanan fonlar tekrar ekonomiye kazandırılarak ihtiyaç sahibi olan sektör ve kişilere finanse edilerek ekonominin bir çark olduğu varsayımı altında bu çarkın dönmesi için gerekmektedir (Uçar, 1992: 200).

Ortadoğu, Asya ve Afrika'da yaşayan ve ağırlıkta olan Müslüman kesim yaşadıkları yerlerde İslami usullere göre bir ekonomik sistem ya da finansal aracı olmadığından kaynaklı olarak yatırımlarında gayrimenkul, araç, arsa, altın ve diğer işlemlere ağırlık verdikleri saptanmıştır. Burada bunun bir amaç olmasından ziyade başka bir alternatif olmadığından kaynaklı ve insanların piyasa güvensizliklerinden ötürüdür. Bu sebeplerin yanında ana sebep olarak bu ülkelerde finans araçlarında başka bir alternatifin olmaması, faiz hassasiyetine dikkat eden ve bu bağlamda faaliyet gösteren kurumların olmamasının da bulunduğu saptanmıştır. Kazanılan fonlar sadece kaynak yaratma açısından değil, kayıt dışı ekonominin de önlenmesi babında birçok istatistiki verilere kolaylık sağlamaktadır. Hane halkı geliri, kişi başına düşen gayri safi yurt içi hâsıla vb. gibi. Şu anda Katılım Bankalarının sahip oldukları aktif büyüklük ele alındığında konvansiyonel bankalar kadar hatta bazı ülkelerde bunu geçtikleri saptanmıştır. Bu durum için sadece sayılan ülkeler değil Müslüman kesimin azınlıkta olduğu Avrupa ülkelerinde dahi fonların âtıl kalmaması adına katılım bankalarının kurulduğu bulgularına erişilmiştir. Âtıl fonların ekonomiye kazandırılmasının ne kadar önemli olduğu kanısı buradan saptanmıştır (Aras ve Öztürk, 2011: 167-179).

3.5. Kayıt Dışı Ekonominin Azaltılması

Kayıt dışı ekonomi literatürde net bir tanıma sahip olmamakla birlikte ortak payda olarak “bir ekonomide söz konusu ekonomik faaliyetin fiilen gerçekleşmiş olmasına rağmen ona ait resmi kayıtlarının tutulmaması ya da tutulmamasıdır.

Ekonomide bu durumun varlığı devletin çeşitli vergilerden mahrum kalmasına ve ekonominin kontrol edilebilirliğinin azalmasına sebebiyet verdiği bulguları saptanmıştır. Dünyada ülkeler bunu azımsamayıp ekonominin çözülmesi ve mücadele edilmesi gereken bir sorun olarak kabul ettikleri saptanmıştır (Tenekeci, 2017: 66).

Katılım Bankalarının amacı piyasada faizsiz fonlama yapmaktır. Burada ortada fiziki olarak bulunmayan malın alım ve satımı söz konusu olmamakla birlikte işleyişte amaç yine söz konusu malın finanse edilmesi olarak saptanmıştır. Yani Katılım Bankalarında para bir amaç değil araçtır. Bu bağlamda Katılım Bankaları söz konusu malların finansmanını yaparken mal bileşeni (dinen alım ve satımında herhangi bir uygunsuzluk bulunmayan) her ne olursa olsun kayıt dışı ekonominin azalmasını sağladığı saptanmıştır. Gerçek ekonomik faaliyetler fonlandığından kaynaklı olarak buradaki kayıtlı yapının varlığının önemi artmaktadır. Katılım Bankalarında finansmanlar malın sahibi olan kişi ya da kurumlara ödenmesi ile gerçekleşmektedir. Katılım Bankalarının buradaki amacı işleyişin tamamen dinen caiz olması ve usullere göre uygun hareket etmek olduğu saptanmıştır. Ticari faaliyetlerinde şüphe barındıran işlemlerin ya da o işlemle ilgili gerçek bir faaliyetin olmaması gibi bir durumun söz konusu olmadığı saptanmıştır. Katılım Bankalarında temel amacın bu olması piyasanın gerçek faaliyetlerinin finanse edilmesi bir yandan kayıt dışı olan ekonominin azalmasına bununla birlikte piyasadaki asimetrik bilginin bir nevi azalmasını sağlamaktadır (Ustaoglu, 2014: 66).

Kayıt dışı ekonomi dünyadaki birçok ülkenin ekonomik sorunu olarak saptanmıştır. Sadece az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerin değil gelişmiş ülkelerde az olmakla birlikte yine de bir sorun teşkil etmekte ve bu ülkeler durumun azaltılması ile ilgili önemli politikalar belirledikleri saptanmıştır. Katılım Bankalarının varlığı bulundukları ülkede söz konusu var olan faaliyeti finanse etmelerinden kaynaklı olarak bu soruna doğrudan etki etmektedirler. Bu bağlamda Katılım Bankalarının sayıca artması, finansman çeşitlerinin artması piyasadaki ticari faaliyetlerin gerçekçiliğini ortaya çıkaracak ve kayıt dışı ekonominin azaltılmasına doğrudan katkı yapacaklardır (Ustaoglu, 2014: 67-68).

3.6. Reel Kesimin Finansmanı

Katılım Bankalarının çalışma prensiplerinin tamamen faizsizlik üzerine olduğu saptanmıştır. Yapılan tüm finansal işlemlerin o ülkenin resmi kaynaklarıyla teyit edildiği, kayıtlara geçtiği ya da kayıtlara geçeceği bulgularına erişilmiştir. Katılım Bankalarında kullandırılan ve toplanan tüm ürünlerin fatura karşılığı bulunmaktadır.

Finansmanların amaçlarına uygun kullanıldığı ya da bunun takibinin oldukça katı bir şekilde yapılacağı Katılım Bankalarının mevzuatlarında yer aldığı saptanmıştır. Kullandırılan her finansmanın belirli bir mala karşılık geldiği bilgisiyle birlikte bu finansmanların çoğunun yatırım odaklı olduğu bilgisi saptanmıştır (Doğan, 2008: 46).

Dünyada finans piyasalarının gelişmesinin son çeyrek yüzyılda hız kazandığı saptanmıştır. Bu küreselleşme sürecinde özel sektörün payının gittikçe arttığı gözlemlenmiştir. Devletlerin ve finans kurumlarının artan hacimlerine bakarak odaklarının özel sektöre çevrildiği saptanmıştır. Dünyada Katılım Bankalarının yer aldığı ülkelerde özel sektörün finansmanı olumlu olarak seyredildiği saptanmıştır. Bunun sebebinde Katılım Bankalarının firmaların ya da şahısların gerçek faaliyetlere teşvik edilmesi yer almaktadır. Katılım Bankalarının bir önceki başlıkta kayıt dışı ekonominin azalmasında oldukça net bir tutum izlediği saptanmıştı. Kayıt dışı ekonominin azaltılması Katılım Bankalarının reel kesimi yani ticaretlerinde gerçeklik payının yüksek olduğu sektör ya da kişileri finanse ettikleri saptanmaktadır. Katılım Bankaları biriken fonlar reel ekonomiye aktararak sektörlerin ihtiyaçlarının giderilmesinde doğrudan rol almaktadır. Yatırımların sektörlerin, firmaların ya da şahısların zarar etmesi dışında verimsiz kullanılabileceği ihtimalinin düşük olduğu saptanmıştır. Katılım Bankalarının kaynakların verimli kullanılmasında doğrudan rol aldığı buradan saptanmaktadır. Kaynakların verimli kullanılması üretimin diğer tüm değişkenlerin sabit olduğu varsayımı altında artacağı, artmasa dahi üretimin etkinliğinin artacağı bulgularına erişilmiştir (Rodoplu, 2000).

3.7. Rekabetin Arttırılması

Katılım Bankalarının işleyiş yapıları diğer bilinen geleneksel bankaların işleyiş yapılarından farklı olduğu saptanmıştır. Zira Katılım Bankalarının çalışma prensipleri İslami usullere göredir. Katılım Bankaları bulundukları ülkelerde hacimlerine göre geleneksel bankacılık ile bir rekabet ortamında faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Bu rekabet yapısı işleyişlerinin tamamen farklı olmalarından kaynaklı olarak sadece geleneksel bankaların kendi aralarındaki vade, miktar ve fiyat gibi unsurların değil tamamen faaliyetlerin farklılığındandır. Burada geleneksel bankalar kendi aralarında fiyat ve vade gibi unsurlarla rekabet etmekteyken Katılım Bankaları bu işleyişe yeni bir düstur getirmiştir. Katılım Bankalarında yer alan ürünler farklı olmakla birlikte ahlaki olarak da toplumun faizin getirmiş olduğu sebepsiz zenginleşmeyi engellemek olduğu saptanmaktadır. Katılım Bankalarında yer alan finansman ve fon toplama ürünleri tamamen farklı olup bu ürünler geleneksel bankalarda yer almamaktadır. Kâr/zarar

ortaklığı çerçevesinde gösterilen faaliyetler yatırımcılar açısından bir alternatif oluşturmaktadır. Katılım Bankalarının yer aldığı ülkelerde söz konusu bankaların aktif büyüklükleri diğer geleneksel bankalara kıyasla azımsanmayacak büyüklükte yer aldığı hatta bazı ülkelerde geleneksel bankaların aktif büyüklüklerini geçtikleri bulgularına erişilmiştir (Ustaoglu, 2014).

Gerçekleşen bu rekabet ortamının birçok olumlu katkısının olduğu saptanmıştır. Bunlardan birisi toplum için alternatif sistemlerdir. Toplum nazarında Katılım Bankalarının yer aldığı ülkelerde finansal sistemler rekabet içerisine girmiş ve bununla birlikte fiyat, vade miktar gibi unsurlarda topluma farklı ürünler seçme imkânı sunulmuştur. Burada sonucun aynı olması fakat gidişatın farklı olması dikkat çekmektedir. Zira Katılım Bankalarında amaç söz konusu malın finanse etmek iken geleneksel bankalarda amaç paranın finansıdır. İhtiyaç sahipleri kendilerine sunulan bu sistemleri yine kendi amaçlarına ulaşmada seçme şansına sahip olmakta ayrıca aradaki rekabetten faydalanılmaktadır. Bu rekabet sadece toplum için değil devletlere de karar aşamalarında ve diğer mali yapının belirlenmesinde kolaylıklar sağladığı saptanmıştır. Geleneksel bankaların finans piyasasında devletlere nazaran arka planda daha baskın olduğu ekonomilerde alternatif sistemlerin oluşması sektörün hâkimiyetini paylara bölüp kararları alırken şeffaflığın artmasını da sağlandığı saptanmıştır. Dünyada İran gibi sadece Katılım Bankalarının yer aldığı sistemlerinde sadece geleneksel bankaların yer aldıkları sistemlerle karşılaştırıldığında bu piyasalar kadar olmasa da azımsanmayacak derecede verimlilik ve kaynakların etkin kullanıldığı finans piyasalarının olduğu bulgularına erişilmiştir (Doğan, 2008).

3.8. Yeni Finansman ve Fon Yöntemleri

Katılım Bankalarının iştigalleri aynı amaç gibi görünse de bu iştigalin yapısı ve çeşitleri farklıdır. Katılım Bankalarında yer alan tüm ürünlerin İslamiyet'te karşılığının bulunması gerektiği saptanmıştır. Katılım Bankalarında yer alan finansman ürünleri ve fon toplama metotlarının geleneksel bankacılıktan tamamen farklı olduğu gözlemlenmiştir. Bu ürünlerin işleyiş yapısı ve kendilerinin farklı olmasından kaynaklı olarak yatırımcı ve ihtiyaç sahiplerine farklı bir sepet sunmaktadır (Doğan, 2008: 47).

Başlıktan bakılarak yeni olmasından kasıt yeni kullanılmalarından kaynaklıdır. Katılım Bankalarında kullanılan ürünlerin (finansman yöntemleri ve fon toplama ürünleri) tamamının özellikle Osmanlı'da kullanımı yaygındır. Osmanlı Devleti'nde yer alan Para Vakıfları'nda şu an ki Katılım Bankalarında yer alan ürünlerin tamamının içeriklerinde ve dönemin şartlarına nazaran küçük değişiklikler yer alsa da ürünlerin

özlerinin değişmediği bulgularına erişilmiştir. Dünyada özellikle geleneksel bankalarının ağırlığının yaygın olduğu ekonomilerde bu ürünlerin yer alması yatırımcılar ve ihtiyaç sahipleri açısından avantaj yaratmaktadır. Katılım Bankacılığı hakkında yapılan araştırmalar neticelerinde toplumların söz konusu ürünlerin çeşitlendirilmesinden kaynaklı olarak piyasadaki rekabeti arttırdığı varsayımı altında olumlu bulgular olarak saptanmıştır (Uçar, 1992: 200). Katılım Bankalarının aracı olarak kullandıkları finansman ürünleri ve diğer fon toplama ürünlerinin bilinenin dışında ve farklı bir altyapıyla var olması çeşitliliği arttırmaktadır.

Katılım Bankalarının ülke ekonomisine katkılarının sıralanan başlıklar dışında, enflasyonu düşürücü etkisinin, çalışan personel sayılarından kaynaklı olarak istihdamı arttırıcı etkisinin, sektörde kayıt dışı ekonominin azaltılmasına mukabil devletlerin vergi gelirlerinin artmasının ya da vergiden kaçınma ve vergi kaçırmanın azaltılmasının da sağlandığı bulgularına erişilmiştir. Katılım Bankalarının ülke ekonomisine sadece makro anlamda değil mikro anlamda bireyinden toplumuna da katkılar sağladığı gözlemlenmiştir (Doğan, 2008: 42-47).

3.9. Türkiye’de Bankacılık Sektörünün Ekonomik Büyümeye Etkileri

Ekonomik büyüme kavramı ülkeler için büyük önem taşımaktadır. Bir ülke ekonomisinin iyi olması demek sadece mevcut veriler ışığında diğer ülkelere ve kendine kıyasla iyi olması demek değildir. Ekonomik büyümenin var olması kadar bu durumun sürdürülebilir ve istikrarlı da olması gerekmektedir. Ekonomik büyümenin öneminden ziyade ülkeler açısından bu durumun istikrarının daha ehemmiyetli olduğu saptanmıştır. Ekonomik büyüme ilk bölümde bahsedilen gibi kısaca üretimde meydana gelen makro artışlar olarak tanımlandığı saptanmıştır (Turgut ve Ertay, 2016).

Ekonomik büyümeyi birçok kavram etkilemekle birlikte bu kavramların birçoğu da ekonomik büyümeyi etkilemektedir. Araştırmacılar tarafından finans piyasaları ve ekonomik büyümenin araştırma konusu olarak sıkça ele alındığı saptanmıştır. Finans alanında ise en çok bankacılık sektörünün ele alındığı bulgularına erişilmiştir. Sürecin birbiriyle bağdaşık olduğu teorik ve ampirik olarak çoğu araştırmacı tarafından saptanmıştır. Finansın ana parçalarından birisi olan bankacılık sektöründe yaşanan gelişmelerin de hiç şüphesiz ekonomik büyümeyi etkilediği saptanmıştır. Bankacılık sektörü teknolojinin ve diğer etkenlerin de geliştiği varsayımında ekonomilerin göz ardı edilemez bir unsuru haline gelmekle beraber ülkelerin politika kararları alırken buradan bağımsız kararlar almadıkları bilakis yine söz konusu sektörü düşünerek kararlar aldıkları da saptanmıştır. Dünya çapında birçok ülkede yine gelişmişlik kriterleri

kapsamında bankacılık ve finans alanları da baz alınmaktadır. Dünya ekonomisinde yaşanan yine dünya çapında tüm ülkeleri az veya çok olarak etkileyen 2001, 2008 yıllarındaki bankacılık ve finans alanında yaşanan krizlerden sonra ülkeler burada günümüze kadar sıkı politikalar uygulamışlar ve denetimleri arttırmışlardır. Sektöre verilen önemin gün geçtikçe arttığı ve burada uygulanan ve gerçekleşen değişimlerinde ülkeler ve dünya çapında da belirli reaksiyonlara uğradığı saptanmıştır (Turgut ve Ertay, 2016).

Türkiye’de de gerek yerli gerekse de yabancı araştırmacılar tarafından Türkiye ekonomisinin dalgalı seyir izlemesi ve verilerin yıllara göre farklılık arz etmesi konu hakkında iştahı arttırmış ve çeşitli ampirik ve teorik bulgular elde edilmiştir. Türkiye’nin dünya çapında yaşanan krizlerden ve kendi içerisindeki ekonomik krizleri yaşaması araştırmacılar tarafından merak konusu uyandırdığı saptanmıştır. Türkiye ‘de finansal sistem içerisinde bankaların oldukça önemli bir yeri olduğu saptanmıştır. Türkiye’de bankacılık sektörünün gün geçtikçe daha da ihtiyaç duyulan bir sektör haline geldiği saptanmıştır. Toplumun gerekli tüm finansal ihtiyaçlarında bankalara başvurduğu bulgulara erişilmiştir. Osmanlı Devleti’nden bu yana bankacılık sektörü araştırmacılar nazarında odak noktası olmuş ve hatta ekonomi literatüründe farklı dönemlere ayrılmışlardır. Bunlar Osmanlı Devleti Dönemi (1847-1923), Ulusal Bankalar Dönemi (1923-1933), Kamu Bankaları Dönemi (1933-1945), Özel Bankalar Dönemi (1945-1960), Planlı Dönem (1960-1980), Serbestleşme ve Dışa Açılma Dönemi (1980-2004)’dir (Yetiz, 2016: 110-115).

31/08/2021 tarihinde Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu Tarafından yayınlanan verilere göre Türk Bankacılık sektörünün aktif büyüklüğü 6.712.255 milyon TL’ dir. Sektörün aktif toplamı 2020 yılsonuna göre 605.814 milyon TL artmış, toplam krediler 3.882.699 milyon TL, menkul değerler 1.142.813 milyon TL olarak saptanmıştır. Bankaların en büyük kaynağı olan fonlar ise 2020 yılına göre %13.3 artmış ve 3.916.081 milyon TL olduğu saptanmıştır (Haberler, 2021, Bigpara).

Türkiye’deki finansal sistem içerisinde bankacılık sektöründe yer alan krediler önemli bir finansman kaynağı olarak saptanmıştır. Türkiye’de yapılan çoğu tüketim ve yatırım harcamalarında bunların banka kredileri ile finanse edildiği saptanmıştır. Türkiye’nin gelişmekte olan ekonomiler statüsünde yer aldığı varsayımı altında Türkiye ve bu gibi ülkelerin en önemli ekonomik sorunlarından birisinin tasarruf açığı olduğu saptanmaktadır. Bu durumlarda gerekli duyulan kaynakların bankalar yoluyla giderildiği ve bunun büyük ölçüde bu şekilde gerçekleştiği saptanmıştır. Kaynakların ne

derecede kullanıldığı ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin nedenini ortaya çıkaracaktır. Doğru kanalize edilmeyen kaynaklar ekonomide refah artışının sağlanmayacağı hatta bu tip durumlarda ekonomilerin durgunluk ve daralma dönemlerine gireceği saptanmıştır. Ülkedeki ekonomik yapının ihtiyaç duyduğu kaynakların sağlanması için bankaların güçlü bir yapıya sahip olması gerektiği saptanmıştır. Sektörlerin doğru analiz edilmesi, ihtiyaçların verimli olan sektörlere kanalize edilmesi ve diğer tüm süreçler bankacılık ve bununla beraber ülke ekonomisi için de büyük önem taşımaktadır. Türkiye’de son dönemlerde yaşanan ekonomik krizler göz önüne alındığında bu krizlerin faiz, likidite ve kur risklerine karşı olan duyarlılığın arttığı ve doğru likidite yönetimin olmadığı sonuçlarından kaynaklandığı saptanmıştır. Süreçlerin doğru yönetilmediği ve kaynakların etkin kullanılmadığı göz önünde bulundurularak Türkiye ekonomisi dönemsel olarak daralma ve durgunluklar yaşamıştır (Akpınar ve Kara, 2021: 67).

Türkiye ekonomisinde bankacılık sektörünün olumlu ve olumsuz anlamda etkileri olduğu saptanmıştır. Burada olumlu olarak sayılabilecek etkilerini araştırmacılar tarafından şu şekilde sıralanmaktadır;

- Kayıtlı ekonominin artışı,
- Âtıl fonların ekonomiye kazandırılması,
- Kaynakların etkin kullanımının yönetimi,
- Tasarruf bilincinin artması,
- Parasal kontrol mekanizmasının kontrolünün sağlanması,
- Ekonomik kalkınmaya destek,
- Çalışan personel sayısının istihdamı arttırıcı etkisi,
- Sektörleri düzenleyici etkiler (Doğan, 2008).

gibi etkileri sıralanabilmektedir. Bunların yanında yine araştırmacılar tarafından saptanan bazı olumsuz etkileri de bulunmaktadır.

Bunlar;

- Kaynakların dönemsel olarak verimli kullanılmaması yani toplanan fonların verim elde edilecek sektörlere finanse edilememesi,
- Azınlık denmeyecek ölçüde halkın bankalara olan güveninin olmaması, geçmişten gelen genelde orta yaşın üzerindeki kişilerin bankaların iflas edebilecek güdüsü,

- Kamu bankaları ve diğer özel bankalarda çalışan personellerin gerekli ekonomik bilgi ve donanıma sahip olmamalarından kaynaklı asimetrik bilgi yoğunluğu ve buna mukabil verimsiz bankacılık yapısı,
- Kaynakların etkin kullanılmamasından kaynaklı olarak geri dönüşlerde büyük sorunların yaşanması ve sektörde öz kaynak yetersizliğinin oluşması,
- Kamu bankalarının hâkimiyet büyüklüğünden kaynaklı olarak yüksek görev zararlarının oluşması,
- Denetim eksikliklerinden kaynaklı oluşan çeşitli dolandırıcılık ve diğer usulsüz işlemlerin artması,
- Toplumun belirli bir kesiminin sebepsiz zenginleşmesini sağlama ve yine ahlak yapısında psikolojik sorunların yaşanması,
- Asimetrik bilgi artışının yoğunlaşmasına mukabil kredilerin batması gibi sebepler bankacılık sektörünün yarattığı olumsuz nedenler arasında sayılmaktadır (Doğan, 2008).

3.9.1. Katılım Bankalarının Türkiye’de Ekonomik Büyümedeki Yeri

İslami Finans sisteminin Türkiye’de 1970’li yıllardan sonra var olmaya başladığı saptanmıştır. Körfez ülkeleri dünyada petrol kaynaklarının en yoğun olduğu yerlerdir. 1970’li yıllarda petrol fiyatlarında yaşanan ani artışlar neticesinde bu ülkelerde kaynak bollukları oluşmuş ve bu kaynaklar için yatırım sahaları araştırmaları yapılmıştır. Katılım Bankalarının daha önceden hiç olmadığı ve Müslümanların ağırlıkta olduğu Türkiye bu yatırım alanı için en uygun yerler olarak seçilmiş ve gerekli girişimlere başlandığı saptanmıştır. Katılım Bankaları 1970’li yıllardan bugüne kadar gerek sayıca gerekse de içyapılarında büyüyerek artmışlardır (Ersoy ve Süner, 2018: 168).

Katılım Bankalarının Türkiye’de kuruldukları ya da sektörde faaliyet göstermeye başladıkları yıllardan itibaren gerek piyasa üzerinde gerek ülke ekonomisinde gerekse de toplum nazarında dönem dönem ciddi etkileri olmuştur. Müslümanların ağırlıkta olduğu varsayımı altında Türkiye’de toplumun hassasiyetlerinden ötürü böyle bir adım atılması uygun görülmüştür. Sistem yıllar nazarında topluma anlatılmış ve toplumun böyle bir ihtiyacı olduğu düşüncesiyle faaliyetler gösterildiği saptanmıştır (Coşkun, 2008: 22-23).

Türkiye’de mevcutta 6 adet Katılım Bankası bulunmakta olup bunlar; Albaraka Türk Katılım Bankası, Türkiye Emlak Katılım Bankası, Kuveyt Türk Katılım Bankası,

Türkiye Finans Katılım Bankası, Vakıf Katılım Bankası, Ziraat Katılım Bankası'dır. Sektörün öncelikle özel girişimlerle faaliyet göstermesi toplum nazarında nasıl bir bakış açısı oluşacağı ve Katılım Bankalarının da nasıl bir yol kat edeceği izlenmiş ve son yıllarda Türkiye'de devlet eliyle Katılım Bankalarının kurulmasına karar verilmiştir. Katılım Bankalarının bu denli gerek kendi içlerinde gerekse de bankacılık sektöründe büyümesi toplum, devlet ve ülke ekonomisi açısından ne anlam ifade ettiği araştırmacılar tarafından merak konusu uyandırmaktadır (Coşkun, 2008: 22-23).

Katılım Bankalarının Türkiye'de güncel verilerini ele alacak olursak yaklaşık olarak 17,000 personel istihdamı bulunmaktadır. Tüm Katılım Bankalarının 2020 yılı yılsonu itibariyle toplanan fonlarında %49'luk bir artışla 322 milyar TL olduğu saptanmıştır. Yine kullandırılan finansmanlarda %60'lık ciddi bir artışla 240 milyar TL'lik bir hacme ulaşıldığı saptanmıştır. Net karlılıklarında %52'lik bir artış, aktif büyüklüklerinde %54'lük bir artış ile 437 milyar TL olduğu saptanmıştır. Bu veriler neticesinde Katılım Bankalarının bankacılık sektöründeki paylarının %7,3 seviyelerine geldiği ve sektör içindeki artışlarını sürdürdükleri saptanmıştır (Turhan, 2021).

Katılım Bankaları Türkiye genelinde sektördeki hacim ve adet olarak artışlarıyla birlikte bankacılık sektöründeki rekabeti arttırmışlardır. Çeşitli olarak alternatif bir kurumun olması Türkiye'de konvansiyonel bankaların kendilerince sorunlu bulunan kısımların düzeltilmesini sağladığı saptanmıştır. Piyasadaki tekel yapısını kırdıkları tespit edilmiştir. Sektördeki payları 2021 yılı itibariyle henüz %10 seviyelerinde olsa da hacim, toplanan fon ve kullandırılan finansmanlar açısından birçok konvansiyonel bankadan yüksek oldukları saptanmıştır (Doğan, 2008).

Çalışan personel sayısına bakıldığında toplamda 17,000 civarında personel çalıştığı saptanmış ve istihdama sadece çalışan bazında değil nitelikli istihdama da katkı yaptıkları bulgularına erişilmiştir. İşsizlik oranı Türkiye'de 2020 2019 yılları baz alınarak artış görülse de bir önceki yıla göre artış %1,4 dolaylarında gerçekleşirken nüfus artış oranı %1,52 dolaylarında gerçekleşmiştir. Yani nüfus artışının işsizlik oranının üzerinde olması nüfusa oranla çalışan sayısının daha fazla olduğu saptanmıştır (TÜİK, 2021). Katılım Bankalarındaki personel sayısının da 2019 yılı baz alınarak 2020 yılı artışı %10 dolaylarında gerçekleştiği ve buradan kısmi de olsa istihdama katkı yaptıkları bulgularına erişilmiştir (TKBB, 2021).

Kayıtlı ekonominin arttırılmasına katkı sağlamışlardır. Katılım Bankalarında sağlanan finansmanlar fatura ve mal karşılığındadır. Buradan devletin ekonomiyi kontrol etmesine ve vergi gelirinden mahrum kalmamasına doğrudan katkıları olduğu

saptanmıştır. Katılım Bankalarında son 4-5 yıl baz alınarak bazı öncü sektörlerle ağırlık verildiği saptanmıştır. Kuveyt Türk Katılım Bankası, Türkiye Ziraat Katılım Bankası ve diğer Katılım Bankalarının da kısmi etkileri ile son yıllarda tarım sektöründe kullandırmış olduğu finansmanlar ve desteklerle kayıt dışı ekonominin en büyük paydaşlarından biri olan tarım sektörünün ekonomiye dâhil edilmesine katkılar sağlandığı saptanmıştır. Devletin burada ülkenin büyük bir tarım kapasitesine sahip olduğu varsayımı altında tarımdan elde ettiği vergilerden mahrum kalmamasına doğrudan katkı yapmışlardır. Katılım Bankaları İslami Bankacılık yapısına uygun şekilde çıkarılan ürünlerle Tarım Bankacılığına verdiği önemi son yıllarda desteklediği saptanmıştır. Söz konusu kurumların sadece kârlılık güdüsüyle değil öncü sektör olmasından kaynaklı ve üretime doğrudan etkisinin olduğunu düşünmesi de burada bulgular arasında yer almaktadır (Tarım, 2021).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE VE SEÇİLİ ÜLKELERDEKİ KATILIM BANKACILIĞIN KARŞILAŞTIRMASI

4.1. Türkiye ve Malezya Katılım Bankacılığı Karşılaştırması

İslami bankacılık, küresel finansal mimaride, özellikle çoğunluğu Müslüman olan ülkelerde sağlam ve dayanıklı bir model olarak ortaya çıkmıştır (Beck, Demirgüç-Kunt ve Merrouche, 2013). Bu bankaların İslami finans ilkelerine dayalı işleyişi, faize dayalı işlemlerden, belirsizlikten ve spekülatif davranışlardan kaçınır. Bu çalışma, bu bankacılık modelinin etkinliğini anlamak için farklı ekonomik ve düzenleyici manzaralara sahip iki ülke olan Türkiye ve Malezya'daki katılım bankacılığını karşılaştırmayı amaçlamaktadır. Türkiye'de katılım bankacılığı 20. yüzyılın sonlarında ortaya çıkmıştır (Cizakca, 2011).

2021 yılı itibarıyla toplam bankacılık sektörü aktiflerinin %6'sına katkıda bulunan beş katılım bankası bulunmaktadır (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, 2021). Nispeten daha küçük pazar payına rağmen katılım bankacılığı, son yıllarda elverişli düzenleyici ortam ve banka kullanmayan büyük bir nüfusun desteğiyle güçlü bir büyüme sergilemiştir (Demirgüç-Kunt, Klapper, Singer, Ansar ve Hess, 2018).

Buna karşılık, Malezya'nın 1980'lerde faaliyete geçen İslami bankacılık sektörü, küresel İslami finansa lider bir oyuncu haline geldi (Zaher & Hassan, 2001). 20'den fazla lisanslı İslami banka ile Malezya'nın katılım bankacılığı sektörü, 2021 itibarıyla toplam bankacılık varlıklarının yaklaşık %28'ini oluşturuyor (Bank Negara Malaysia, 2021).

Ülkenin ikili bankacılık sistemi ve sağlam düzenleyici çerçeveleri, bu sektörün büyümesini kolaylaştırdı. Katılım bankacılığına yönelik düzenleyici ortam Türkiye ve Malezya arasında değişmektedir. Türkiye Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) katılım bankaları için yönergeler oluştururken (BDDK, 2021), Malezya'nın Bank Negara entegre ve kapsamlı bir düzenleyici çerçeve oluşturarak daha gelişmiş bir İslami finans sektörü ortaya çıkardı (Ariff & Rosly, 2011). Pazar dinamikleri de önemli ölçüde farklılık gösterir. Türkiye'de katılım bankacılığı piyasası Malezya'ya göre daha az olgun. Bu nedenle, hükümetin İslami bankacılığı aktif olarak teşvik etmesiyle desteklenen daha önemli bir büyüme potansiyeli sunmaktadır (Ayub, 2007). Tersine, Malezya'daki daha yerleşik katılım bankacılığı piyasası, geleneksel bankaların rekabetiyle karşı karşıyadır, ancak güçlü devlet desteğinden, piyasa karmaşıklığından ve finansal kapsayıcılıktan yararlanmaktadır. İki ülke katılım bankaları arasındaki finansal performans da belirgin farklılıklar

sergilemektedir. Türk katılım bankaları son yıllarda güçlü büyüme ve karlılık gösterirken, Malezya'daki benzerleri daha uzun operasyonel deneyim ve güçlü risk yönetimi uygulamaları nedeniyle daha yüksek istikrar ve verimlilik göstermektedir (Abduh & Omar, 2012).

Farklı ekonomik ve düzenleyici manzaralara rağmen, hem Türkiye'de hem de Malezya'da katılım bankacılığı, finansal istikrar ve kapsayıcılıkta bütünleyici bir rol oynamıştır.

4.2. Türkiye ve İran Katılım Bankacılığı Karşılaştırması

Etik finans ilkelerine dayanan İslami bankacılık, son birkaç on yılda, özellikle Müslümanların çoğunlukta olduğu ülkelerde muazzam bir büyüme kaydetti (İqbal, 2011). Bu bankacılık modelinin ayrılmaz bir parçası olan katılım bankacılığı, faize dayalı işlemlerden, spekülatif davranışlardan ve belirsizlikten kaçınır. Bu çalışma, Türkiye ve İran'daki katılım bankacılığı arasındaki bir karşılaştırmaya odaklanmakta ve uygulamalarındaki ve etkilerindeki farklılıklara kapsamlı bir bakış sunmaktadır.

Türkiye'de katılım bankacılığı 20. yüzyılın sonlarında başlamıştır (Çizakca, 2011). 2021 yılı itibariyle, toplam bankacılık sektörü varlıklarının %6'sına katkıda bulunan beş katılım bankası faaliyettedir (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, 2021). Sektör, olgunlaşmaya devam ederken, destekleyici bir düzenleyici ortam ve banka hesabı olmayan önemli bir nüfus sayesinde güçlü bir büyüme kaydetti (Demirgüç-Kunt vd., 2018).

Aksine İran, 1979 İslam Devrimi'nden bu yana İslami bankacılığı tamamen benimsedi ve böylece geleneksel faize dayalı bankacılığı ortadan kaldırdı (Kettell, 2010). 2021 itibarıyla İran'ın devlet güdümlü bir model tarafından yönlendirilen bankacılık sektörü tamamen İslamiydi (İran Merkez Bankası, 2021).

Türkiye ve İran arasındaki düzenleyici ortam farklılıkları dikkat çekicidir. Türkiye Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) katılım bankaları için özel yönergeler sağlarken (BDDK, 2021), İran Merkez Bankası tamamen şeriata uygun bir bankacılık sistemini kurumsallaştırdı (İran Merkez Bankası, 2021).

Bu ülkelerdeki pazar dinamikleri de önemli ölçüde farklılık göstermektedir. Türkiye'de katılım bankacılığı, konvansiyonel bankacılığın yanında faaliyet göstermekte ve büyümesine rağmen daha küçük bir pazar payına sahiptir. Buna karşılık, İran'ın İslami bankacılığı, tekeli doğası nedeniyle çok daha yerleşiktir ancak aynı zamanda verimlilik ve yenilikçilik gibi zorluklarla da karşı karşıyadır (Farook vd., 2012)

Her iki ülkedeki finansal performans da farklılık göstermektedir. Türk katılım bankaları, büyümelerine rağmen rekabet edebilirlik ve pazara nüfuz etme konusunda

zorluklarla karşılaşmaktadır. İran bankaları, bir tekel tutarken, daha riskli borç verme uygulamaları nedeniyle verimlilik sorunları ve takipteki kredilerle boğuşuyor (Beck vd., 2013).

Katılım bankacılığının Türkiye ve İran'daki rolleri ve etkileri, İslami bankacılığın çok yönlü doğasını ve çeşitli ekonomik ve düzenleyici ortamlara uyarlanabilirliğini vurgulamaktadır. Bu karşılaştırma, katılım bankacılığı sektörünün sürdürülebilir büyümesini sağlamak için güçlü düzenleyici çerçevelere, piyasa rekabetine ve etkin risk yönetimine olan ihtiyacı vurgulamaktadır.

4.3. Türkiye ve Kuveyt Katılım Bankacılığı Karşılaştırması

Kökleri etik finansal ilkelere dayanan İslami bankacılık, son yıllarda çoğunluğu Müslüman olan ülkelerde üstel bir büyüme gördü (Chong & Liu, 2009). Faize dayalı işlemleri reddeden ve risk paylaşımı uygulamalarını vurgulayan katılım bankacılığı bu modelin temel unsurlarından biridir. Bu çalışma, Türkiye ve Kuveyt'teki katılım bankacılığının karşılaştırmalı bir analizini sunmakta ve böylece her birinin uygulama ve etkilerinin derinlemesine anlaşılmasını sağlamaktadır.

Türkiye, 20. yüzyılın sonlarında katılım bankacılığının ortaya çıkışını gördü (Cizakca, 2011). 2021 yılı itibarıyla beş katılım bankası faaliyette olup, toplam bankacılık sektörü aktiflerinin %6'sına katkıda bulunmaktadır (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, 2021). Sektör, daha küçük pazar payına rağmen, destekleyici düzenlemeler ve büyük bir banka hesabı olmayan nüfusun teşvikiyle önemli bir büyüme sergiledi (Demirgüç-Kunt vd., 2018).

İslami bankacılığın öncü ülkelerinden biri olan Kuveyt ise ilk İslami bankasını 1977 yılında kurmuştur (Balala, 2011). 2021 itibarıyla İslami bankalar, toplam bankacılık sektörü varlıklarının yaklaşık %40'ını elinde tutuyor (Kuveyt Merkez Bankası, 2021). Sektörün büyümesi, sağlam bir düzenleyici çerçeve, hükümet desteği ve İslami finansal hizmetlere yönelik yüksek talep ile kolaylaştırılmıştır.

Türkiye ve Kuveyt'te katılım bankacılığına yönelik düzenleyici ortamlar sektörün şekillenmesinde önemli rol oynamıştır. Türkiye Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), katılım bankaları için özel yönergeler sağlarken (BDDK, 2021), Kuveyt Merkez Bankası gelişen İslami bankacılık sektörüne katkıda bulunan kapsamlı düzenlemeler oluşturmuştur (Kuveyt Merkez Bankası, 2021).

İki ülkedeki pazar dinamikleri de önemli ölçüde farklılık gösteriyor. Türkiye'de katılım bankacılığı, büyüme fırsatları sunmakla birlikte pazara girişte de zorluklarla birlikte olgunlaşmaya devam etmektedir. Tersine, Kuveyt'in İslami bankacılık sektörü daha olgun,

şeriata uygun hizmetlere olan güçlü talepten yararlanıyor, ancak hem yerel hem de uluslararası oyuncuların rekabetiyle karşı karşıya.

Her iki ülkedeki finansal performans bu faktörlerden etkilenmiştir. Türk katılım bankaları, rekabet edebilirlik konusunda hâlâ zorluklarla karşılaşmalarına rağmen istikrarlı bir büyüme ve kârlılık göstermiştir. Bu arada, Kuveyt İslami bankaları, kısmen daha yüksek operasyonel verimlilik ve risk yönetimi uygulamaları nedeniyle istikrar ve sağlam kârlılık sergilediler (Hassan & Bashir, 2003).

4.4. Türkiye ve Suudi Arabistan Katılım Bankacılığı Karşılaştırması

Etik finans ilkeleriyle desteklenen İslami bankacılık, son birkaç on yılda çoğunluğu Müslüman olan ülkelerde önemli bir ilgi kazanmıştır (Chong & Liu, 2009). Bu bankacılık modelinin bir alt kümesi olan katılım bankacılığı faize dayalı işlemlerden kaçınmaktadır. Bu çalışma, Türkiye ve Suudi Arabistan'daki katılım bankacılığının karşılaştırmalı bir analizini sunmakta ve böylece bu benzersiz bankacılık modelinin çıkarımları ve etkileri konusundaki anlayışımızı derinleştirmektedir.

Türkiye'de katılım bankacılığı sektörü 20. yüzyılın sonlarında ortaya çıkmıştır (Cizakca, 2011). 2021 yılı itibariyle, toplam bankacılık sektörü varlıklarının %6'sını oluşturan beş katılım bankası faaliyet göstermektedir (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, 2021). Nispeten küçük bir pazar payına rağmen, bu sektör düzenleyici destek ve banka hesabı olmayan geniş bir nüfus tarafından desteklenen güçlü bir büyüme göstermiştir (Demirgüç-Kunt ve diğerleri, 2018).

İslami finansın kalesi olan Suudi Arabistan, 1975'te ilk İslami bankasının kuruluşuna tanık oldu (Wilson, 2009). 2021 itibariyle, İslami bankacılık varlıkları, Krallık'taki toplam bankacılık sektörünün %75'inden fazlasını oluşturunuyordu (Suudi Arabistan Para Otoritesi, 2021). Bu önemli pay, ülkenin şeriata uygun bankacılık hizmetlerine yönelik güçlü tercihini yansıttırıyor.

Türkiye ve Suudi Arabistan'da katılım bankacılığına yönelik düzenleyici ortamlar önemli ölçüde farklılık göstermektedir. Türkiye Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), katılım bankaları için özel yönergeler sağlamıştır (BDDK, 2021). Buna karşılık, Suudi Arabistan'ın Suudi Arabistan Para Otoritesi (SAMA), kapsamlı bir İslami bankacılık düzenlemeleri oluşturarak, baskın bir İslami bankacılık sektörüne katkıda bulunuyor (SAMA, 2021).

Pazar dinamikleri de önemli ölçüde farklıdır. Türkiye'de katılım bankacılığı, büyüme göstermesine rağmen, geleneksel bankalarla pazara girme ve rekabet etme zorluklarıyla karşı karşıyadır. Tersine, Suudi Arabistan'ın İslami bankacılık sektörü, şeriata uygun

hizmetlere yönelik yüksek talep nedeniyle daha yerleşiktir, ancak ürün çeşitliliği ve yenilikte zorluklarla karşı karşıyadır.

Mali performans da iki ülke arasında farklılık gösteriyor. Türk katılım bankaları istikrarlı bir büyüme göstermiş, ancak karlılık ve rekabet edebilirlik konusunda zorluklarla karşı karşıyadır. Suudi bankaları ise güçlü bir kârlılığa sahiptir ancak daha az rekabet nedeniyle verimlilik sorunlarıyla boğuşmaktadır (Alqahtani, Mayes & Brown, 2017).

SONUÇ

Türkiye’de genelde yabancı sermayeli olarak faal olan bankacılık anlayışı günümüzde oldukça çeşitlenmiştir. Katılım Bankaları da bu çeşitliliğin gelişmeye açık önemli bir parçasıdır. Yatırım, kalkınma, ticari ve katılım bankaları ile çeşitli borsa ve aracı kurumlar, leasing ve faktöring şirketleri gibi kuruluşlarla birlikte bankacılık oldukça önemli bir düzeye gelmiştir.

Bankacılık sistemi içerisinde katılım bankacılığı her geçen sene artan banka, şube sayıları ve sistem içerisindeki payı ile birlikte önemli bir yere sahiptir. Çalışmanın önceki bölümlerinde detaylı olarak bahsettiğimiz üzere bu kuruluşlar, ekonomik ve toplumsal gereksinimlerin ortaya çıkardığı, alternatif kurumlardır. Finans sektöründeki ihtiyaçlara binaen kurulan bu kuruluşlar, birbirini tamamlayan değişik enstrümanlar ve kurumlarla her geçen gün zenginleşmekte ve daha verimli bir İslami finans sisteminin oluşmasına yardımcı olmaktadır. Türkiye’deki katılım bankalarının da bankacılık sektöründeki payının günden güne artmasına rağmen, toplam içerisindeki payının yetersiz seviyelerde olduğu görülmektedir. Günümüz için %5ler düzeyindeki sektörden alınan payın katılım bankacılığı sektöründeki yeni gelişmelerle kısa sürede artacağı tahmin edilmektedir.

Katılım Bankacılığı çalışma sistemlerini halka yeterince açıklamamış ve tanıtımını istenilen düzeyde yapmamış olması sektörün gelişmesi önündeki en büyük engeldir. Günümüzde katılım bankasının diğer bankalardan farkını bilmeyen, başka bir ifadeyle katılım bankaları neyi ifade eder, nasıl çalışır sorularının cevaplarını bilmeyen kişi sayısı oldukça fazladır. Bundan dolayı katılım bankalarının tüm sektör içerisindeki payı düşüktür. Bu payda artışın sağlanabilmesi için katılım bankalarına büyük görevler düşmektedir. Zira günümüzde hala katılım bankacılığının ne olduğunu bilmeyen, bu kurumların diğer bankalardan farkının ne olduğu hakkında fikri olmayan kişi sayısı oldukça fazladır.

Katılım bankaları faizli işlemleri yapamadığı için, faizsiz alternatif ürünlerin kullanılması ve yaygınlaştırılması için çalışırlar. Bu bağlamda Katılım Bankalarının yenilikçi, çağa ayak uyduran yapıları ile dijitalleşmeye büyük katkı sağlarlar. Günümüzde bazı katılım bankaları online finansman, online mektup, online pos vb. ürünler ile bankacıya ihtiyaç olmadan tüzel kişiliklerin kendi bankacılık ihtiyaçlarını kendilerinin karşılamalarını sağlamaktadırlar.

Kriz ve çeşitli belirsizlik dönemlerinde güçlü sermaye yapıları ile ekonomilere sürekli katkılar sağlayan katılım bankaları, bu dönemlerden diğer bankalara nazaran daha az etkilenmektedirler. Faizsiz finans kurumları piyasadaki ekonomik birimlerin ihtiyaçlarını doğrudan satıcılara yapılan ödemelerle finanse eden kurumlar olmasından dolayı ekonomik istikrarı bozacak bir spekülatif faaliyete girmemekte ve kişileri gereksiz borçlanmadan da

uzak tutmaya teşvik etmektedir. Ayrıca bu kurumlar oran-vade gibi unsurlarda sonradan değişiklik yapmamakta ve ekonomik birimleri zor durumda bırakacak krediyi geri çağırma gibi durumlara başvurmamaktadır. Bu bakımdan piyasaya güven telkin etmektedirler. Türkiye ekonomisinin geçirmiş olduğu birçok kriz döneminde krediyi geri çağırma örneklerine rastlanmıştır. Bu durum birçok firmanın kısa ve uzun vadeli planlarını bozmuş ve sonunu getirmiştir. Bu anlamda katılım bankaları ile çalışmak daha güvenli ve sürprizsizdir.

Katılım bankaları kullandıkları fonlar (özellikle işletme finansmanları) sayesinde firmaların nakit planlamasına yardımcı olmaktadır. Tüzel kişiliklere, satıcılara yapılan nakit mal alımı sayesinde hem büyük indirim avantajı hem de kendi öz sermayelerinin firma bünyelerinde kalma şansı ortaya koyarlar. Bunların yanında KOBİ ve şirketlere uzun vadede yatırım kararlarında yardımcı olurlar.

Katılım bankaları milli gelir artışına katkıda bulunurlar. Kişilerin kendi muhafazasındaki mevduat ve diğer kıymetlerini ekonomik sistem içerisine dâhil ederler. Türkiye’de, faizsiz bankacılığın gelişmesi, yurt içindeki yastık altı mevduatları daha rahat ülke ekonomisine kazandırılmasını sağlayacaktır. Ortaya koyduğu değerler ve yeni ürünler ile ekonomiye büyük katkılar sağlayan katılım bankaları, günümüz ekonomik sistemine, teknolojik gelişmelere ve çağın gereklerine yetişmek için sürekli olarak kendilerini geliştirmekte ve dijitalleşmektedirler. Örneğin bazı bankalarda müşteriler açılan limitleri ve yapılan başvuruları doğrultusunda finansman ihtiyaçlarını bankalara gitmeden internet ve mobil bankacılıklar aracılığı ile kendileri karşılayabilmektedirler.

Katılım Bankaları Türk mâli sistemini geliştiren ve alternatif olarak bu sistemi tamamlayan kuruluşlar olmuşlardır. Yine mâli sistem içerisinde KOBİ odaklı çalışmalar yürütmeleri ve bu kuruluşlara yaptıkları finansman destekleri ile devamlılıklarını sağlamışlardır. Bunlarında yanında üretim, istihdam ve dış ticaret hacimlerinin artışına önemli etkileri olmuştur. Katılım bankaları döviz finansmanları ile ülkeye yabancı para girişine de katkı sağlarlar.

Katılım bankaları, KOBİ’lere doğrudan kullandırım, KOSGEB, KGF, Hazine, Kalkınma Ajansları gibi kanallarla da destek olarak yine ekonomiye önemli katkılarda bulunmaktadırlar. Özellikle 2019 yılı içinde KGF firmalar için önemli bir yer tutmuş ve devlet garantörlüğü ile banka işbirliği KOBİ’lere önemli bir finansman kaynağı yaratmıştır. Katılım bankaları, vergi levhasına sahip tüm kuruluşların mâli tablolarında iyileştirici ve olumlu bir etki yaparlar. Bilançonun pasifinde bulunan unsurların riskini azaltıcı, aktifinde bulunan kredilerin emniyetini ve dolayısıyla aktifteki kaliteyi artırır.

İhtiyacın finansmanını yerine getiren ve reel ekonomiyi sürekli destekleyen katılım

bankaları, Türkiye ekonomisinin büyümesine büyük katkılar sağlamışlardır. KOBİ'leri desteklemek demek ülke ekonomisini doğrudan desteklemek demektir. Aktif bir KOBİ, ülke ekonomisinde sürekli katkıdır. Bu bakımdan katılım bankalarının KOBİ destekleri Türkiye ekonomisine büyük artılar getirmiştir. Türkiye ekonomisinde katılım bankası ve KOBİ ilişkisi adeta bir yol arkadaşı ilişkisidir.

Her yıl olduğu gibi 2018-2019 yıllarında da yenilikçi politikalarla ARGE yatırımlarına çok önem veren katılım bankaları yenilikçi ürünler çıkarmış ve ekonomiye katmışlardır. Yine bazı katılım bankaları yaptıkları yazılım ihracatları ile fark yaratmışlardır. Ayrıca büyümenin finansmanına yapılan katkılar, ihracata yapılan destekler ile ülkeye döviz girdisi yapılmasında destek paketleri ile ülke ekonomisine büyük katkı yaptılar. Yine ülkemize değer katan projelere, tarihi miraslara verilen finansmanlar ile ülke tarihine ve geçmişine sahip çıkarlar.

Katılım Bankaları sanayi, tarım, maden ve diğer ülke kaynaklarının kazanılması ve geliştirilmesi alanında verdikleri finansmanlar ile doğrudan ekonomiye destek olmuşlardır. Türkiye'deki faizsiz bankalar; faizsiz bankacılık sektörüne, topluma değer katarak büyümekte ve en önemlisi Türkiye ekonomisini olumlu etkilemek en büyük öncelikleri arasında yer almaktadır.

İslami bankalar olarak da bilinen katılım bankalarının modern ekonomilerdeki önemi yadsınamaz. Bu kurumlar, hakkaniyet, ortak risk ve faiz yasağı ilkelerine bağlı kalarak, dünya çapında birçok kişi ve kuruluşun ahlaki ve etik düşünceleriyle uyumlu alternatif bankacılık çözümleri sunar. Bu çalışmada katılım bankalarının Türkiye ve seçilmiş diğer ülke ekonomilerine katkıları analiz edilmeye ve karşılaştırılmaya çalışılmıştır.

Türkiye özelinde yaptığımız inceleme, katılım bankacılığı sektöründe ciddi bir büyüme olduğunu ortaya koyuyor. Halihazırda katılım bankalarının toplam bankacılık sektörü içindeki payı halen görece olarak küçüktür. Ancak sektör hızla gelişmekte ve özellikle ülke ekonomisinin bel kemiğini oluşturan küçük ve orta ölçekli işletmelerin (KOBİ) finansmanını kolaylaştırmadaki rolü göz önüne alındığında, sektör Türkiye ekonomisindeki önemi daha da belirginleşmektedir.

Çalışmanın bulguları, katılım bankacılığının yalnızca Müslüman çoğunluklu ülkeler veya İslami ilkelere bağlı toplumlar için faydalı olmadığı fikriyle örtüşmektedir. Farklı din yapılarına sahip farklı ekonomileri içeren ülke seçimimizde, katılım bankaları tutarlı ekonomik katkılar göstermiştir. Etik, faizsiz ve risk paylaşımlı bankacılık ilkelerinin dini bağları aştığının ve evrensel çekiciliğe ve faydalara sahip olduğunun bir göstergesidir.

Bununla birlikte, bu çalışmanın bazı sınırlamalarına dikkat etmeliyiz. Kapsamlı bir karşılaştırmalı analiz yapmaya gayret etmiş olsak da, seçilen ülkeler katılım bankalarının

faaliyet gösterdiği olası tüm ekonomik ve sosyal bağlamları temsil etmeyebilir. Ayrıca, bu çalışmada kullanılan veriler, araştırma sırasındaki en güncel veriler olmakla birlikte zaman içinde değişebilir ve bu, varılan sonuçları etkileyebilir.

İleriye dönük olarak, benzersiz risk paylaşımı yaklaşımları göz önüne alındığında, katılım bankalarının sürdürülebilir kalkınmayı destekleme veya durgunlukların ekonomik etkilerine karşı koyma rolleri gibi diğer potansiyel etkilerini araştırmak için daha fazla araştırma yapılmasını öneriyoruz. Ek olarak, gelecekteki araştırmalar, düzenleyici ortamların karşılaştırılması ve bunların farklı ekonomilerdeki katılım bankalarının büyümesini ve etkinliğini nasıl etkilediğini daha derinlemesine inceleyebilir. Sonuç olarak, bu çalışma, katılım bankalarının ekonomilere katkıları hakkında değerli bilgiler sunmuş ve bu kurumların modern bankacılık sektöründeki kayda değer rolüne ışık tutmuştur. Üstlenilen karşılaştırmalı yaklaşım, Türkiye ve diğer seçilmiş ülkelerin deneyimlerindeki ortak noktaları ve farklılıkları vurgulamıştır.

KAYNAKÇA

- Adıgüzel, İ. (2016), Türkiye’de Sukuk Piyasası, Tarihsel Gelişim, Mevcut Durum ve Geleceğe Yönelik Öneriler Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul
- Akbulak, Y. ve Tokmak, A., (2004), Kayıp Yıllar, Türkiye’de 1980’li Yıllardan Bu Yana Kamu Borçlanma Politikaları ve Bankacılık Sektörüne, Beta Yayıncılık, İstanbul
- Akgüç, Ö. (1987), 100 Soruda Türkiye’de Bankacılık. Gerçek Yayınevi, İstanbul.
- Akgüç, Ö. (1989), 100 Soruda Türkiye’de Bankacılık, TBB Yayınları, Ankara.
- Akın, C. (1986), Faizsiz Bankacılık ve Kalkınma, Kayıhan Yayınları, İstanbul
- Akpınar, S. ve Kara, M. (2021), Bankacılık sektörü kredileri ve ekonomik büyüme ilişkisi: Türkiye örneği. Assam Uluslararası Hakemli Dergi, 8(18), 67
- Aktepe, İ. (2010), İslam Hukuku, Çerçevesinde Finans ve Bankacılık, Erkam Matbaası, İstanbul
- Aktepe, İ. (2012), İslam Hukuku Çerçevesinde Finansman ve Bankacılık, Hayat Yayın Grubu, İstanbul
- Aktepe, İ. E. (2013), Sorularla Katılım Bankacılığı, TKBB Yayınları, İstanbul
- Alptürk, N. (1969), Bankaların Merkez Bankası İle İlişkileri, Turkish Banks Association, Ankara
- Altan, M., (2001), Banks in terms of functions and operations, Beta Yayıncılık, İstanbul.
- Altınbaş, K. M. (2016), Katılım Bankacılığı Çerçevesinde Alternatif Bir Sigorta Sistemi: Tekafül Sigorta Sisteminin Türkiye’de Uygulanabilirliği. Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, s. 115-142.
- Anaç, T. (2015), Bireysel Müşterilerin Katılım Bankacılığını tercih Etmesini Etkileyen Faktörler Yüksek Lisans Tezi. Türk Hava Kurumu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Aras, O. ve Öztürk, M. (2011), Reel Ekonomiye Katkıları Bakımından Katılım

Bankalarının Kullandığı Fonların Analizi. Ekonomi Bilimleri Dergisi, 168.

Ayanoğlu, Y. (2013), Bankaların Yönetimi ve Denetimi. Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir

Ayturk, Y., Asutay, M., ve Aksak, E. (2017), What Explains Corporate Sukuk Primary Market Spreads? Research in International Business and Finance, 141-142.

Babuşçu, Ş., ve Hazar, A. (2017), Genel Bankacılık Bilgileri, Bankacılık Akademisi Yayınları, Ankara

Bakkal, A. (2016), Katılım Bankalarında Murabaha Dışı Gelir Kaynaklarının Arttırılması, Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 18-19.

Balak, D. ve Seymen, D. (1996), Avrupa Birliğine Uyum Sürecinde Gümrük Birliğinin Türk Bankacılık Sistemi Üzerine Muhtemel Etkileri, TBB Yayınları, Ankara

Barro, R.J. and D. B. Gordon (1983), Rules, discretion, and reputation in a model of monetary policy, Journal of Monetary Economics 12, 101-121

Battal, A. (2004), Bankalarla Karşılaştırmalı Olarak Hukuki Yönden Özel Finans Kurumları, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara

Bayındır, A. (2007), Ticaret ve Faiz. Süleymaniye Vakfı Yayınları, İstanbul

Bayındır, S. (2005), İslam Hukuku Penceresinden Faizsiz Bankacılık, Rağbet Yayınları, İstanbul

Beck, T., Demirgüç-Kunt, A., & Merrouche, O. (2013). Islamic vs. conventional banking: Business model, efficiency, and stability. Journal of Banking & Finance, 37(2), 433-447.

Berk, N. (1999), Finansal Yönetim, Türkmen Kitabevi, İstanbul

Bigpara (2021) https://bigpara.hurriyet.com.tr/haberler/ekonomi-haberleri/bankacili-k-sektorununaktifleri-7-trilyon-lirayi-asti_ID1472059/

Boland, V. (2009), Modern dilemma for world's oldest bank, Financial Times

Büyükakın, F. ve Önyılmaz, O. (2014). Faizsiz Finansman Bonosu Sukuk ve Türkiye Uygulamaları, Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi, 99-114

- Canbaz, M. (2015), Bankacılık Giriş ve İlkeleri, Beta Yayınları, İstanbul
- Canbaz, M. (2016), Katılım Bankacılığı, Beta Yayınları, İstanbul
- Ceylan, A. ve Korkmaz, T. (2013). İşletmelerde Finansal Yönetim, Ekin Yayınevi, Bursa
- Cleveland, W. L. and Martin, B. (2009), A History of the Modern Middle East, 4th Edition, Westview Press.
- Coşkun, A. (2008), Katılım Bankalarının Bankacılık Sektöründeki Yeri ve Önemi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü/ İktisat Politikası Bölümü, İstanbul.
- Cizakca, M. (1999). Ansiklopedi: İslam Portal. İslam Portal
- Cizakca, M. (2011). Islamic Capitalism and Finance: Origins, Evolution, and the Future. Edward Elgar Publishing.
- Dikkaya, M. ve Kutval, Y. (2014), Katılım Bankacılığı: Türkiye Örneği, Savaş Yayınevi, Ankara
- Doğan, B. B., Kaya, M. ve Narçiçek, N. (2017). Dünya Bankacılık Sektöründe İslami Bankacılık Sisteminin Gelişimi, Çalışma Prensipleri ve Türkiye’de İslam Bankacılığı Üzerine Bir Analiz. Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 175-190
- Doğan, S. (2008), Katılım Bankaları ve Ekonomiye Etkileri: Türkiye Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş
- Drigă, N. and N. T. Cucu (2009), Aspects Regarding Internet Banking Services in Romania,” Annals of the University of Petrosani, Economics, University of Petrosani, Romania, 9 (3), 239-248
- Ersoy, M. ve Süner, A. (2018), Türkiye’de katılım bankacılığı ve katılım bankacılığında kamu girişimi. Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 40(2), 169-172.
- Ertem, Ü. (2013), Bankacılık ve Kambiyo İşlemleri, Paradigma Akademi Yayınları, İstanbul
- Eskici, M. (2007), Türkiye’de Katılım Bankacılığı Uygulaması ve Katılım Bankalarının Müşteri Özellikleri, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta

- Eyüpgiller, S. (1988), Banka ve Mali Kuruluşlar, Yargı Kitap ve Yayınevi, Ankara.
- Geisst, C. R. (1993), A Guide to Financial Institutions, The Macmillan Press Ltd., Hong Kong.
- Gillet, K. (2021). Markets/Islamic Finance. The Banker: <https://www.thebanker.com/Markets/Islamic-Finance/Top-Islamic-FinancialInstitutions-2020>
- Gobat, J., Yanase, M. and Maloney, J. (2012), The Net Stable Funding Ratio: Impact and Issues for Consideration, IMF Working Papers
- Güngören, M. (2011), Katılım Bankalarında Menkul Kıymet İhracının (Seküritizasyon) Yapısal Farklılık Gösteren Piyasalarda Uyum Modellemesi: Sukuk Örneği, Doktora Tezi, Kadir Has Üniversitesi, İstanbul
- Güngören, M. (2013), Bir Finansal Enstrüman Olarak Sukuk Katılım Bankalarına Uyum Modellemesi, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, İstanbul
- Hoggson, N. F. (1926), Banking Through the Ages, New York Dodd, Mead & Company, <https://archive.org/details/bankingthroughag00hogg>
- Kahraman, Y. (2020), Katılım bankacılığının Türkiye’deki gelişimi ve geleceği. Bankacılık ve Sermaye Piyasaları Araştırma Dergisi, 4(10), 57-60.
- Kalaycı, İ. (2013), Katılım Bankacılığı: Mali Kesimde Nasıl Bir Seçenek, Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, 51-74.
- Kaya, F. (2015), Bankacılık Giriş ve İlkeleri, Beta Yayıncılık, İstanbul.
- Kaya, Ö. (2012). Katılım Bankacılığının Gelişimi Ve Türk Bankacılık Sistemi İçerisindeki Etkinliğinin Araştırılması. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- Kaya, R. (2013), Türk Bankacılık Sisteminde Katılım Bankalarının Tercih Nedenleri ve Bir Araştırma, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, İstanbul
- Kelleroğlu, F. (2017), Katılım Bankacılığı Sistemi ve Türkiye’de Katılım Bankacılığı, Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam

- Koçak, A. (2018), Katılım Bankacılığı ile Mevduat Bankacılığının Karşılaştırılması, Yüksek Lisans Tezi, Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aksaray
- Mathews, K. and Thompson, J. (2005), The Economics of Banking, England, John Wiley & Sons Ltd., England
- Mian, A. (2003), Foreign, Private Domestic, and Government Banks: New Evidence from Emerging Markets, Journal of Banking and Finance
- Morrison, A.D., William J. and Wilhelm, Jr. (2014), Investment-banking relationships: 1933-2007, Saïd Business School RP, 2014-1.
- Öngen, H. B. (2019), Katılım Bankacılığının Türk Bankacılık Sektörü İçindeki Payının Seçilmiş Göstergelere Göre Değerlendirilmesi, Aydın İktisat Fakültesi Dergisi, 32-33
- Özgür, E. (2007), Katılım Bankalarının Finansal Etkinliği ve Mevduat Bankaları İle Rekabet Edebilirliği, Doktora Tezi, Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar
- Özsoy, İ. (1994), Faiz ve Problemleri, Nil Yayınları, İzmir
- Öztürk, N. (2011), Para Banka Kredi, Ekin Yayınevi, Bursa
- Özulucan, A. ve Deran, A. (2019), Katılım Bankacılığı ile Geleneksel Bankaların Bankacılık Hizmetleri ve Muhasebe Uygulamaları Açısından Karşılaştırılması. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 86-108.
- Parlakkaya, R. ve Çürük, S. (2011). Finansal Rasyoların Katılım Bankaları ve Geleneksel bankalar Arasında Bir Tasnif Aracı Olarak Kullanımı Türkiye Örneği. Ege Akademik Bakış 11 (3), 397-405
- Pehlivan, P. (2016), Türkiye’de Katılım Bankacılığı ve Bankacılık Sektöründeki Önemi, Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 296-324
- Polat, A. (2009), Dünya Bankacılığı; Dünya Uygulamasına İlişkin Sorunlar, Fırsatlar, Türkiye İçin Projeksiyonlar, Finansal Yenilik ve Açılımları İle Katılım Bankacılığı, Türkiye Katılım Bankaları Birliği, İstanbul

- Polat, S. (2015), Katılım Bankaları Sigorta Uygulamalarında Tekafülün Yeri ve Geleceği, Yüksek Lisans Bitirme Projesi, Marmara Üniversitesi, İstanbul
- Resmi Gazete (1983), ve 83/7506 sayılı Bakanlar Kurulu Kararnamesi. Ankara
- Resmi Gazete (2005), 19.10.2005 tarih ve 5411 Sayılı Bankalar kanunu. Ankara.
- Resmi Gazete (2005), 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu, Ankara, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5411.pdf>
- Sufian, F., Noor, M., ve Majid, M. Z. (2008), The Efficiency of Islamic Banks: Empirical Evidence From the MENA and Asian Countries Islamic Banking Sector. The Middle East Business and Economics Review, 1-19.
- Sümer, G., ve Onan, F. (2015), Dünyada Faizsiz Bankacılığın Doğuşu, Türkiye'deki Katılım Bankacılığının Gelişme Süreci ve Konvansiyonel Bankacılıktan Farkları. Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 296-308.
- Şen, S. (2011), Türk Bankacılık Sistemi İçerisinde Katılım Bankacılığının Yapısal Analizi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- Şimşek, B. (2006), Katılım Bankalarında Hizmet Kalitesinin Ölçülmesi ve Örnek Bir Uygulama, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- Takan, M., ve Acar Boyacıoğlu, M. (2018), Bankacılık - Teori, Uygulama ve Yöntem. Nobel Akademi Yayıncılık, İstanbul
- Tenekeci, M. (2017), Katılım Bankacılığının Finansal İstikrara Etkisi: Türkiye Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Konya Karatay Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya
- Terzi, A. (2013), Katılım Bankacılığı: Kitaba Uymak mı, Kitabına Uydurmak mı, Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi, 55-68.
- Tunay, B. (2016), İslami bankacılık ile ekonomik büyüme arasında nedensellik ilişkileri, Yönetim ve Ekonomi Dergisi, 23(2), 485-486
- Turgut, A. ve Ertay, H. İ. (2016), Bankacılık sektörünün ekonomik büyüme üzerindeki etkisi: Türkiye üzerine nedensellik analizi. Aksaray Üniversitesi İktisadi ve

İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 8(4), 115-116.

Turhan, Ş. (2021). Ekonomi: Dünya Haber. <https://www.dunya.com>

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı (2019-2023). 11. Kalkınma Planı, Ankara

Uçar, M. (1992), Türkiye’de-Dünya’da Faizsiz Bankacılık ve Hesap Sistemleri. Fey Vakfı, İstanbul

Uçar, M. (1993), Türkiye’de ve Dünyada Faizsiz Bankacılık ve Hesap Sistemleri. Fey Vakfı, İstanbul

Ustaoglu, D. (2014), Türkiye’de Katılım Bankacılığı Sektördeki Yeri ve Önemi, Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın

Üstün, Y. (2014), Sigorta, Tekafül ve Kooperatif Sigortacılığı, Karınca Dergisi, 1-12

Wells Fargo Bank (2012), Ands On Banking instructor guide well fargo bank, <http://www.handsonbanking.org>

Werner, R.A. (2002), Monetary Policy Implementation in Japan: What They Say versus What They Do, Asian Economic Journal 16 (2), 111–151

Yağcılar, G. G., (2011), Türk Bankacılık Sektörünün Rekabet Yapısının Analizi, BDDK Yayınları, Ankara

Yahşi, F. (2014), Katılım Bankalarında Risk Odaklı İç Denetim ve Bir Model Önerisi, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, İstanbul

Yetiz, F. (2016). Finansal derinleşme ve ekonomik büyüme. Çukurova Üniversitesi İİBF Dergisi, 20(1), 115-116.

Yıldırım, İ. (2014), Tekafül İslami Sigortacılık Sisteminin Dünyadaki Gelişimi ve Türkiye’de Uygulanabilirliği, Organizasyon ve Yönetim Dergisi, 2.

Zarakolu, A. (1973), Cumhuriyetin 50. Yılında Memleketimizde Bankacılık, TBB Yayınları, Ankara

Zerka, A., ve En-Neccar, A. (2002), İslam Düşüncesinde Ekonomi, Banka ve Sigorta.
İz Yayıncılık, İstanbul

BDDK (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu), bddk.org.tr

Global Banking & Finance Review, globalbankingandfinance.com

TBB (Türkiye Bankalar Birliği), <https://www.tbb.org.tr/tr>

TCMB (Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası), tcmb.gov.tr

TKBB (Türkiye Katılım Bankaları Birliği), tkbb.org.tr

TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu), tuik.gov.tr

Kuvettürk Katılım Bankası, www.kuveytturk.com.tr

